

IZ PARADIŽA

Tri stoletja
Škofjeloškega
pasijona

Alojzij Pavel Florjančič

IZ PARADIŽA

Tri stoletja Škofjeloškega pasijona

Fotografije: Zvone Pelko, Marjan Cerar, Patricija Belak, Alojzij Pavel Florjančič, mag. Aleksander Igličar, Aleš Jezeršek, Jana Jocif, Tomaž Lunder, Jure Nastran, Marjan Koplan, Peter Pokorn, st., Peter Pokorn, ml., Tatjana Splichal, Kapucinski samostan Škofja Loka, Loški muzej, Gorenjski muzej, Narodna in študijska knjižnica Trst – NŠK, Janez Pelko, Slovenski gledališki inštitut – SLOGI, Ljudmila Kravos – Slovensko stalno gledališče Trst, Jože Šenk, Peter Uhan, Marko Vombergar in Nada Žgank

Recenzenta: dr. br. Metod Benedik
dr. Matija Ogrin

Lektoriranje: Bernarda Pavlovec Žumer

Prevajanje: Adele Gray

Oblikovanje naslovnice: Studio Miklavc

Oblikovanje vsebine: Alojzij Pavel Florjančič, Jože Šenk

Slika na ovitku: Izgon iz raja, fotografija: Patricija Belak;
slika zadaj, Začetek Pasijona iz: Romuald-Ogrin, 2009, str. 24

Organizacija: Zavod 973

Priprava za tisk: Jože Šenk, Salve, d.o.o.

Založnika: Občina Škofja Loka
(zanjo: Tine Radinja, župan)
Salve d.o.o. Ljubljana
(za založbo: Gašper Berčič, direktor in Andrej Baligač,
vodja programskega sveta)

Naklada: 500 izvodov

Škofja Loka, 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

792.246(497.4Škofja Loka)(091)

398.54(497.4Škofja Loka)(091)

FLORJANČIČ, Alojzij Pavel

Iz paradiža : tri stoletja Škofjeloškega pasijona / Alojzij Pavel Florjančič ;
[fotografije Zvone Pelko ... [et al.] ; prevajanje Adele Gray]. - Škofja Loka :
Občina ; Ljubljana : Salve, 2023

ISBN 978-961-95323-3-1 (Občina Škofja Loka)

ISBN 978-961-289-178-7 (Salve)

COBISS.SI-ID 146997763

Foto Marjan Koplan

škofjeloški pasijon
PROCESSIO LOCOPOLITANA

Alojzij Pavel Florjančič

IZ PARADIŽA

Tri stoletja Škofjeloškega pasijona

Škofja Loka 2023

VSEBINA

ŽUPANOV NAGOVOR, Tine Radinja.....	8
ŽE VEČ KOT TRISTO LET, Metod Benedik.....	12
BESEDA BRALCEM, Alojzij Pavel Florjančič	16
I. UVODNI DEL	19
II. SPOKORNE PROCESIJE V 18. STOLETJU	59
1 1713 Loška spokorna procesija.....	61
2 1715 Loška spokorna procesija.....	63
3 1721 Loška spokorna procesija.....	65
4 1727 Loška spokorna procesija.....	67
5 1728 Loška spokorna procesija.....	69
6 1734 Loška spokorna procesija.....	71
7 1745 Loška spokorna procesija.....	73
8 1753 Loška spokorna procesija.....	75
9 1767 Loška spokorna procesija.....	77
III. ŠKOFJELOŠKI PASIJON V 20. IN 21. STOLETJU	79
10 1930 Radijska priredba Škofjeloškega pasijona v Ljubljani	81
11, 12 1932, 1933, Odrska priredba Škofjeloškega Pasijona v Kranju	
13, 14 1934, 1936 in v Ljubljani	83
15, 16 1936, 1937 Škofjeloški pasijon na odprtem odru v Škofji Loki	95
Uprizoritve Škofjeloškega pasijona	
med letoma 1945 in 1991	103
17 1965 Škofjeloški pasijon – priredba SNG Trst.....	105
18 1968 Škofjeloški pasijon – priredba Sv. Lenart,	
Beneška Slovenija	115
19 1973 Škofjeloški pasijon – recital Loški grad.....	119

20	1976	Škofjeloški pasijon – priredba Buenos Aires, Argentina....	125
21	1981	Škofjeloški pasijon – priredba kapucinska cerkev, Škofja Loka	131
22	1987	Škofjeloški pasijon – priredba cerkev Vseh svetih, Ljubljana-Žale	135
	1991 – 1999	Škofjeloški pasijon v Škofji Loki ali v Ljubljani?	139
23	1992 / februar /	Škofjeloški pasijon – koncertna izvedba Loški grad	143
24	1992 / oktober /	Škofjeloški pasijon – radijska izvedba ljublanske Križanke	147
25	1996	Škofjeloški pasijon – odrska izvedba Globasnica na avstrijskem Koroškem	153
26	1999	Škofjeloški pasijon Škofja Loka	159
27	2000	Škofjeloški pasijon Škofja Loka	169
28	2000/2001	Škofjeloški pasijon priredba v SNG Drama Ljubljana	177
	2006	Škofjeloški pasijon (neodigran) Škofja Loka	181
29	2009	Škofjeloški pasijon Škofja Loka	187
30	2009	[Škofjeloški] Pasijon – verzija 2.0 multimedijska priredba Škofja Loka, Kranj.....	197
31	2015	Škofjeloški pasijon Škofja Loka	199
32, 33,	2020, 2021,	Škofjeloški pasijon – odrska priredba Prešernovo gledališče Kranj in Mestno gledališče Ptuj	209
34	2022		
35	2023	Škofjeloški pasijon – odrska priredba Stara Loka.....	213
IV. DEDIŠČINA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA			217
	2021	Škofjeloški pasijon (neodigran) Škofja Loka	219
		Križev pot po mestu Škofja Loka	223
		Angelski dih in talno obeležje Škofjeloškega pasijona ...	225
		Pasijonska romanja.....	229
		Vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam	231
POVZETEK			238
SUMMARY			239

IZ PARADIŽA NA KRIŽPOTJU SVETOV

Ko se je na prelomu tisočletja po več kot dveh stoletjih po loških ulicah in trgih znova odvila škofjeloška pasijonska procesija, smo se nekako že zavedali, da gre za pomembno, utemeljitveno uprizoritveno delo, za temeljni del slovenske literarne klasike. Škofjeloški pasijon patra kapucina Romualda Marušiča iz leta 1721 je najstarejše ohranjeno dramsko besedilo, zapisano v slovenskem jeziku.

Njegove vnovične uprizoritve so potrdile, da gre na več ravneh za izjemen, veličasten, docela fascinanten uprizoritveni dogodek. In vzbudile zanimanje ...

Veličastna spektakelska forma s turističnim potencialom, baročna duhovna drama, oživiljena polifonija in odstrta panorama različnih družbenih leg ter glasov tedanje družbe, živa dediščina, ljudsko gledališče, aktivna, povezana, solidarna skupnost, ki projekt (o)živi z dejavno participacijo ...

V samo dobrih dvajsetih letih je Škofjeloški pasijon postal nepogrešljivi del tako lokalne kot nacionalne kulturne in duhovne dediščine ter identitete.

Škofjeloški pasijon je bil kot prva enota vpisan v uradni Register nesnovne kulturne dediščine, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, razglašen je bil za živo mojstrovino državnega pomena in bil kot prvi element iz Slovenije vpisan na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva!

Loški pasijon je vzpodbudil nov val uprizoritev pasijonskih ljudskih in mladinskih iger ter spokorniških procesij po vsej Sloveniji. Spodbudil je tudi nova, alternativna branja in režijske oziroma uprizoritvene pristope – od mladostniških alternativnih uprizoritev do avtorskih postavitev v najpomembnejših nacionalnih gledališčih.

V časih, ki postajajo vse težji – samo v zadnjih letih je svet doletela novodobna kuga, izbruhnila je vojna v soseščini – in ko v svetu vnovič občutimo strah, hlad, pomanjkanje, je potrebno upanje. Tudi če ne verjamemo v odrešenje, moramo ohranjati upanje. In živeti po tradicionalnem duhovnem izročilu oziroma modernem imperativu – opuščati, preprečevati slabo in delati (za) dobro.

To so prastara, a vedno aktualna in univerzalna sporočila družbene solidarnosti, miru in ljubezni.

A Škofjeloški pasijon je – kljub univerzalni prepoznavnosti velike zgodbe in sporočila – nekaj izjemnega. Njegovo unikatnost smo lahko uzrli in prepoznali prav z vključenostjo v mednarodne pasijonske oziroma velikonočne asociacije – smo člani Europassiona – vseevropskega združenja evropskih pasijonskih mest in krajev – ter Evropske mreže za praznovanje velikega tedna in velike noči – in v primerjavi z njimi.

Ta pogled od zunaj nas je utrdil v prepričanju, da je naš Škofjeloški pasijon lahko nastal le tu v Pisani Loki – v tem (k)raju, na stiku, kjer se prepletata, prežemata dve veliki kulturni tradiciji – mediteranska in kontinentalna srednjeevropska. Tu v paradižu na križpotju svetov.

Vse to in še mnogo, mnogo več, pa bomo lahko prebrali v pričujoči historični pasijonski monografiji "Iz paradiža", ki nas vodi od davnih izvirov in ozadij Škofjeloškega pasijona vse do priprav na njegovo naslednjo uprizoritev, ki jo vsi skupaj že zelo pričakujemo.

S pričujočo monografijo bomo lažje in bolj poglobljeno dočakali naslednjo uprizoritev.

Tine Radinja, župan Občine Škofja Loka

FROM PARADISE TO THE CROSSROADS OF WORLDS

When at the turn of the millennium, after more than two centuries, the Škofja Passion Procession took place again through the streets and squares of Skofja Loka, we somehow already realised that it was an important, established stage work and a fundamental part of Slovenian literary classics. The Skofja Loka Passion by the Capuchin Father Romuald Marušič from 1721 is the oldest surviving drama text written in the Slovenian language.

Its re-enactments have confirmed that, on many levels, it is an extraordinary, magnificent and quite fascinating staging event; one which has aroused interest.

A magnificent spectacular form with tourist potential, a baroque, spiritual drama, a revived polyphony and a revelatory panorama of different social positions and voices of society at that time, a living heritage, folk theatre, and an active, connected, solidary community that (re)lives the project through active participation.

In just over twenty years the Škofja Loka Passion has become an indispensable part of both the local and national culture as well as the spiritual heritage and identity.

The Škofja Loka Passion was the first item that has been entered into the official Slovenian List of Intangible Cultural Heritage, managed by the Ministry of Culture. It has been declared a living masterpiece of national importance and was the first element from Slovenia that was inscribed into the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

In Slovenia, the Škofja Loka Passion has inspired a new wave of performances of folk and youth Passion plays and penitential processions throughout the country. It has also encouraged new, alternative readings and staging approaches – from youthful alternative stagings to original stagings in the most important national theatres.

In these increasingly difficult times – just in recent years, the world has been hit by a modern plague, a war has broken out in the vicinity, and at a time when the world once again feels fear, cold and shortages – hope is needed. Even if we do not believe in salvation, we must maintain hope. And live according to the

traditional spiritual tradition, or rather the modern imperative – to let go, prevent the bad and work (for) the good.

These are age-old, but ever relevant and universal messages of social solidarity, peace and love.

However, despite the universal recognition of the great story and message, the Škofja Loka Passion is extraordinary. We have witnessed its uniqueness, its visibility and recognition through our involvement in international Passion or Easter associations – we are members of Europassion – the pan-European association of European Passion towns and places and the European network for the celebration of Holy Week and Easter – and are able to compare ourselves favourably with them.

This view from the outside has strengthened our belief that our Škofja Loka Passion could only have been created here in Pisana Loka (Colourful Loka) – in this place/paradise, where two great cultural traditions – the Mediterranean and continental Central European – are intertwined. Here in a paradise at the crossroads of worlds.

All this and much, much more is contained in this historical passion monograph 'From Paradise', which leads readers from the ancient sources and backgrounds of the Škofja Loka Passion all the way to the preparations for its next performance, which we are all eagerly awaiting.

This monograph will make it easier to experience the next performance in a more in-depth way.

Tine Radinja, Mayor of the Municipality of Škofja Loka

ŽE VEČ KOT TRISTO LET

Pater Ferdinand iz Ljubljane – v letih 1721–1726 po službi »redni pridigar« v škofje-loškem samostanu (njegove pridige so ohranjene v samostanskem arhivu) – je na veliki petek, 3. aprila 1722, popoldne nagovoril zbrano množico z ognjevitno pridigo. Z njo je želel poslušalce uvesti v vsebino in sporočilo pasijonske procesije, ki jo je že nekaj let vodil p. Romuald »magister processionis«. Pater Ferdinand je bil pred prihodom v Loko voditelj pasijonske procesije v Ljubljani in kot tak pri pripravi izvrsten pomočnik in svetovalec patru Romualdu. Takole je pri pridigi klical vernikom: »Zavoljo tebe je umrl tvoj največji dobrotnik, sam veliki Sin božji; zaradi njegove smrti žalujejo vse stvari. Zavoljo tebe in mene je ves ranjen moral umreti, zavoljo tvojega in mojega zveličanja je izdihnil dušo. Ko ga vidiš tako izranjenega in mrtvega, jaz ne verjamem, da bi ti imel tako trdo srce, da ne bi vsaj ene solze prelił zaradi nedolžne smrti Kristusove in zaradi svojih grehov, ki so bil vzrok, da je božji Sin moral umreti.« In potem sledi značilna poteza baročnega pridigarja: vzame v roke razpelo, ga visoko dvigne in zakliče zbrani množici: »Poglej torej ta sveti križ, poglej svojega ranjenega in krvavega Kristusa. Poglej, na tem križu zavoljo tebe in tvojih grehov, zavoljo tvojega zveličanja mrtvega Jezusa, poglej njegovo sveto glavo vso razbodeno, njegovo sveto obličje vse krvavo in zapljuvano, njegove svete roke in noge s temi železnimi žebliji pribite, njegovo sveto srce ranjeno in prebodeno.« Ta pridigarjev klic se kot odpev v različnih oblikah ponavlja skozi celotno spokorno pasijonsko procesijo. V Peti podobi (Krvavi pot) slišimo angela: »Ah človek, prov tojga Odrešenika pomisli ter negovi krvavi pot k tojmo srcu pertisni.« V Šesti podobi (Bičanje) vsej množici, ki spremlja Kristusa na njegovi poti, angel spet govori: »Poglej, kaj tojga Odrešenika košta toja dušica; spovni na njegov gajžlajne, koku se on vica.« Tudi v Sedmi podobi, ko Jezusu na glavo vbijajo iz trnja spleteno krono, angel spodbuja: »Oh grešnik, spremisli tojih grehov ostudnost ter poglej na tojga Odrešenika pohlevnost.« Ob teh klicih angelov lahko hitro zaznamo, da se nenehno soočata dva poudarka: pred seboj imamo človeka, ki v svoji slabotnosti tako hitro podlega pritiskom hudobnega duha, in imamo pred seboj Kristusa, ki s svojim trpljenjem in smrtjo na križu odrešuje človeka. Ob tem pa kot odpev odmeva nenehni povezovalni element: spodbuda človeku, naj se ozira na Kristusa, katerega trpljenje je odrešujoče, človeka dviga iz njegove ne-bogljivosti in mu daje oporo za poboljšanje. Podobe trpljenja spremljajo številni spokorniki, ki pričajo, da jih je Odrešenikova ljubezen nagnila k pokori in poboljšanju, in s svojim zgledom vabijo k spreobrnjenju. Skozi cel Pasijon slišimo torej klice,

ki se kot refren v različnih oblikah ponavljajo v celotni pasijonski procesiji. Pravzaprav smo že v Prvi podobi (Raj) slišali angela, ki nosi simbolično Kristusovo suknjo: »*O grešnik, pogledaj to ti tudi, jeno se skuzi to k sveti pokuri obudi.*« Marsikdo, ki danes posluša besedilo Pasijona, morda celo dobrohotno prikima: ti klici, ta vabila za čas pred 300 leti niso nič posebnega, v baročnem okolju so čisto razumljiva, sprejemljiva. Toda danes, v 21. stoletju? Kako zveni današnjemu človeku? Pater Romuald je brez slehernega sprenevedanja spregovoril o grehu in njegovih posledicah na način, primeren svojemu času. Danes, ko marsikdo sebe tolaži s frazo, da »*greha ni*«, in topoumno »*pojasnjuje*«, da je to srednjeveška miselnost, bi Romuald gotovo s pravo pasijonsko ostrino poudaril, da je na primer pehanje človeka v revščino, goljufivo kopičenje bogastva na račun slabo plačanih delavcev, brezbržnost za stiske mladih ljudi, brezčutnost za ostarelega človeka, zelena nevoščljivost in ubijajoče obrekovanje ter podobno ne le greh, ampak vnebovpijoči greh – ki nas v naši ljubi samostojni Sloveniji še kako tepe. In zato v prizorih Kristusovega trpljenja neutrudno vabi človeka – svojega in našega časa – k pokori in poboljšanju, v drugačno, človeka dostojnejše življenje. Iz tega tudi razločno izhaja, da škofjeloški Pasijon, *Processio Locopolitana*, nikakor ni zgolj zgodba o trpljenju, še manj poveličevanje trpljenja, ampak skuša prepričati človeka, da je Jezusovo in človekovo trpljenje pot v notranjo osvobojenost, v odrešenje. Pot torej, nemalokrat kamnita in strma, ki pa je jasno naravnana na cilj. Kako zgovorne so besede, ki jih v Deseti podobi (Kristus na križu) spregovori prisposodba Evrope: »*Jest sem skozi martre toje vzel odrešene moje / zato k ene hvale današn dan moje srce tebi volno čez dam. / Prosim skuz tojo martro jeno sveto kri / moje podložne pod tojo brambo skrij / de bodo tebe iz srca lubili / jeno enkrat te nebesa zaslužili.*«

Monografija Alojzija Pavla Florjančiča v besedi in sliki bralcu zelo nazorno posreduje, kako je skozi Škofjeloški pasijon – *Processio Locopolitana* – več kot tri stoletja v različnih jakostih klic angela v Peti podobi Pasijona (Krvavi pot) »*Ah človek, prov tojga Odrešenika pomisli*« odmeval v Škofji Loki ter po drugih krajih, tudi onstran naših meja. Avtor se kratko najprej dotakne širših okoliščin, ki so postopno ustvarjale okolje, v katerem se je v začetkih 18. stoletja rodil Škofjeloški pasijon, potem pa zelo razgibano roma od njegovih prvih izvedb do dvajsetih let 21. stoletja, ko ta prireditelj sme obhajati že kar častitljivo tristoletnico. Veliko postavitvev Pasijona se je zvrstilo, vsaka je želela biti blizu nekdanji Romualdovi procesijski, vendar so časovne

okoliščine narekovale zelo različne izvedbe. Kar je gotovo najpomembnejše: sleher ni *magister processionis* si je prizadeval, da bi gledalcem oziroma poslušalcem posredoval sporočilo, ki so ga Pasijonu vtisnili njegovi prvi postavitelji. Vendar pa tega Pasijona nikakor ne moremo omejevati zgolj na navedena tri stoletja; obravnavati ga je namreč treba v mnogo širšem časovnem in vsebinskem okviru. Ozirati se je treba na daljna predhodna dogajanja, med katerimi so tudi tista, ki so neposredno povezana s Škofjeloškim pasijonom, in na tista prizadevanja, ki utirajo pot nadaljevanju pasijonske tradicije v Škofji Loki. Zato torej najprej bežen pogled v predhodnice Pasijona. Pri iskanju ozadij in izhodišč za Pasijon se raziskovalci največkrat ustavljajo ob pasijonskih procesijah, ki so jih v nekaterih evropskih mestih prirejali od 15. stoletja naprej; naj navedemo le nekatere: Perugia, Dunaj, švicarski St. Gallen, francoski Arras, Salzburg, Bologna itd. Zanimivo pa je, da nikjer v tovrstni literaturi ne najdemo omenjene procesije, ki so jo v povezanosti s kapucini od leta 1604 prirejali na Vélíki petek v Pragi. Gre namreč za nekatere zanimive in vidne povezave med spokornimi procesijami Vélíkega petka v Pragi, v Ljubljani in v Škofji Loki. V vseh treh primerih so v ozadju in v ključnih vlogah bratovščine in kapucini teh treh mest.

Zgovoren je dokument, ki govori o začetkih praške procesije. Med drugim pravi: Preteklega, 1603. leta, je sklenila skupina oseb v Pragi, da bodo Vélíki petek praznovali kot poseben dan pokore in se v spomin trpljenja našega Gospoda bičali do krvi. Po običaju bičarjev bodo oblečeni v bele halje, spremljali jih bodo spokorniki, oblečeni v črne halje s prižganimi svečami v rokah; vsi bodo imeli zakrite obraze in o svojih pobožnih čustvih bodo molčali. Gre torej za procesijo, ki je ob spominu na Kristusovo trpljenje predvsem vabilo k spokornosti. V povezavi s to procesijo so kapucini začeli s podobno prireditvijo med leti 1608–1613 tudi v Ljubljani. Naš polihistor J. W. Valvasor, ki je nedvomno pasijonsko procesijo v Ljubljani videl na lastne oči, piše o njej v Slavi vojvodine Kranjske: *Da bi videli ta obhod, se zberejo ljudje, ki prebivajo več milj od mesta, a tujci ga hvalijo, da niso skoraj nikjer videli tako lepe, pobožne in dolge procesije. Obhod je ponoči z neštetimi plamenicami in baklami; pri tem prikazujejo vse Kristusovo trpljenje in razne zgodbe iz stare in nove zaveze. Vse to nesejo in vozijo ali pa kažejo pobožnim gledalcem peš ali na konjih. Pri tem obhodu je tudi mnogo disciplinantov ali flagelantov, ki se sami bičajo, mnogo takih, ki vlečejo velike križe, mnogo puščavnikov in podobnih. [...]*

To bogato kulturno in duhovno dediščino je v monografiji Iz Paradiža pregledno povzel avtor Florjančič. In kar temu delu daje še posebno vrednost in nazornost, je zelo bogato fotografsko gradivo, ki bralce »v živo« vključi tudi med gledalce posameznih izvedb Pasijona. Tako se ohranja živahna »pasijonska kondicija«. Temu je namenjeno tudi talno obeležje, ki so ga ob 300-letnici Škofjeloškega pasijona vstavili v tlak Mestnega trga v Škofji Loki ter v nove čase posreduje prvotno pasijonsko sporočilo patra Romualda: *Ah človek, prov tojga Odrešenika pomisli.*

Metod Benedik

MORE THAN THREE HUNDRED YEARS OF THE ŠKOFJA LOKA PASSION

When searching for backgrounds and starting points for the Škofja Loka Passion, researchers most often stop at Passion processions that have been held in some European cities since the 15th century (Perugia, Vienna, St. Gallen in Switzerland, Arras in France, Salzburg, Bologna, etc.). It is interesting, however, that nowhere in this type of literature can we find mentions of procession that have been held in connection with the Capuchin monks since 1604 on Good Friday in Prague. There are some interesting and visible connections between the Good Friday processions in Prague, Ljubljana and Škofja Loka. In all three cases, the brotherhood and the Capuchin monks are absent in the background and in key roles. As a commemoration of Christ's suffering, these processions are an invitation to repentance and conversion. A document that talks about the beginnings of the Prague procession reads: Last year, in 1603, a group of people in Prague decided to celebrate Good Friday as a special day of penitence and to flog themselves to the point of drawing blood in memory of the suffering of our Lord. According to the custom of the flagellants, they will be dressed in white robes, accompanied by penitents dressed in black robes carrying lit candles. In connection with this procession, the Capuchin monks also started a similar event between 1608 and 1613 in Ljubljana, then a hundred years later in Škofja Loka.

Dr. Metod Benedik

DRAGI BRALCI

Ob tristoletnem jubileju Škofjeloškega pasijona imate v rokah knjigo, v kateri so prvič dokumentarno slikovno in pisno predstavljene vse njegove znane uprizoritve tako doma v Sloveniji kot v zamejstvu in po svetu. 35 jih poznamo in toliko vam jih dajemo za gledanje in v branje. Pravzaprav jih je bilo znatno več, kajti od leta 1713, za katero je prepoznan prvi zapis njegove uprizoritve, pa do leta 1767, ko naj bi bila po prepovedi zadnja uprizoritev, in morda še nekaj let zatem, bi jih bilo skupaj občutno več, saj so jih v tistih časih praviloma redno izpeljali vsako leto na véliki petek – poudarjamo – samo na vélikega petka dan! Ne tako kot danes, ko se Škofjeloški pasijon uprizarja na vsakih toliko let, praviloma na sedem, a vsakič z večdnevnimi, običajno osmimi zaporednimi ponovitvami v velikonočnem času. Zato ocenjujemo, da je bilo s ponovitvami do zdaj vsega skupaj okoli 120 uprizoritev.

Knjigo sestavljajo štirje deli.

V prvem, uvodnem delu začnemo prikaz Škofjeloškega pasijona, kot bi se odvijal v letu 1721 po ulicah Škofje Loke in kakršnega si je celovito in baročno slikovito zamislil in ga upodobil arhitekt in slikar Boris Kobe. Vredno si ga je ogledati – razporejen je po posameznih prizorih, slikah – kot ga je med leti 1714 in 1727 zasnoval in vodil kapucinski pater Romuald Štandreški. Preden je zapustil škofjeloški kapucinski samostan, je rokopis pasijona lepopisno izgotovil, danes ga uvezenega v kodeks hranijo bratje kapucini. V nekaj fotografijah in tabelah se na kratko seznanimo še s škofjeloškimi manjšimi brati kapucini in njihovim samostanom. Prvi del zaključujemo s splošnim pregledom razvoja verskih iger ter posebej pasijonskih procesij s poudarkom na Škofjeloškem pasijonu.

Drugi del je namenjen kronologiji uprizarjanja Škofjeloškega pasijona v 18. stoletju. Tedaj se je kot spokorna procesija imenoval preprosto *Procesija* [Processio]. V knjigi predstavljamo njegovih devet dokumentiranih uprizoritev z enotnim zvrstnim nazivom Škofjeloška spokorna procesija. Uprizoritve nosijo zaporedne številke od 1 do 9.

V tretjem, osrednjem delu predstavljamo vse sodobne uprizoritve Škofjeloškega pasijona v 20. in 21. stoletju, natančneje med leti 1930 in 2023, vseh skupaj je

25 in nosijo številke od 10 do 35. Zanje uporabljamo v knjigi enotno poimenovanje Škofjeloški pasijon, ki se je dejansko pojavilo prvič leta 1936, ko ga je Tine Debeljak kot simulirano procesijo v celoti postavil na odprtem odru v Škofji Loki, vendar brez konjenice. Pri uprizoritvah, ki niso bile izvedene celovito, torej so bile prirejene za oder ali za radijsko predvajanje, to za vsako posamično v naslovu izpostavimo. Sodobne, natančno rekonstruirane po ohranjeni izvirni Romualdovi režijski knjigi, kakršne poznamo danes, pa so se začele leta 1999 v Škofji Loki pod kreativno in zanesljivo roko Marjana Kokalja, vrednega naslednika kapucinskega patra Romualda, prvega magistra processionis. Za to najobsežnejšo kulturno prireditev v Sloveniji, kar Škofjeloški pasijon tudi je, stoji največji slovenski prostovoljni tisočglavi ljubiteljski pasijonski ansambel.

V zadnjem, zaključnem delu knjige predstavljamo nekaj dogodkov iz bogate pasijonske kondicije Škofjeloškega pasijona; sestavek o zaščiti, sprejemanju in sprejetju Škofjeloškega pasijona na seznam Unescove nesnovne kulturne dediščine človeštva ter o restavraciji dragocenega kodeksa Škofjeloškega pasijona, ki je prinesel nova odkritja in živahno pasijonsko dejavnost v času praznovanja več kot tristoletne tradicije njegovih uprizarjanj, kar kaže na njegovo živost in aktualnost.

Knjiga je nastajala v času pandemije bolezni covid 19. Zaradi nje je odpadla uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2021, s tem pa tudi izid te knjige, ki jo imate, dragi bralci, sedaj v rokah. Zahvaljujoč recenzentoma, dr. Metodu Benediku in dr. Matiji Ogrinu, ter uredniku, mag. Aleksandru Igličarju, smo knjigo lahko med čakanjem še dopolnili in preuredili.

Na koncu se zahvaljujem svojim domačim za razumevanje in potrpljenje, številnim sodelavcem za pomoč in škofjeloškemu županu, gospodu Tinetu Radinji, da je omogočil izid te knjige.

Alojzij Pavel Florjančič

Lz Paradiža, tega luštnega kraja ...

Boris Kobe, Škofjeloški pasijon, 1967, olje na lesu, 181 x 208 cm, Ikonoteka SLOGI-Gledališki muzej v Ljubljani.

I.

Arhitekt in slikar Boris Kobe (1905–1981) je po naročilu Slovenskega gledališkega muzeja leta 1967 ustvaril imenitno veliko sliko celotne loške spokorne procesije. Kot arhitekt je pozorno upošteval podrobna navodila patra Romualda iz režijske knjige in izbral ustrezno aksonometrično projekcijo. Kot slikar je uspel nazorno in slikovito prikazati njeno pot v naravnem okolju barokizirane srednjeveške Škofje Loke. Njegova freska je temelj in izziv za poznavalce ter za vsakokratne režiserje Škofjeloškega pasijona.

UVODNI DEL

Raj

Smrt, Cehi in začetek Mrtvaškega plesa

Konec Mrtvaškega plesa, Pekel, Drugi del Cehov

Konec slike Cehi, Zadnja večerja

Samson

Krvavi pot, Juda s hudičem

Kristusa peljejo k Ani, Kajfi in Pilatu

Bičanje

Hieronim, S trnjem kronanje

Križev pot, Veronikin prt

Smrt na križu, Kupido, Kontinenti, Žalostna mati

David in Skrinja zaveze

Božji grob in Ljudstvo (levo spodaj avtor slike Boris Kobe)

Francišek, pojdi in popravi mojo Cerkev.
(sporočilo Križanega sv. Frančišku, Assisi, 1205)

Foto Zvonc Pelko

Foto Jure Nastran

Otroci iz podobe Raj. Leta 2000, mimo kapucinskega samostana v Škofji Loki, rojstne hiše Škofjeloškega pasijona

Spominska plošča ob posvetitvi kapucinske cerkve sv. Ane iz leta 1713. Foto A. P. Florjančič

Kapucinski samostan Škofja Loka. Foto Zvone Pelko

Oltarji kapucinske cerkve sv. Ane v Škofji Loki. Foto Zvone Pelko

Foto Peter Pokorn st.

Foto Zvone Pelko

Samostanski atrij. Foto Peter Pokorn, st.

Romualdov dan v atriju kapucinskega samostana v Škofji Loki. 22. april 2019. Foto Tatjana Splichal

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA – PROCESSIO LOCOPOLITANA – ŠKOFJELOŠKI PASIJON

17. stol. V Škofji Loki so se že v prvi polovici tega stoletja domnevno pojavile preproste in skromne spokorne procesije na veliki petek, predhodnice Škofjeloškega pasijona.

1713 Pasijonsko procesijo je tega leta vodil neznani voditelj, ki je na vabilu nastopajočim »ponovno zaupal« in jih prosil, naj pridejo na »običajni kraj«, kar priča o daljši tradiciji uprizarjanja procesije.

1715 Pater Romuald Štandreški, novi loški kapucin, v ohranjenem, lastnoročno napisanem, datiranem in podpisanem pismu »k svoji procesiji prisrčno vabi nadvse častitega gospoda župnika ...«, je prvi znani pisec in voditelj, magister processionis Škofjeloškega pasijona.

1721 Magister processionis, oče Romuald, je tudi tega leta vodil spokorno procesijo "ob veliki množici ljudstva".

1725–1727 V času med letoma 1725 in 1727 je Romuald izgotovil lepopisni prepis svojega pasijona. Ta kodeks Škofjeloškega pasijona se je ohranil v škofjeloškem kapucinskem samostanu.

1734 Pasijonu je bila dodana podoba Pekla.

1745 Izdelan je nov prapor iz belega, rdečega in modrega sukna za konjenico. Prvič so tako izpostavljene barve slovenske narodne zastave, ki temeljijo na heraldičnih barvah grba Vojvodine Kranjske, tedanje osrednje slovenske dežele.

1767 Zadnja poznana uprizoritev pasijonske procesije v Škofji Loki. Naslednje leto je goriški nadškof Karel Mihael Attems v postnem času že pripravljeno pasijonsko procesijo prepovedal in ukinil.

1936, 1937 Simulirana procesijska izvedba Škofjeloškega pasijona na odprtem odru v Škofji Loki.

1999, 2000, 2009, 2015 Popolna uprizoritev Romualdove pasijonske procesije – Škofjeloškega pasijona – po trgih in ulicah mestnega jedra Škofje Loke.

2016 Škofjeloški pasijon vpisan na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, kot prva pasijonska igra v svetovnem merilu!

2021 Jubilejna uprizoritev Škofjeloškega pasijona je odpadla zaradi pandemije bolezni Covid 19.

KAPUCINI V ŠKOFJI LOKI

- 1608** Kapucini po prihodu v Ljubljano začno prihajati v Škofjo Loko.
- 1640** Od tega leta začnejo prihajati tudi kapucini iz Kranja.
- 1706** Kapucini se naselijo v Škofji Loki.
- 1707** Blagoslovitev temeljnega kamna samostana.
- 1725** V samostanu je 18 celic, sobic, 16 redovnikov; v tem času piše oče Romuald loško spokorno procesijo.
- 1760** V samostanu je 13 patrov, dva bogoslovca, pet bratov laikov.
- 1833** V samostanu sta dva patra in dva brata laika.
- 1861** Križni hodnik okoli atrija je zaprt in zastekljen.
- 1919** V samostanu je začela delovati modroslovna šola.
- 1929** Samostan postane hiša noviciata.
- 1936** Začetek visokošolskega teološkega študija.
- 1941 – 1945** Za časa Nemcev je ostal v samostanu le fr. Hortulan, v cerkvi je muzej, v samostanu nemški urad.
- 1945** V samostan pride komanda jugoslovanske tankovske brigade, nato družine podoficirjev, stavba je vključena v stanovanjsko skupnost. Za praznik Kristusa Kralja so kapucini obnovili redovno življenje in redno bogoslužje. Po vojni so bili v samostanu navadno štirje patri, ki so oskrbovali službo božjo v petih cerkvah.
- 1960** Začeli so podirati samostanski zid na zahodni strani in začeli graditi stanovanjske bloke.
- 1967** Sedež nove samostojne slovenske kapucinske province, prvi predstojnik p. Boleslav Polanski.
- 1987** Blagoslovljena nova zimska kapela, za kar sta bili uporabljeni dve nekdanji portni sobi.
- 1988** Potekajo velika sanacijska dela, novo mašo sta imela dva rojaka, p. Štefan Kožuh in p. Primož Kovač. Izšla je knjiga *Papeži od Petra do Janeza Pavla II.* domačega gvardijana p. Metoda Benedika.
- 1995** Samostan dobi hišno številko Kapucinski trg 1, namesto do tedaj Novi svet 5.
- 1997** Na pročelju cerkve je bila na pobudo Muzejskega društva Škofja Loka ob podpori Občine Škofja Loka odkrita spominska plošča avtorju Škofjeloškega pasijona p. Romualdu.
- 1999** Mimo samostana se je v velikonočnem času vila veličastna procesija z igralci, konjeniki, nosili, vozovi in ljudstvom na uprizoritev obnovljenega Škofjeloškega pasijona, ki ga je prav tukaj, pred tremi stoletji zapisal kapucin oče Romuald Štandreški.
- 2006** Obhajanje tristoletnice samostana in štiristoletnice kapucinov na Slovenskem. V prizidku samostana dokončno urejena zgodovinska knjižnica patra Romualda. V prenovljene prostore je postavljena stalna razstava Škofjeloškega pasijona in kapucinskega reda.
- 2020** Kodeks Škofjeloškega pasijona je v matičnem samostanu restavriral Blanka Avguštin Florjanovič.

Ecce bi detd nas neze
 gresil tevuekigemube
 siti starosti neprigem
 lióki nikoligese per
 salí neimugi nislíza
 telelemoki nuuvug
 kigemubesti bone
 selavuitiubui ne
 priialninu uvignan
 odszlauiibosige potom
 nanarod'lo vuezki
 frazti lpetzali boi
 do neimoki lbllre
 duzemirt lpagibra
 triia pomenem ze
 dai zino uuebofi na
 refemze botomu oz

Atanem Zich mirZcih
 del Efesunt dela foto
 nina Efetrebu tuorim
 bratra oclevuetam Efe
 tatua EferasZboi Efeputi
 ugongenuge Eferotí Choi
 se lb nepalzem nuge pre
 stapam Efene nauuít
 nuZce teh del mirZene
 pred bosima oZima mo
 sete potomu Zinzi um
 deti. lzami razumeti
 esebese priuua Zlou
 uezi yliZa tazie aco
 se imuigelim tere ne
 priialnina uZ nenaui
 desse Abosiu uZliubise

OD LITURGIČNE DRAME DO ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Po zatonu antične drame, ki jo je poosebljala klasična grška tragedija, se je na prehodu prvega v drugo tisočletje na osnovi svetopisemskih, predvsem evangelijskih vsebin, začela v Evropi ponovno razvijati duhovna oziroma verska igra in čez nekaj stoletij tudi sodobna evropska dramatika. Obe, grška in evropska, sta se, kakor igre nasploh, porodili iz bogočastja, konkretno iz verskoobrednih prvin. Že v *Brižinskih spomenikih*, izkaznici naše narodne identitete in vključenosti v skupni evropski civilizacijski kulturni krog Karolinške in Otonske Evrope, opazimo kali rojevanja novega gledališča. V naši »*Magni carti Slovenorum*« v obrazcu splošne spovedi namreč zasledimo najprej tipične pasijonske vsebine: greh, spokornost, kesanje, odrešenje, za tem pa še dramske replike, kjer se menjavata govoreči in nagovorjeni, slednji posamično in v zboru.¹

Trije Brižinski spomeniki so najstarejši znani ohranjeni zapisi v slovenščini in najstarejši latinični zapis v katerem koli slovanskem jeziku. Nastali so v obdobju med letoma 972 in 1039 in so uvezeni v pontifikal, pastoralni popotni priročnik freisingškega škofa Abrahama, prvega lastnika Škofjeloškega gospostva (973–1803). Priročnik je verjetno uporabljal na pastoralnih obiskih svojih posesti na Kranjskem, Koroškem in v tirolski Pustriški dolini, kjer so živeli tudi njegovi slovensko govoreči podaniki. Brižinske spomenike hrani münchenška Bavarska državna knjižnica, leta 2004 pa so bili razstavljeni tudi v Narodni univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Slika na levi kaže prvo stran drugega Brižinskega spomenika.

Že pred tem so se v rimskih cerkvah med odrsko insceniranim bogoslužjem (ordo) začeli v velikonočnem času razširjati preprosti neliturgični prizori (ludus). To se zatem preseli pred cerkvena vrata, nato pa še na mestne trge in se sčasoma razvije v prave velikonočne in kasneje še v telovske igre. Tak primer poznamo tudi iz našega etničnega obrobja, konkretno iz Čedad (it. Cividale). Ohranil se je namreč kroniški zapis, da so leta 1298 ob binkošti na tamkajšnjem patriarhovem dvoru uprizorili predstavo »*Ludus Christi*«, torej *Pasijon*, in poleg njega še prizore *Vstajenje*, *Vnebohod*, *Izliv Svetega Duha* in *Poslednja sodba*. Zaradi obsežnosti so igro razširili na dva dneva.² Leta 1303 so jo ponovili in ji dodali še prizore *Stvarjenje prvega človeškega para*, *Marijino oznanjenje*, *Jezusovo rojstvo*, *Antikrist*, tako da je igra postala tridnevna.³ Glede vprašanja jezika, v katerem naj bi čedadski pasijon igrali, slovenski, v

¹ Ada Vidovič-Muha, Udeleženci govornega dejanja v I. in III. Brižinskem spomeniku – njihova podoba in besedilna vloga, v: *Zbornik Brižinski spomeniki*, ZRC SAZU, Ljubljana 1996, 229–237

² Marko Marin, Evropske igre med Čedadom in Škofjo Loko, v: *Škofjeloški pasijon 2006, Katalog potujoče razstave Škofjeloški pasijon*, Škofja Loka 2006, 37, 38

tujini priznani umetnostni in dramski zgodovinar, teatrolog Marko Marin (1930–2015), zapiše: »Z ozirom na cerkvena določila in zgodovinski razvoj nacionalnih jezikov v času, ko je znana prva uprizoritev v Čedadu leta 1298, je samo po sebi razumljivo, da v latinskem (jeziku, *op. avtorja*). Vendar ni verjetno, da bi se patriarhov dvor z okolico z njo (latinščino, *op. avtorja*) umetniško izpovedoval. Prav gotovo so bile vsaj ponovitve igrane v jeziku, razumljivem okoliškemu prebivalstvu, ki je bilo večinsko slovansko. Slovanski jezik sta namreč v liturgijo uvajala že sveta brata Ciril in Metod, pa tudi *Brižinski spomeniki* niso od začetkov zelo oddaljeni.«⁴ Ob tristoletnici Romualdovega Škofjeloškega pasijona bi smeli reči, da smo s predniki botrovali samemu rojstvu pasijonskih iger, in to pred sedmimi stoletji. Sto let kasneje, leta 1391, ima pasijon v Innsbrücku že obliko procesije. Pasijonske igre in pasijonske procesije so se hitro širile po Evropi in segle tudi čez Rokavski preliv. V njih so se do 16. stoletja dokončno uveljavili ljudski jeziki, ki pa običajno niso našli prostora v srednjeveških skriptorijih. V Stiškem rokopisu iz leta 1428 je anonimni cistercijski menih, verjetno Čeh, med Marijino molitvijo in besedilom splošne spovedi zapisal Velikonočno pesem v obliki, imenovani *Kyrie eleison*:

// Naš gospud je / od smrti vstal / od nega britke martre /
/ nam je se veseliti / on nam hoče k trošti biti / Kyrie eleison //

Ta v ljudskem, slovenskem, jeziku zapisani *Kyrie eleison* je primer trdoživosti starega pasijonskega besedilnega izročila, zato ima ta zapis svoje mesto v razvoju slovenske srednjeveške drame.⁵ Oglejski obrednik iz leta 1495, ki so ga uporabljali v Ljubljani, natančno opisuje in navaja replike angela in treh Marij pred Božjim grobom ter med Janezom in Petrom. Dogajanje spremlja pevski zbor, za katerega so zapisana tudi besedila.⁶ Leta 1550 izide Trubarjev *Abecedarij* in v njem dramatiziran *Mali katekizem*, prvo tiskano režijsko navodilo v slovenskem jeziku, v katerem Trubar domiselno uporabi liturgično didaktični pristop in dialog med očetom in sinom. Istočasno je Primož Trubar izdal tudi *Katekizem*. To sta bili naši prvi tiskani knjigi, ki pomenita začetek slovenskega knjižnega jezika in prvi zapis naziva Slovenec - *Vsem Slovenzom / Gnado / Mir / Milost inu pravu Spoznane božje / skuzi Jesusa Christusa prosim*. Protestanti so dopuščali verske igre, če so se držale krščanskih, a dosledno evangelijskih vsebin. Jurij Dalmatin (1547–1589) je leta 1576 v Ljubljani natisnil knjižico *Passion*. To je pesniška zbirka njegovih tridesetih pasijonskih dvanajstvrstičnih kitic (postaj). Pesnitev se da razumeti kot »dramatiziran pasijonski recital«, še več, kar v trinajstih postajah (prizorih) nastopa šest govorečih vlog: Jezus, Kajfa, Pilat, Pilatova žena, Judje, Stotnik. Dialog med Kajfo in Jezusom poteka skozi dva prizora. Replike so jasno nakazane z dvopičjem. Začetno in zadnji dve dejanji zahtevata pravzaprav še zbor, ki ga lahko izvaja skupina angelov. Skratka, Dalmatinov pasijon je (bilo) uporabno gledališko besedilo in je bilo zagotovo v ta namen tudi tiskano, da bi igrali »čisti, evangelijski pasijon«.

³ Heinz Kindermann, *Theatergeschichte Europas*, Otto Müller, Salzburg 1957–1962

⁴ Marko Marin, *Pasijonske igre, sopotnice Škofjeloškega pasijona, Pasijonski doneski 10*, 2015, 43

⁵ Stiški rokopis, *Monumenta Slovenica II*, Slovenska knjiga, Ljubljana 1992

⁶ Robert Podgoršek, *O pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem*, diplomsko delo, Ljubljana 1967, *Pasijonski doneski 5*, Škofja Loka 2010, 13-15

PASSION

7 SUSEH STIRIH
EVANGELISTOV VLETO

Peissen, od Iurja Dalmatina, sdai peruizh
sloshen, vti vishi kakor ta Nembshki: *D*
mensch beweine dein sünde groß.

Ali kakor ta slouenska peissen:

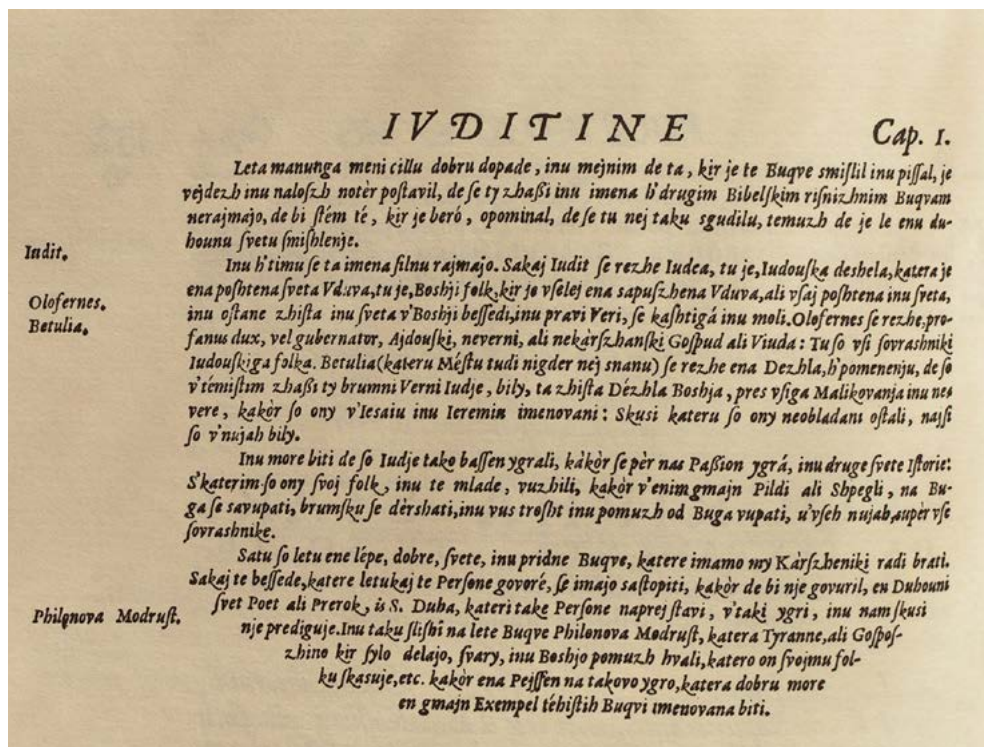
Sueti Paul venim listi.

D RVCANV ULVB.

lani Skusi Joannesa Man.

delza. M. D. LXXVI.

V Dalmatinovi Bibliji iz leta 1584 najdemo v uvodu k Juditini knjigi zapisano:

// In morebiti / da so Judje tako basen igrali /
/ kakor se pri nas pasijon igra in druge svete istorije.//

Basen tu pomeni poučno, izmišljeno zgodbo, svete istorije pa so evangelijske zgodbe.

Impulz za ponovni razcvet verskih iger sta po nastopu Martina Luthra leta 1517 dala dva nova meniška redova, kapucini in jezuiti. Papeško potrjeni so bili najprej kapucini *Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum* (OFM Cap) leta 1528 in zatem še jezuiti kot Družba Jezusova (*Societas Iesu*) leta 1540. Oba sta postala steber katoliške prenovne in uspešne dramatike. Nekateri avtorji, predvsem iz evangeličanskih krogov, vidijo oba redova, predvsem kapucine, kot ciljno formirane in uspešne tvorce zgodnjega novoveškega transnacionalnega kulturnega mreženja, še zlasti z uprizarjanjem popularnih in množičnih velikonočnih spokornih procesij.⁷

⁷ Joachim Küpper, *Theorie der kulturellen Produktion* 2018, v: Jaša Drnovšek, ... *in den vnbeweglichen vnd vnuerruckten Fusstapffen*, ZRC SAZU, Ljubljana 2020, 57–106.

Ljubljanski meščani so se ob kugi v letih 1598 in 1599 združili v bratovščino Odrešenika sveta in se zaobljubili, da bodo vsako leto na veliki petek uprizorili spokorno procesijo s podobami Kristusovega trpljenja.

V Ljubljano so domnevno prinesli pasijonsko igro jezuiti. Ko so tam leta 1597 ustanovili svoj kolegij, je za leto 1598 »že znano prvo poročilo o jezuitski uprizoritvi petih podob pasijona«.^{8, 9}

Pasijonsko procesijo v Ljubljani je v letih 1608–1613 uvedel pater Fortunat iz Verone, ki je pred tem deloval v Pragi in tam so pod njegovim vodstvom uvedli pasijonsko procesijo. Metod Benedik poudarja: »Ozadje ljubljanske in kasneje tudi škofjeloške pasijonske procesije je torej najverjetneje treba iskati v praški procesiji, ki je znana po množični udeležbi sodelujočih in po izrazito spokornem značaju.«¹⁰

⁸ Marko Marin, Pasijonske igre, sopotnice Škofjeloškega pasijona, *Pasijonski doneski 10*, Škofja Loka, Stara Loka 2015, 45. Marin tudi domneva, da so se kasneje jezuiti odpovedali množičnim procesijam v korist kapucinov.

⁹ Opomba: Marin, prav tam

¹⁰ Metod Benedik, 300 let Škofjeloškega pasijona 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2015, v: *Pasijonski almanah 4–5*, Škofja Loka 2021, 266

JEZUITI

Jezuiti pridejo v Ljubljano v letu 1597¹¹. Njihovi gimnazijski dijaki že ob binkoštih 1598 uprizorijo igro *Izakovo žrtvovanje*. Jezuitska šolska igra je potekala v latinščini, da so gojenci s tem utrjevali znanje tega jezika in vadili sproščen nastop. Sčasoma so v igro začeli uvajati tudi nemščino, saj se je v njej sporazumeval višji meščanski in cerkveni sloj. Na leto so povprečno uprizorili vsaj štiri ali pet iger tako z antičnimi in zgodovinskimi temami kakor tudi z motivi iz krščanskega martirija ali z vzgojno moralnimi vsebinami. Igrali so tudi na dvorišču kolegija, v cerkvah, sčasoma pa nekatere igre tudi zunaj. Ena od njih je bila zelo popularna, in sicer *Igra o paradižu*¹², tudi *Pot za paradižem*, *Paradiž* ali *Raj*, tradicionalno z osmimi kostumiranimi in maskiranimi vlogami; poleg Boga Očeta, Adama in Eve so nastopali Angel maščevanja, božji hčeri Pravica in Usmiljenje ter dva hudiča. Zanimivo, da je manjkala deveta, glavna oseba, Kristus, Sin človekov, Odrešenik. Da bi igralec igral Kristusa, se jim, dozdevno, ni zdelo primerno. Igro o paradižu so uprizarjali vsaj od leta 1626 do 1670. Včasih so jo »dajali« tudi v slovenskem jeziku¹³. Tako zapisnik v šolskem dnevniku kolegija v Ljubljani za 6. februarja 1670 navaja, da je bilo dovoljeno nekoliko dni igrati Igro o paradižu v domačem jeziku.¹⁴

¹¹ Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691), Družina (prevod Marija Kiauta), Ljubljana 2003, 20

¹² Slika *Igra o paradižu* (na predhodni strani) je po naročilu Slovenskega dramatičnega društva ob njegovi stoletnici narisal arhitekt Boris Kobe. Vir: *Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja*, Tretja knjiga 10, Ljubljana 1967

¹³ Bratko Kreft, *Prvi slovenski dialog* in prizor, v: *Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja*, Ljubljana, 1967, 92

¹⁴ Filip Kalan, *Slovenska igra o paradižu*, v: *Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja*, Ljubljana 1967, 200

Igra o paradižu, prizor na trgu pred ljubljansko stolnico je narisal Boris Kobe leta 1967, olje na platnu, Ikonoteka SLOGI – Slovenski gledališki muzej.

KAPUCINI

Kapucini so prišli v Slovenijo že leta 1591, najprej v Gorico, konkretno v Štandrež, kjer se je, zanimivo, kasneje rodil Lovrenc Marušič (1676–1748), bodoči kapucin Romuald, tvorec Škofjeloškega pasijona. Za nas je pomembna pot kapucinov v Ljubljano prek Prage, kamor so prišli leta 1599, tam leta 1603 ustanovili bratovščino Kristusovega trpljenja, naslednje leto pa imeli že drugo spokorno procesijo velikega petka z bičarji, spokorniki in baklonosci. Kapucini so leta 1606 prišli v Ljubljano in se povezali s tamkajšnjo bratovščino Odrešenika sveta. Po svoji češki izkušnji so med letoma 1608 in 1613 uvedli procesijo.¹⁵ O procesiji, ki so jo kapucini v Ljubljani vodili po mestu na veliki petek leta 1617, J. W. Valvasor poroča, da jo tujci »... hvalijo, da niso skoraj nikjer videli take lepe, pobožne in dolge procesije. Obhod je ponoči z neštetiimi plamenicami in baklami; pri tem prikazujejo vse Kristusovo trpljenje ter razne zgodbe iz stare in nove zaveze. Vse to nesejo in vozijo ali pa pokažejo pobožnim gledalcem peš ali na konjih. Pri tem obhodu je mnogo disciplinantov ali flagelantov, ki se sami bičajo, mnogo takih, ki vlečejo težke križe, mnogo puščavnikov in podobnih.«¹⁶

Ta procesija velja za podlago škofjeloški, za vse tri procesije velikega petka, torej v Pragi, v Ljubljani in v Škofji Loki, pa so v ozadju in v ključnih vlogah stale bratovščine in kapucini teh treh mest.

Kapucini so bili po številu samostanov in redovnikov v 18. stoletju najštevilnejša redovna skupnost na Slovenskem. Vpeljali so pasijonske spokorne procesije še v drugih naših mestih: v Kranju, v Beljaku in Radgoni¹⁷. Le za najmlajši procesiji, škofjeloško in tržiško, vemo, da so ju igrali v domačem, slovenskem jeziku. Zapisana v celoti z navodili in replikami, torej kot režijska in inspicientska knjiga, pa je ohranjena edino v Škofji Loki.

¹⁵ Metod Benedik, 300 let Škofjeloškega pasijona 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2015, *Pasijonski almanah* 4–5, Škofja Loka 2020–2021, 266

¹⁶ J. W. Valvasor, *Die Ehre des Hertzogthums Krain*, XI, Laybach 1689, 695

¹⁷ Metod Benedik, *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka, Celje, Škofja Loka*, 2008, 164

ZAČETKI PASIJONSKE PROCESIJE V ŠKOFJI LOKI

Kdaj začnejo uprizarjati spokorno pasijonsko procesijo v Škofji Loki, danes poznano kot Škofjeloški pasijon, ni znano. Pri nas so začeli s spokornimi pasijonskimi procesijami med letoma 1608 in 1613 kapucini v Ljubljani, kamor so to tradicijo prenesli iz Prage. Kapucini so se naselili v Škofji Loki sicer šele sto let kasneje, vendar so v mesto prihajali ljubljanski kapucini že kmalu po prihodu v Ljubljano. Od leta 1617 pa vse do leta 1681 so hodili v Škofjo Loko še jezuiti, kar je izpričano v Letopisih Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove¹. Omenili smo že, da so novoveške verske igre in pasijonske procesije po Evropi povezane s kapucini in jezuiti, zato so bili Ločani že v prvi polovici 17. stoletja zagotovo seznanjeni z njimi tudi neposredno, vendar skrajno zagotovo v preprosti, skromni obliki. Vemo, da so zatem v Škofji Loki leta 1637 ustanovili bratovščino Svetega Rešnjega Telesa. Bratovščine so bile za uprizarjanje verskih iger in spokornih procesij nujno potrebne, saj so bile te obsežne, zahtevne in zato tudi drage. Kapucini pa so bili ubožen red, praktično brez denarja. Vemo tudi, da so bili predstojniki bratovščin vedno glavarji oziroma upravniki Škofjeloškega zemljiškega gospodstva freisinških škofov. Ti pa so vedeli in poznali mogočne in slavne pasijonske igre v Oberammergau iz svoje bavarske freisinške škofije in so podpirali to kapucinsko dejavnost v Škofji Loki. Prav v tem obdobju, natančno od leta 1634 dalje, jezuiti po dogovoru s kapucini svojo spokorno procesijo v Ljubljani prirejajo na veliki četrtek, kapucini pa na veliki petek.²

»Visoki predstojniki dveh nadbratovščin, Rešnjega telesa in Sv. rožnega venca, so določili, naj se vsako leto v tem loškem mestu na veliki petek, če je naklonjen Bog in če dopušča vreme, ob štirih popoldne priredi procesija v čast Gospodovega trpljenja«.

Procesija na veliki petek je spomin na trpljenje in križanje Jezusa Kristusa (Jezusov križev pot, pasijon), kot je bil izvirno v Jeruzalemu na pashalni petek (14. dan meseca nisana po judovskem koledarju).

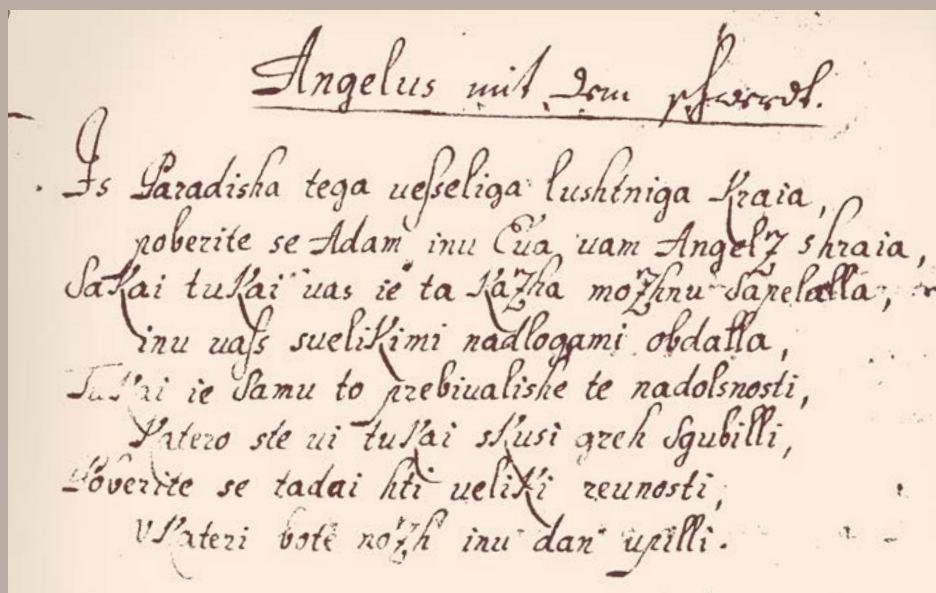
Leta 1647 je bogat loški meščan, trgovec in ugleden mestni svetnik Boštjan Lukančič v svoji oporoki zapustil kapucinom veliko zemljišče neposredno pred Poljanskimi vrati, kot naročeno za zbiranje množice igralcev in konjenikov. V bližnji Stari Loki, ki je bila takrat še župnija za mesto Škofja Loka, ustanovijo leta 1655 še svojo bratovščino Svetega rožnega venca. Obe bratovščini sta bili soustanoviteljici te

¹ Monika Deželak Trojar, Listi ob kodeksu Škofjeloškega pasijona, Pasijonski doneski, Škofja Loka, 16/2021, 50

² Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove, str. 116

procesije! Skratka, razmere so bile zrele za *Opus passionis*, resno pasijonsko dejanje! Prva, mestna bratovščina bi tako zagotovila denar za obilno opremo, kostume, materialne stroške in spokornike, druga, prifarska, pa bi omogočila oblikovanje posameznih slik (prizorov) z novačenjem ljudi iz zalednih vasi, tako za številne flagelante, nosače in voznike odrov, konjenike in za druga pomožna dela. Torej nismo daleč od zaključka, da so se v Škofji Loki tedaj, sredi 17. stoletja, pojavile vsaj skromne, preproste spokorne procesije na veliki petek, ki so jih vodili kapucini v Loki. Neposrednih dokumentiranih podatkov za uprizarjanje Loške spokorne procesije pred letom 1713 ne poznamo, iz ohranjenega pisma neznanega voditelja procesije iz tega leta pa je na več mestih izpričana starejša tradicija izvajanja procesije.³ V njej sta dva seznama z navedenimi podobami (prizori) pasijonske procesije in vasi, ki so jim bile zaupane posamezne podobe.

³ Romuald-Ogrin 2009, 270, 300

Angelus mit dem schwerdt. Is Paradisha ... Vir: Romuald-Ogrin, Škofjeloški pasijon 2009, 25(5v), 177

Iz paradiža, tega veseliga luštniga kraja,
 poberita se, Adam inu Eva, vam angelc šraja!

Zakaj tukaj vas je ta kača močnu zapelala
 inu vas z velikimi nadlogami obdala.

Tukaj je samo to prebivališče te nadolžnosti,
 katero ste vi tukaj skuzi greh zgubili.

Poberite se tedaj h ti veliki revnosti,
 v kateri bote noč inu dan vpili.

oče Romuald

ŠKOFJELOŠKI PASIJON

Škofjeloški pasijon (lat. *Processio Locopolitana*) je ena zadnjih novoveških pasijonskih iger oziroma spokornih procesij in najstarejša ohranjena evropska režijska knjiga, edina iz baročnega obdobja. Posrečeno združuje elemente antične tragedije z angeli kot zborom, srednjeveških verskih iger, renesančnih misterijev in baročne moralitete. Njegova izvirna posebnost je tudi v tem, da srednjeevropske elemente velikonočnih duhovnih iger z igralci in dramsko strukturo združuje s spokorno procesijo mediteranskega tipa, deloma peš in na simultanih odrih, deloma na vozovih ali nosilih.

Škofjeloški pasijon je na podlagi tradicije starejših besedil slovenskih spokornih procesij napisal kapucinski pater Romuald (Lovrenc Marušič, 1676–1748), ko je v letih med 1714 in 1727 deloval v Škofji Loki kot pridigar in magister processionis – voditelj procesije. Škofjeloški pasijon je najstarejše ohranjeno slovensko dramsko besedilo v 863 rimanih verzih, ki je po mnenju Matije Ogrina eden največjih dosežkov slovenskega slovstva v dobi baroka in ena najlepših pesnitev v slovenski literaturi sploh.

Pater Romuald iz mediteranskega sveta commedie dell'arte je v predalpskem svetu naletel na že dobro sestavljeno, vpeljano in tekoče izvajano pasijonsko procesijo, ki je imela večletno tradicijo uprizarjanja. Uravnotežil je prizore iz Stare in Nove zaveze, vključil nekatere apokrifne motive, Kontinente in Kupida. Sprevod Smrti mu je bil znan iz bogate srednjeveške tradicije, kot jo prikazuje Mrtvaški ples v njemu bližnjih Hrastovljah. Ker je imel v Škofji Loki na razpolago šolano vojaško konjenico, si je za pomebne vloge, na primer za *Dance Macabre*, namesto enostavnega mrtvaškega spreveda zamislil atraktivno Mrtvaško konjenico. Na konjih so tudi sugestivne govoreče vloge: Smrt, Kajfa, Pilat, Herod, Longinus. Skratka, še en pasijonski biser. Romuald je bil dober opazovalec, hitro je obvladal domačo govorico in jo s posluhom mojstrsko uvedel v dramsko besedilo pasijona. Bil je očitno komunikativen, dinamičen, ustvarjalen in uspešen, skratka izjemen *magister passionis*!

Mrtvaški ples v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah je delo slikarja Janeza iz Kastava. Freska je iz leta 1490.

Vir: France Stele, Gotsko stensko slikarstvo, *Ars Sloveniae*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1972, str. XVI-XVII

Prvíc, na čelu gre voditeľ v rdeči kuti

Foto Jure Nastran

SPOKORNE PROCESIJE V 18. STOLETJU

=.

aligro aligram figuram Imam po celihuj. Zlam. Paradisum Recomeno vicinitate
Peterhe ino geseina vaj. 3 smel Bitenjam. 4. Equus Shabenghenam. 5. Draco gode
6 thez ino Lipija. 6 Xly Equitany. 7 Dorfarje, 8 zereengrob ino pauru. 9 Cena Domini vehitur
8. Pulvis sanguinem. 9. duha. 9. Cerni triumphali vehitur. 10. flagellatio. 11 sminz
ino u Bodole. 11. Hieronymy. 12. stantidola ino vismash. 12. Coronatio. 13. Merna ino vesterga
13. Sucha ino trala. 14. Pilatusova. 14. Crucifix. 15. perfare ino Binkel. 15. Dolosa mala
16 Bouzlam. qui quidam n tenentes sed rogantur amore Dei pro hoc ano, ad ano nullo illam

Imam figuram Adituij Stralouka
Zlam: Peterhe inu geseina vaj. Paradyt
3 tiam: Shabenghenam. Ta biti Koin.
4 tiam: Godezke, pungert inu hosta S. Hieronymy
5 tiam: Godezke inu Lipija Imaculata conceptio
6 tiam: Sminz inu u Bodole 10 metu Jerusalem.
7 tiam: vehitur.
8 tiam: Dorfarje inu zereengrob Ko vavi pul.
9 tiam: Pouuu, Moskvin, inu vester S. Duha stantidola inu vismash. Kika
10 tiam: Pouuu, Moskvin, inu vester gagstaine.
11 tiam: Stadi door inu vismash Kronaine.
12 tiam: Sterna inu vesterga. Pilatusova
13 tiam: Sucha inu trala Christy na Kristu
14 tiam: Binkel inu Perfare Shalostna mali
15 tiam: puftouhi inu venzazje. Arcejo
16 tiam: gopudam pusogajam Dustij grob.

Pismo neznanega voditelja loške procesije iz leta 1713 (1r, 1v), izrez
 Romuald-Ogrin, Škofjeloški pasijon, 2009, 275- 276

Tisti pa, ki želijo nastopiti pri konjenici Turkov ali mrličev ali priti v železnih oklepih
 s konji, naj se pravočasno zglasijo na običajnem kraju procesije.¹

¹ Še en dokaz daljše tradicije uprizorjanja pasijonske procesije.

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Pismo neznanega voditelja loške spokorniške procesije iz leta 1713, ki se je ohranilo skupaj s kodeksom, je najstarejše ohranjeno pričevanje o uprizarjanju pasijonskih procesij v Škofji Loki. V njem je na več mestih izpričana starejša tradicija izvajanja procesije in prva znana ohranjena seznama z naštetimi podobami (prizori) pasijonske procesije ter vasi, ki so jim bile zaupane uprizoritve posameznih podob. Pismo je bilo namenjeno tudi ordinantom, to je voditeljem skupin, ki so upodobile posamezne prizore.¹

Pasijonska spokorniška procesija, ki se je ob lepem vremenu vsako leto na veliki petek vila po Placu (zgornjem) in Lontrgu (spodnjem trgu Škofje Loke), je imela leta 1713 petnajst podob:

61

// 1. Za cerkovnike / 2. Raj – Reteče in Gorenja vas / 3. Smrt – Bitnje // 4. Konj (Mrtvaška konjenica) / – Žabnica /
/ 5. Zmaj (Marijino brezmadežno spočetje) / Godešič in Lipica /
/ 6. Kristus, ki jezdi osla (Vhod v Jeruzalem) / Dorfarje, Crngrob in Pevno /
/ 7. Zadnja večerja / 8. Krvavi pot – Sveti Duh // 9. Peljejo zmagoslavni voz – ? / 10. Bičanje – Zminec in Bodovlje /
/ 11. Hieronim – Stari dvor in Virmaše / 12. Kronanje – Trnje, Vešter /
/ 13. Pilatuš (pred Pilatom) – Suha in Trata // 14. Križani – Stara Loka in Binkelj / 15. Žalostna Mati – Puštal //

Na drugi strani ohranjenega lista je seznam šestnajstih podob, ne ve pa se, ali je narejen za kako starejšo ali mlajšo uprizoritev. Glede na večje število bi lahko bila starejšega datuma.²

// 1. Bratovska – cerkovniki / 2. Paradiž / 3. Beli konj (Smrt) – Žabnica /
/ 4. Sv. Hieronim – Gosteče, Pungert, Hosta / 5. Brezmadežno spočetje – Godešič in Lipica / 6. Mesto (vhod v) Jeruzalem –
Zminec in Bodovlje / 7. Peljejo (verjetno Zadnjo večerjo) / 8. Krvavi pot – Dorfarje in Crngrob / 9. Kiha
(Kristus v Pilatovi ječi) – Pevno / 10. Gajžlajne (Bičanje) – Pevno, Moškrin / 11. Kronanje – Stari Dvor in Virmaše /
12. Pilatuševa (obsodba pri Pilatu) – Trnje, Vešter / 13. Kristus na Križu – Suha in Trata / 14. Žalostna Mati – Binkelj,
Stara Loka / 15. Arcezo (Skrinja zaveze) – Puštal in Vincarje / 16. Božji grob –
gospudi (odborniki, meščani) //

Nazivi podob z obeh seznamov in njihovo število se razlikujejo, tudi nosilci podob so različni. Skratka, gre za živo in dinamično uprizoritveno strukturo, ki je zahtevala sposobnega, odgovornega in inventivnega voditelja procesije.

¹ Romuald-Ogrin, Škofjeloški pasijon 2009, 275

² Romuald-Ogrin, Škofjeloški pasijon 2009, 276

+

Actm Rde Dne Paroche.

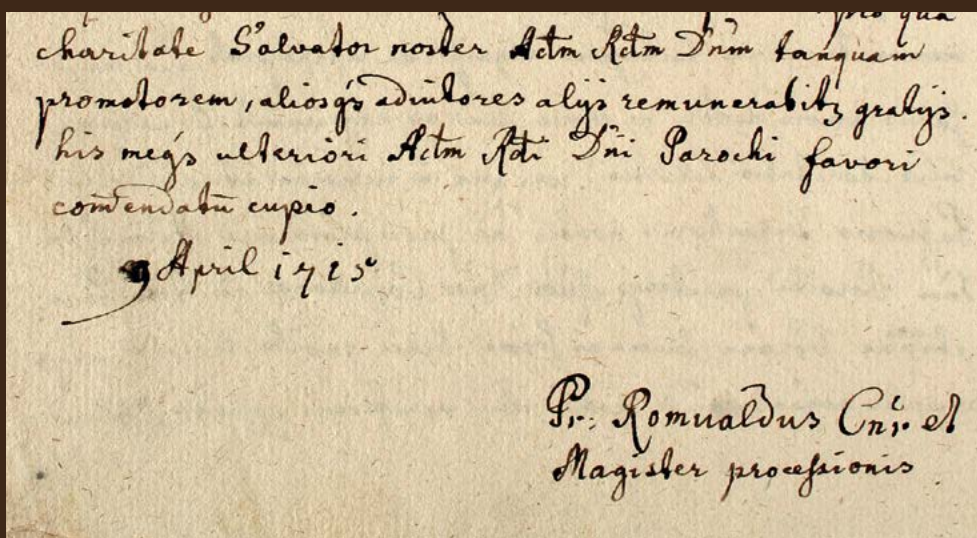
62

Creaturam neqz Creatori, parentibz nec filios collatis pro
beneficijs æquivalentes posse referre gratias, æterni
penitus celesti fidei lumine excacati, ab solim splendore
regis nãalis incitati tam bene quàm meriti agnoverunt; Ad
illorũ sapientissimz magistrali Philosophorũ Magister
Aristoteles clari huc exclamavit verbis: Deo et parentibz
q̃ potẽ reddi æquivalens: at ubi paucis propositione meam
attrigam; cum nunc tempz, ut et clari loquar, dies illa tam
memoratu quàm lachrymis dignissima appropiat, quã mundi
salus amore nostri in cruce pendens expiravit: O inaffina-
bilis charitatis dilectio! pro qua in memoria et recordatione
Passionis Salvatoris nostri ad processione mea Actm Rde
Tam Parochi, pariterqz Rde Dnos Capellanos cũ tota Paro-
chiana Corona humani forme huc invito teneolis, atqz
supplex rogaris, ne de nobis illud verificari possit: Oblivi

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

V povabilnem pismu z dne 9. aprila 1715 kapucinski pater Romuald kot magister processionis vabi župnika, kaplane in celotno župnijsko občestvo k svoji procesiji in v nadaljevanju zapiše, da »je naša oprema še vedno revna in preprosta [...] tudi naročite, naj obleko in tudi vse drugo znova odložijo tam, kjer bodo to prejeli«. Velik poznavalec Škofjeloškega pasijona Matija Ogrin pravi, da »je s tem dokazano, da je Romuald tedaj (morda na osnovi starejših različic) že napisal svoje besedilo pasijona. Ne vemo, kakšno je natanko bilo, saj se nam ni ohranilo; gotovo pa te prve inačice ni zavrzel, marveč jo je razvijal dalje, verjetno je bil torej podobna ohranjeni inačici, le da je bila skoraj gotovo obširnejša. Najbrž je obsegala več prizorov«.¹

63

Povabilno pismo patra Romualda iz leta 1715 (2v). Romuald-Ogrin, *Škofjeloški pasijon* 2009, 276

¹ Matija Ogrin, Troje stoletij škofjeloške pasijonske procesije, v: *Pasijonski doneski* 16/2021, MD Škofja Loka, str. 34

*Pro Notitia futuri Saeculi.
Processionis in die Parasceues.*

Ad repetitam instantiam, clementias preces Ill^{mi} Dni
Baronis Antonij ab Eker Gerspini Dni Dni Principis Episcopi
Trinsingensis Patruelis, et actualis Capitanei Leopoldiani, nec
non Rectoris Almae, ac Celeberrimae Archi-Confraternitatis Sⁿⁱ
Corporis Christi una cum intercessionibus totius Conventus hujus Con-
fraternitatis, Annuit, et concessit A. S. L. Christophorus Gieslensis
Minister Localis, cum censu V^{llis} Definitionis in appulo Sⁿⁱ
Eugenfurdensi, ut nos apud hujus Conventus Leopoldiani, in honorem,
et memoriam amantissimi Passionis D. N. I. C. Sacra Processionis pro
die Parasceues Curam, et Laborem assumamus eamque, debito ordine
dirrigamus omni tñ Anno statim post novum in Januario ab aliquo
ex Confraternitate officiali suppliciter exorandj. his praemissis.

Vnesta **V**IVICeplⁱ **R**eDeMptoris
nostri **P**roCessio. die 3. Martij

Quam ex Ordinatione praenominatj A. S. L. Localis P^r
Romualdus à S. Andrea actualis Confraternitatis Ordinarius sub P^r
Anthonio Tulminensi Guardiano, suo Labore, et Industria
funditus exaruit, et obtemperanter per figuras, et figurata in Lucem
per quidam ingente Epuli Conclavi producere fecit 22 Aprilis
Sumptibus Almae Confraternitatis Sⁿⁱ Corporis Christi 1721.

Prvi, kasneje dodani list, torej naslovni list kodeksa Škofeloškega pasijona (folij 2r)
nosi letnico 1721, razvidno tudi v kronogramu.¹ Romuald-Ogrin, 2009, 12-13.

¹ (NB, Oče Romuald, Škofeloški pasijon, Znanstvenokritična izdaja, uredil Matija Ogrin, ZRC SAZU, Celjska Mohorjeva družba, Celje – Ljubljana 2009. V nadaljevanju: Romuald-Ogrin, Škofeloški pasijon, 2009)

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Na nasprotni strani je naslovni list Romualdovega Škofjeloškega pasijona s kronogramom, fVnesta VIsV InCepit ReDeMptoris nostri ProCessio. Die 3. Martij. Seštevek latinskih števil VVIVICIDMI v njem da letnico MDCCXXI (1721). Kronogram nam torej pravi, da so se začele priprave na spokorno procesijo tega leta 3. marca. Procesija pa je prišla slovesno na loške ulice že 11. aprila leta 1721 v podobah in upodobljenih skupinah na stroške dobrotne bratovščine presvetega Rešnjega telesa. Le 38 dni priprav! Za današnje čase nekaj fenomenalnega, domala nemogočega. Odkrijemo se lahko Presvetlemu gospodu baronu pl. Ekarju, bratrancu prevzvišenega gospoda, gospoda knezoškofa freisinškega, takratnemu loškemu glavarju in predstojniku dobrotne in preslavne nadbratovščine presvetega Rešnjega telesa, loškim kapucinom in Ločanom, predvsem pa patru Romualdu.

65

Omenjeni datum je dolgo veljal za čas nastanka pasijona. Izkazalo pa se je, in to prav na tristoletnico tega leta!, da je ta list nadomestil prvotnega, izrezanega, in da ga ni napisal avtor pasijona pater Romuald, pač pa druga roka že po tem, ko je Romuald leta 1727 zapustil Loko. Ogrin meni, da je novi voditelj procesije hotel uvesti na začetku nekakšno kroniško besedilo, da bi izrazil priznanje pokojnemu brumnemu sobratu in ohranil spomin nanj. Hipotezo, da naj bi ta sporni list napisal kapucinski pater Viktorin Kranjski morda celo leta 1748, ko je pater Romuald umrl dober teden po veliki noči, pa to pušča odprto za nadaljnje raziskave.¹

¹ Vir: Matija Ogrin, Troje stoletij Škofjeloške procesije, v: *Pasijonski doneski* 16/2021, MD Škofja Loka 2021, str. 38, 39.

20. des Heilige Jahr.
 21. die Heilige Musica.
 22. die Heilige Tristesse.

Periocha.

Der
 Höchst Bloerwürdiger Sieb Crümpf, 12
 Welcher

Wird die ganz Welt künden, bewundern, künden,

Die Heilige Christum, das der Welt

Au den Heiligen Christum, in der Heiligen Tristesse,
 Welt Lang.

Wieder

Die Heiligen Tristesse, der Heiligen Tristesse,
 Die Heiligen Tristesse,

Wiederholt wird.

Wird die Heilige Tristesse Anno 1727.
 Die Heilige Tristesse.

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Vsebina (perioha)
Slave visokovredni triumf ljubezni,
ki ga bodo
po dveh vsemu svetu znanih, slopečih bojevniki,
ljubečemu Kristusu in Grehu,
predstavili
na žalostni veliki petek v visokoknežjem mustu Loki
pod
gorečim pokroviteljstvom nadvse hvalevredne bratovščine
presvetega Krisusovega telesa
častiti očetje kapucini 11. aprila leta 1727.

67

Perioha – prikaz vsebine, tudi skrajšan program, je neke vrste gledališki list. Na splošno je bil namenjen pomembnejšim osebam, duhovnikom, svetnikom. V našem primeru pa bodočim voditeljem procesije in verjetno tudi ordinantom, vodjem posameznih prizorov, slik.

Periocha

98

Linzioglorreich

Einmahl von der Eltern Hand gesandt Big

Hochzuvereh. Frau Finner von altem Rathsch. 3 Bunde eingetragene
Eingetragene von der Stadt verkauft.

Samstag den 20ten Junii 1786

An dem hiesigen Sonntage, in der Hofkapell: Rathsaal
Königsack.

Unter dem 26ten März 1728 Im 26ten März.

Corporis Christi, und Communion Innom d. J. 1728. P. P. Capucine
Juno 1728 Im 26. August.

anno 1728 Jan 26 Magna.

Les figures

Was ist das Schöne daran? Darum sagt er die Leute
sagen nicht gleich geschweigt in der Kirche nicht so sehr
so weil sie gebeten, so sie sich, auch in dem ganzen
an 3. im paradies in der Welt sehr schön, in der
lieb und Wohlgefallen geschicklich, a. 90.

lieb und Ewig geyfährigt, ayo.

~~Zu Figuren~~

La Baringo allem ganz in Zabel, oder in Zaff, Rayson, oder
König nach gewisser Verstandener mit demselben Bzmittel
zu Origan, und ewig verdammt zu werden. So hat mich
im Himmelstheil Kommt, das dem Himmelstheil dafür
Bündelstehen habe. Und dazumal.

3rd

Romani: Ich habe schon von dem Knecht von Gyon, der die Welt
gibt in 3 halben mit Romani zu verkaufen, gibt von mir
keinen Bestand, der mich nicht zu einem, in der Gruppe der
galt, 2. Damit die Befragung der.

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Vsebina

*Enkratno slave polna zmaga,
za katero ni bil nikdar slišal stari svet,
ki jo je iz ljubezni izbojeval Sin Device,
čiste vsakršnega grešnega madeža,
tedaj, ko je izdihnil pod grehi svojih sovražnikov.*

*Prikazana na žalostni veliki petek v visokoknežjem mestu Loki
pod gorečim varstvom nadvse hvalevredne bratovščine
presvetega Kristusovega Telesa in po prizadevanju častitih očetov kapucinov.
26. marca leta 1728.*

11
Kerj dihu solgon do andro led grof had dloni. 19

Lucifer.

Mit heuren langhien Ruytoren. 20

1. Vor langhol grof.
2. Der mit den Luchlingen Gofte.
3. Der Ruchel mit der heuren.
4. Die 4. Ruchel die herdenachte Ruchel an einer Ruchel
fchraut, anima recitirt. 21

Prekleta ukra inu Thals,
Kir sem roiena billa,
prekleta rott taibetia gals,
Kir me ie Mati nobilla,
bulni bi blu de bi se biu,
na suet rodni en kamen,
Kofen en Ruchel Kir geride shiu, de Ruchel
noter vraslenske Dame,
Prekleta godi ta lubeßen,
vkatara sem se udalla,
Kir me ie utafö boleßen
inu marire perzelalla,
Preklet godi od mene usafö grech
Kir sem ga billa sturilla,
Nota bene

Figura Infernus que facta est Anno 1734 ponitur
in ordine Tertio post fig. Mors. persona sunt 2 duae Diaboli
Lucifer cum socio et anima damnata in Calcabo. Persona seu
versus accipiuntur eae locis assignatis.

Opomba: V kodeksu na strani 11 je zapisana letnica 1734, ko so vnesli v procesijo prizor pekla.
Romuald-Ogrin, Škofješki pasijon 2009, 46-47

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

V drugi podobi Smrti, za Luciferjem in za prvimi replikami Pogubljene duše na 11. strani kodeksa Škofjeloškega pasijona je z roko neznanega pisca dopisan zaznamek o uprizoritvi spokorne pasijonske procesije v letu 1734.

Pomni:

*podoba Pekla, ki je bila prikazana leta 1734,
se vstavi kot tretja za podobo Smrti. Osebe so
tri, dva hudiča, Lucifer, s svojim pajdašem in
pogubljena Duša v kotlu. Osebe oz. verzi se
prevzamejo z označenih mest.*

71

Nazoren primer, kako se je s temi preprostimi programi (gledališkimi listi – periohami) pokazalo leto posamezne prireditve.

Maja Šubic: Pasijonski konjenik s »slovensko zastavo«

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Seznam oblačil na veliki petek za procesijo v Škofji Loki

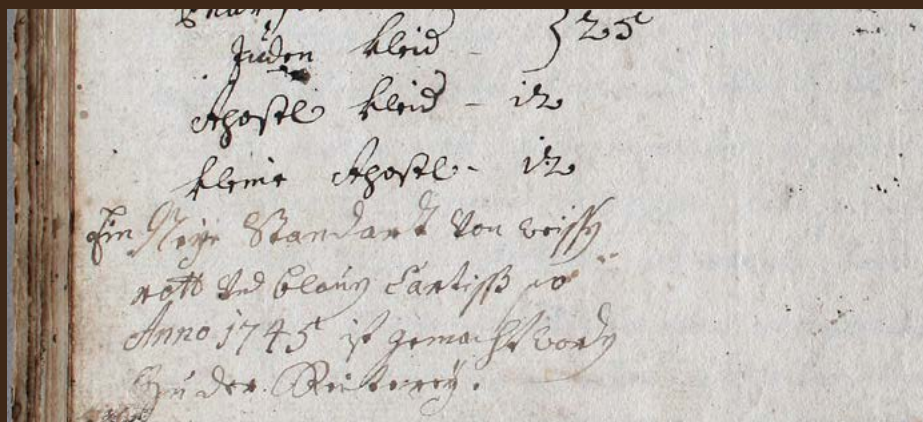
V seznamu je oblačil, 18 za angele, 16 za velike hudiče (sedaj jih je 28), 6 za male hudiče, 10 za velike mrtvake, 5 za male mrtvake, 118 za spokornike, 28 za križenosce, 22 za puščavnike, po 25 za farizeje in Jude, 12 za velike in 12 za male apostole (verjetno na nosilih), skupaj torej 331. Ta spisek pove marsikaj. Tu ni kostumov oziroma oblek za obrtnike v Cehih, ne za mestne svetnike, ne svečanih ornatov duhovščine, ne uniform konjenikov, nosači odrov so zagotovo imeli svojo obleko. Če vse to upoštevamo, številka ne bi mogla biti manjša od šeststo, brez udeležbe meščanov in okoličanov.

73

Nas pa zanima pripis spodaj iz leta 1745. Tam stoji:

Nov prapor iz belega rdečega in modrega sukna, izdelan leta 1745 za konjenico.

Torej so leta 1745 na loški pasijonski procesiji nosili prapor s slovenskimi (kranjskimi) heraldičnimi (grboslovnimi) oziroma veksiloškimi (zastavoslovnimi) barvami. Če je tako, je to prva pisna omemba slovenske zastave.

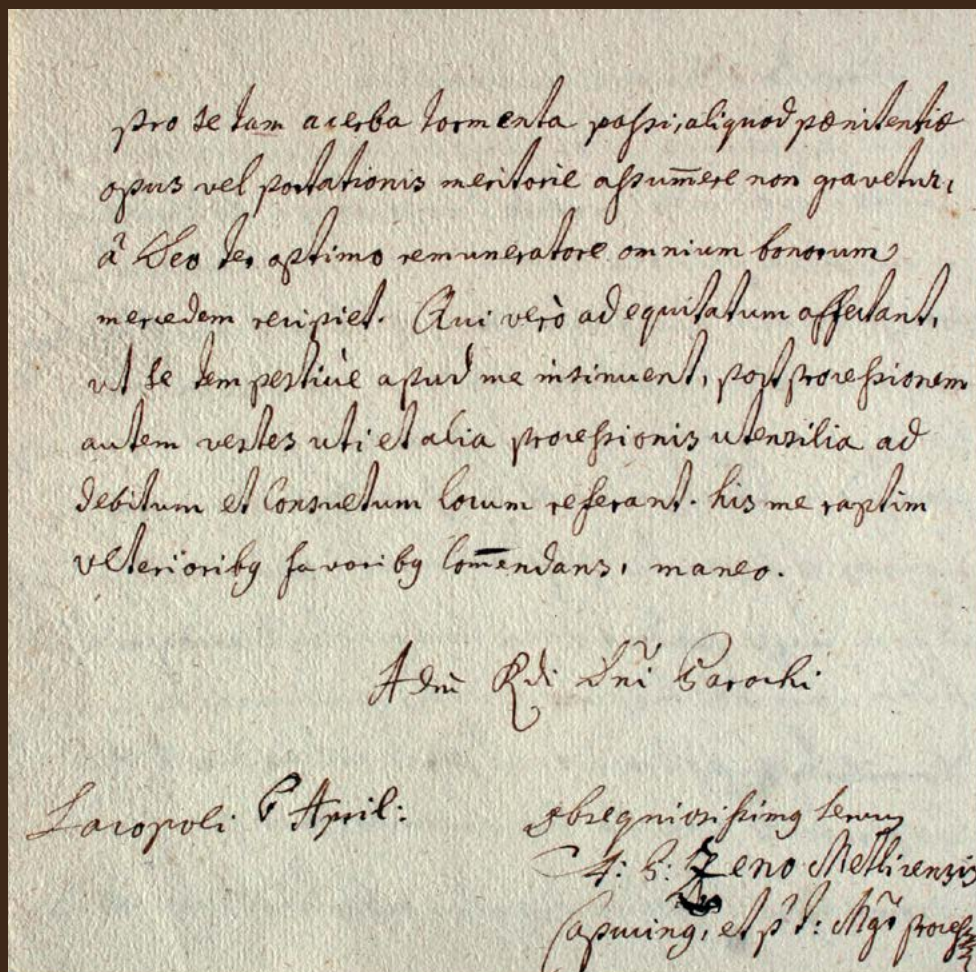

V kodeksu je na strani 51 vnešena pripomba o novem konjeniškem praporu. Romuald-Ogrin, *Škofjeloški pasijon* 2009, 168-169

Huiusmodi Fide Nobilis, excellens, ac doctissime Dne Dne
 Barthele Patrone Gratiosissime
 Notum per spatiumq; zelosissimis animarum pastoribus esse
 iudicio: quod noster Conventus Leopoldtang in die Baraneves
 in memoriam passionis Domini in annuam consuevit instituisse
 processionem in Crucifixi amorem et delectationem flagitiorum,
 proponendo principaliora Dominiis passionis mysteria:
 Sin semperies aeris fauere, et hoc anno fauente deo annualis
 processio instituetur more et tempore consuetis, in qua per
 figuras et figurata passio Domini instituetur, Affoduetur
 ad hanc itaq; productionem suam Dominationem Adm
 quam cum tibi subertis oculis per humanitas, inuitis,
 humilibus supplicando, ut per se vel per nos Q: Q: S: S:
 Cooperatores proxima die Dominica hanc processionem
 promulgare dignetur, populum auctorando, ut amore Christi

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

Povabilno pismo patra Zenona iz Metlike k škofjeloški procesiji velikega petka leta 1753

Quibrica:

*In Parochia Locopolitana generaliter
observanda.*

*A me Bartholomaeo Clementschitsch tempore incho-
ata Cooperatura Anno 1777: Die 29: Aprilis
Conscripta, Sub Cura Rectoris, Rectoris ac Praepositis
Dni: Francisci Leopoldi Castin Parochi Loci.
ut sequitur.*

*Omni Die Dominico et festivo est sacrum matutinum
tam in Parochiali Ecclesia s: Georgij, quam in Eccl-
sia s: Jacobi in Civitate.*

Omnibus Diebus Sabathinis à Prandijs sunt vespera

*Hebdomadarum: dein Matutinum pro die sequenti
cum Consuetis Coeremonijs tam in Parochiali, quam
in vicariati Ecclesia.*

23^{thio}:

*Die veneris sancto, seu Parasceves est in Civitate
mane Benedictio panis, butyri, et seminum.*

*¶ In parochiali Ecclesia vero hora gra:
Consuetis Coeremonia, quibus finitis dicitur
et Legitur ex Cathedra passio Dni: et f: C:*

*¶ Post Prandium hora 3^{thia} dicitur
in Civitate ad s: Jacobum Matutinum, quod
sequitur Concio de Passione Dni: dein processio.*

LOŠKA SPOKORNA PROCESIJA

V Škofji Loki so pasijonsko procesijo zadnjič izvedli leta 1767. Samostanska kronika za leto 1768 piše:

Procesijo, ki od leta 1721 na Veliki petek predstavi Gospodovo trpljenje in je zanjo bilo že vse pripravljeno, je prevzvišeni nadškof goriški ob koncu postnega časa prepovedal in jo odpravil.

Prav v letu 1768 je nadškof Attems v Gorici vodil sinodo, ki si je zadala nalogo, da se jasno opredeli do novih tokov znotraj Cerkve ter obenem temeljito prevetri in prečisti oblike in izraze vernosti, kakršne so se v Cerkvi uveljavile v predhodnem stoletju. Ukinitve pasijonske procesije v Škofji Loki nedvomno sovпада s temi Attemsovimi prizadevanji.

Mogoče pa so pasijonsko procesijo, sicer brez starozaveznih slik Raja, Samsona, Hieronima, Skrinje zaveze, Božjega groba, konjenice, hudičev, Cehov, Kupida, Kontinetov in Ribiča, skratka reducirano na evangelijski križev pot, še nekaj časa igrali. Tako okleščena pa ni bila več zanimiva za ljudi, pa tudi Cerkev je ni več podpirala. V Kalinovem diariju, bogoslužnem redu iz leta 1777, glej prejšnjo stran, jo imajo še napisano, seveda v običajni obliki kot procesijo. Ne vemo pa, kako dolgo je še životarila.

77

169. Clemens Princeps et Episcopus Frisingensis, ex domo Electorali Saxonica oriundus, 10. Februarii factus est Elector et Episcopus Trevirensis.

170. Processio in Parasceve passionem Dominicam repraesentans Anno 1721 caepta, hoc Anno, dum jam omnia essent ad eam praeparata, circa finem Quadragesimae à Celsissimo et Revmo Archi=Episcopo Goritensi, interdicta, et abrogata est.

171. Beatificatio Fratris Bernardi à Corleone Capucini Laici, à Clemente Papa XIII. Inter Beatos relati, hic in Festo S. Stephani Protho=Martyris post Vesperas caepta, per triduum fuit celebrata.

1769.

Zapis o prepovedi škofjeloškega pasijona v velikonočnem času leta 1768.

Vir: Kronika I (prepis) kapucinskega samostana v Škofji Loki, 118

Ket mali Oberammergau & Loki

Krvavi pot, foto Jana Jocif

ŠKOFJELOŠKI PASIJON V 20. IN 21. STOLETJU

Radijski mikrofoni
pred drugo svetovno vojno

Prva radijska priredba Škofjeloškega pasijona v Ljubljani

Niko Kuret je začel delati na Radiu Ljubljana leta 1928, leta 1930 je na cvetno nedeljo osebno izvedel svoj recital Škofjeloški pasijon. To je bilo v Sloveniji prvo radijsko predvajanje nekega dramskega dela.

1930

10

RADIJSKA PRIREDBA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA V LJUBLJANI

Niko Kuret, priredba in režija
1906–1995

81

Niko Kuret je bil slavist, romanist, komparativist, gledališki strokovnjak za duhovne drame in ljudske igre, njihov pisec, režiser, dramaturg in inovativni scenarist. Bil je pionir slovenskega lutkarskega gledališča in idejni avtor lika Pavlihe.

*Iz paradiža, veselega domovanja,
poberita se, Bog vaju izganja!*

*Zakaj kača vaju je močno zapeljala
in vaju z velikimi nadlogami obdala.*

*Tukaj je sama nedolžnost doma,
pa sta ga z grehom izgubila.*

*Zato vaju Bog od sebe peha,
noč in dan bosta k Njemu vpila.*

Priredil Niko Kuret

1932, 1933, 1934, 1936

11, 12, 13, 14

ODRSKA PRIREDBA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA V KRANJU IN LJUBLJANI

Niko Kuret, (1906–1995), avtor priredbe in režiser

V kasnejših, zlasti povojnih letih, je Niko Kuret postal raziskovalec, izvrsten poznavalec narodnega blaga in plodovit etnolog. Bil je član pomembnih domačih in tujih znanstvenih ustanov.

Po dobrem odzivu na radijsko priredbo Škofjeloškega pasijona je Niko Kuret Romualdovo besedilo priredil (posodobil) še za odrsko izvedbo, ga občutno skrajšal in filmsko »razrezal« na štirinajst kratkih prizorov:

// 1. Prihod v Jeruzalem / 2. Zadnja večerja / 3. Judas in Judje /
/ 4. Oljska gora / 5. Judov obup / 6. Pri Kajfi / 7. Pri Pilatu /
/ 8. Pri Herodu / 9. Bičanje / 10. Kronanje /
11. Glej človek / 12 Križev pot / 13. Pod Križem / 14. Žalostna Mati //

V prologu je ohranil angela, ki izžene Adama in Evo iz raja, nato ju prevzame Lucifer, sledi prizor izgubljene duše. Do tu Kuret sledi Romualdu. Najspektakularnejše dele - Cehe, Mrtvaški sprevod, konjenike, bičarje, križenosce, tudi Samsona, Kupidu, Kontinente in Skrinjo zaveze – je Kuret zaradi odrske izvedbe seveda izločil. Presledke med prizori je domiselno in učinkovito zapolnil z ljudsko glasbo, spremljano s harmonijem, in tako s preludiranjem poskrbel za dveurno neprekinjeno predstavo, tako kot izvirni Romualdov pasijon. To svojo prirejeno gledališko igro je poimenoval *Slovenski pasijon*. Za bogat, igri ekvivalenten glasbeni del, je poskrbel msgr. Stanko Premrl.

GLASBENI VLOŽKI MED PRIZORI

1. Fanfara / *Staroslovenska postna*, priredil *Stanko Premrl* / igrajo trobila, dve trobenti in dve pozavni ali harmonij
2. Staroslovenska adventna / *Srečen bil je človek v raju* / priredil *Stanko Premrl*, igra harmonij, poje zbor enoglasno
3. Stanko Premrl / *Hosana* / fanfara / dvojna, krajša in daljša
4. Tomc / *Povzdigovanje iz Slovenske maše* / zbor s harmonijem
5. Levičnik / *Večerja zadnja je minila* / zbor s harmonijem
6. Stara slovenska postna / *Žalostni veliki teden* / priredil *Stanko Premrl*, godalni kvartet ali harmonij
7. Levičnik / *Tam na vrtu Oljske gore* / zbor s harmonijem
8. Stara slovenska postna / *Oko jokaj, srce pokaj* / mešani zbor ali harmonij oz. godalni kvartet
9. *O grešnik, tu se vstavi* / zbor s harmonijem
10. Hribarjeva postna (2.) / *Klic k pokori* / zbor s harmonijem
11. *Daj mi Jezus, da žalujem* / zbor s harmonijem
12. Vodopivec / *Pod oljkami* / ali Hribarjeva *postna št. 11* / zbor s harmonijem
13. Rihar / *Jezusove svete rane* / zbor s harmonijem / Trobenta med 11. sliko
14. Kimovec / *postna k Srcu Jezusovemu* / za alt ali bariton ali Sattner *Jezus trpeči* / [Golgota št. 5] za godala ali harmonij in zbor
15. Sattner, za godala / *Molim te, Jezus* / [Golgota št. 6] ali zbor s harmonijem / Hribar / *Kak zalivajo solzice*
16. Vavken / *Sveti križ* / zbor s harmonijem
17. Stanko Premrl / *Zaključni zbor k Slovenskemu pasijonu* / mešani zbor s trobili ali harmonijem

Fotografije so iz Fotoalbuma Franeta Trefalta, st., igralca Kristusa v Slovenskem pasijonu leta 1932 v Kranju in leta 1936 v Debeljakovem Škofjeloškem pasijonu v Škofji Loki. Album hrani Gorenjski muzej Kranj.

87

89

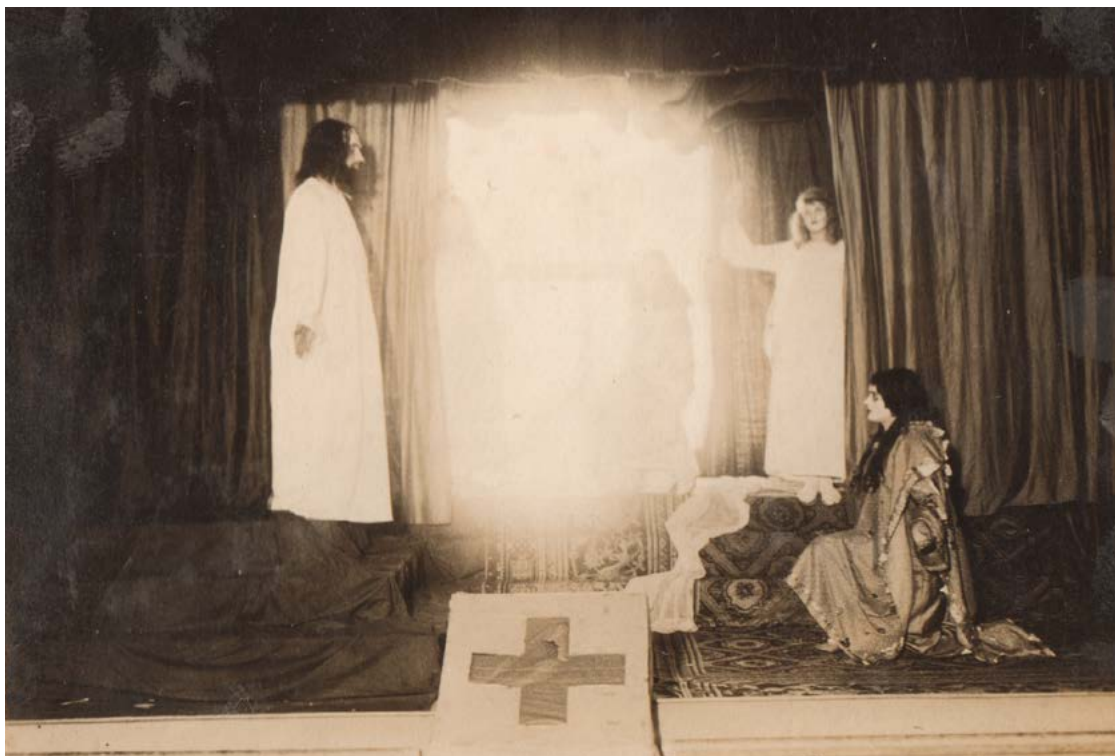

91

Zaključni zbor s križem in tančico z zvonovi (votle palice in kovinska plošča) pred Križem z velumom ter dva angela z dvignjenimi rokami, vse to je ustvarilo v dvorani efektivno katarzično vstajenjsko občutje. Igralski ansambel je štel skupno 51 oseb, med njimi 22 govorečih vlog, kar je bilo sprejemljivo tudi za manjše amaterske odre. Premierno z nekaj ponovitvami so tako imenovani *Slovenski pasijon* igrali v velikonočnem času še leta 1933 v kranjskem Prosvetnem domu, kjer so ga ponovili naslednje leto. Vemo za uprizoritev Kuretove izvedbe Škofjeloškega pasijona leta 1936 na ljubljanskem Ljudskem odru, leta 1976 v Buenos Airesu in morda še kje.

Niko Kuret je predelano Romualdovo besedilo za gledališki oder leta 1934 izdal kot *Slovenski pasijon* v 5. zvezku zbirke *Ljudske igre* v svoji založbi *Ljudski oder*. Novo ime, *Slovenski pasijon*, mu je dal zaradi svoje avtorske doslednosti in gledališke odgovornosti, saj je izvirno Romualdovo besedilo priredil, to je »posodobil« in skrajšal.

*Iz paradiža, tega veselega in luštnega mesta,
poberita se, Adam in Eva, Bogu nezvesta!*

*Zakaj tukaj vaju je kača zapeljala
in vaju z velikimi nadlogami obdala.*

Priredil Tine Debeljak

1936, 1937

15, 16

ŠKOFJELOŠKI PASIJON NA ODPRTEM ODRU V ŠKOFJI LOKI

Tine Debeljak, priredba in režija
1903–1989

Tine Debeljak, slavist, pesnik, pisatelj, urednik, prevajalec, profesor, literarni zgodovinar. Med obema vojnama je bil najpomembnejši kulturni delavec na Škofjeloškem. Leta 1945 je emigriral in postal eden od stebrov slovenske skupnosti v Argentini. Največje njegovo delo je Velika črna maša za pobite Slovence (1949). Prevajal je iz češčine, poljščine, ruščine, madžarščine, italijanščine in španščine, med drugim argentinski ep Martin Fierro Joseja Fernandesa (1970).

Bogato Debeljakovo literarno dediščino hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Po več kot poldrugem stoletju se je Škofjeloški pasijon vendarle vrnil v svoje matično mesto. Za to je bil zaslužen znameniti Ločan *dr. Tine Debeljak*. Romualdovo besedilo je jezikovno nekoliko posodobil in prvotno procesijo dramaturško prilagodil odru, ki je bil nameščen na severni strani zgradbe nove ljudske šole. Ta je začela delovati leta 1932 (sedanja osnovna šola Škofja Loka Mesto). Pri tem mu je pomagal inspicient *Pavle Okorn*, za sceno pa je poskrbela njegova svakinja akademska slikarka *Bara Remec*, ki je narisala obsežno sceno, silhueto Placa.

Prva integralna odrska uprizoritev na prostem v naravnem amfiteatru za novo šolo v Škofji Loki je uspešno posnemala Romualdovo *loško pasijonsko procesijo*. Nastopajoči so prihajali izza šole, se po rampi vzpeli na 200 kvadratnih metrov velik podest (nad njim je bil manjši oder za glavne prizore), s katerega so odhajali nazaj za šolo. Bara Remec je s kolosalno sceno pročelij pomembnih hiš s Placa gledalcem približala avtentično okolje in procesijski milje. Debeljak je uporabil celotno Romualdovo besedilo, ki ga je prepesnil v sodobnejšo, poslušalcem razumljivejšo govorico, kar je bilo takrat značilno za zgodovinska dela v gledališču. Debeljak pravi: »Seveda sem besedilo moderniziral, ker bi sicer sveta snov postala smešna. Nisem pa bistveno spreminjal besedila, ne dodajal, ne izpuščal.« Ohranil je vseh trinajst podob, vključno s prologom, le konjenice ni bilo. Pomembnejši odmik od Romualda, ki ima več Kristusov – v vsaki skupini svojega – je, da ima Debeljak zanj le eno osebo, kar je predstavo nekako poenotilo in dramsko uredilo ter olajšalo. Med stopetinšestdesetimi nastopajočimi je bil edini Neločan Frane

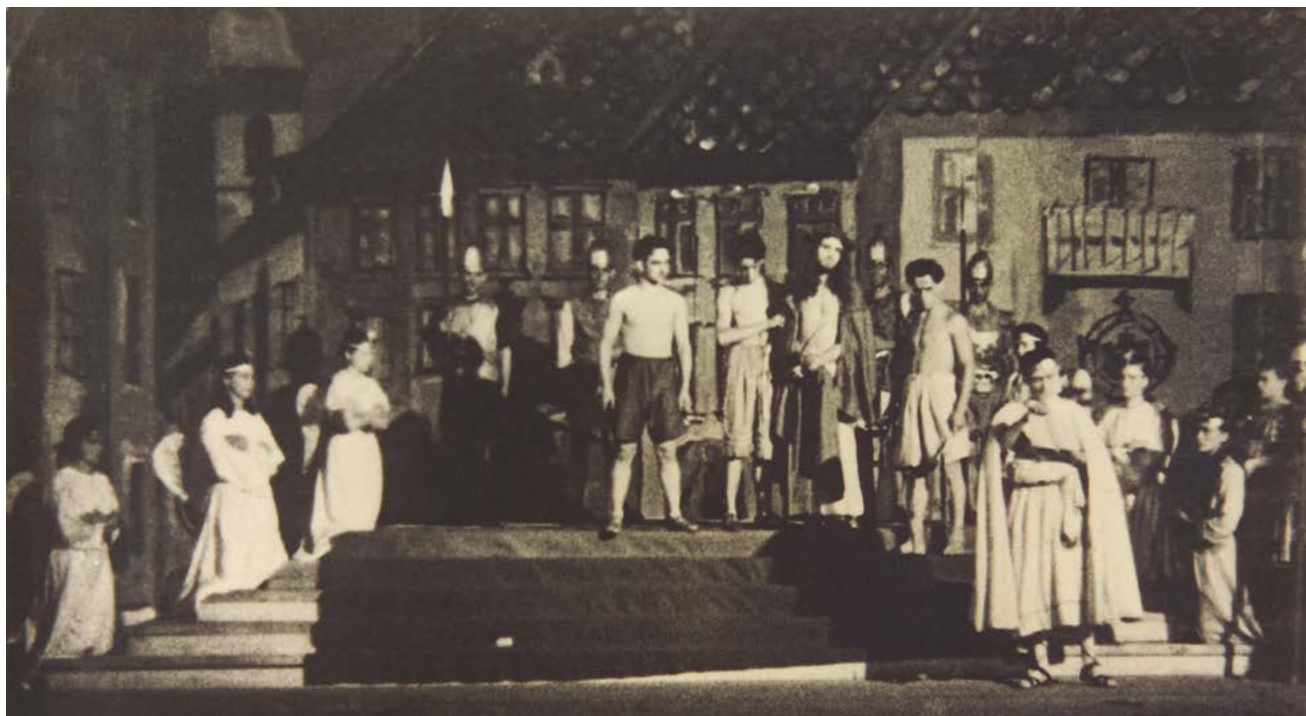
Trefalt, st. iz Kranja, ki je upodobil Kristusa. Dušo je doživeto interpretirala Marija Lavrinec, Bubleževa Mara iz Puštala, eden od angelčkov je bil Cvetko Kobal, kasnejši povojni loški župan in prvi direktor Narodne banke Slovenije. V spominu starejših so še igralci Jože Guzelj – Blažev Pepe, Luka Krek, Franc Avbelj, Lovro Platinina. Najprepričljivejši pa je bil Stane Strup v vlogi Juda. Strup kot loški Sokol si je privoščil »Kristusa« Trefalta, kranjskega Orla, in ga neusmiljeno gajžljal.

Predstava je trajala dve uri. V štirih julijskih predstavah si je igro ogledalo pet tisoč obiskovalcev. To je bil velik kulturni in organizacijski podvig in kajpak izrazilo dejanje vere, kar je nekatere v Škofji Loki že takrat zmotilo, slišali so se namršč posamezni moteči medklici z oken učilnic v nadstropju. Zaradi močnega odziva in zanimanja so z enakim programom, obiskom in uspehom pasijon ponovili naslednje leto poleti na istem prizorišču s štirimi uprizoritvami, zadnja med njimi je bila 1. avgusta 1937. Leta 1938 pasijona ni bilo, a so ga nameravali uprizoriti vsake toliko časa, kot na primer v bavarskem Oberammergau, kjer ga uprizarjajo na deset let.

Enajst fotografij Škofjeloškega pasijona iz let 1936, 1937 (Fotoatelje Janko Šelhaus) smo prejeli iz Loškega Muzeja. Eno sliko drugačnega formata smo dobili na boljšem trgu (Judež caguje).

101

pišem kar obema skupaj -eden iz podnunske trojice drugima dvema, ali -nečastni občan Loke obema častnima meščanoma itd, kakor že bolj paše. Ampak vesel sem, da smo se vsi trije uveljavili vsak na svoj način v življenju, čeprav jaz tol tisoč km stran od Podnuna. Knjižice obeh bera, v kolikor mi pridejo v roke. Loške izdaje sem skrbno prebral in zdaj romajo od rok v roke, posebno Francelj lepo izdavi Baedeker. Pri Pavletovi zgodovini me moti to, da ni nikjer opi Vitovecovo rušenje Loke, niti turški napadi itd. Ali je Vitovec sploh kaj stofi Loku, če se to ni pokazalo v aktih gosposčine? Pavle je napravil ogromno delo pak zdaj bi ga moral Francelj popularizirati in izpopolniti za občo uporabo, podaljšavi od 1.1804 naprej do naših dni. Koliko kulturne zgodovine je na tem prostoru. Savnikov članek je samo kosček tega bogstva. Naj se eden loti take kulturno-zgodovinske podobe loškega kraja. Če bi bil jaz doma, bi jo verjetno pisal jaz, se mi zdi, ampak v takem času kot je zdaj, bi me sploh ne tiskali.

Koblarjevem pasijonu bi se menda dalo omemriti poskuse obnoviti pasijonske igre *

102

ker so baje povezane celo obnove z neko obljuba v Srbiji itd. Zdi se mi, da je kapucin pisal za ljubljansko univerzo neko nalogo o pasijonu - obrnil se je ne name zapodatké o naši prireditvi pred desetletji, pa ~~ne~~ ne vidim iz bibliogra če je bilo kaj takega napisanega. Pa to ni važno. Važno je, da ste se fejt odd ali Loku in Vama čestitam, kakor tudi Koblarju. Sobe so bile stvari na Gradu s tendenco obrnjene drugam /igra itd/.

Pa nisem hotel pisati otan. Kot odgovor na France jrovo pismo, sem ho poslati nekaj sonetov, ki jih tu piše Milan Komar, katerega se vidva ne bosta minjala, mājši pa. Oče je bil primoreceter je bil sluga nadavkariji, fant pa j rojen v Ljubljani, toda študentsko mladost je preživel v Loku. Po praven pok je doktor prava /promoviral v Padovi na temo starih krarjskih la irskih prav: filozofov/, ter je v znanstvenem delu nato predsedlal na čisto filozofbjo. Zdaj reani pr .filozofije na tukajšnji katoliški univerzi ter zelo vpoštevan. Nam ima napisati ciklus škofjeloških sonetov /5 ali šest/ ter jih pospremiti s "škofjeloškimi meditacijami", z glosami k sopodrnim vprašanjem, toga na podlagi privežanosti na rodno zemljo in tradicijo. Videti je, da bodo stvari izšle pod naslovom Škofjeloške meditacije. Kadar bodo izšle, jih bom gotovo poslal Vam muzeju ne, ker baje mojih stvari ne sprejema. Dolenca sem poslal, pa baje ni pšel tja. Tudi za Vase izvode ne vem, če so vam prišli v roke, kajti pričakoval s od starega "Doma rčka" kakšno črko, ker on se gotovo nima nikogar bati, pa je ni lo. Z Dolencem smo imeli tukaj celo gnoter aspeh: ljudje so ga radi brali, v sp je bil dobro sprejet, zdaj pa izhaja dr. Baragova napad nanj, češ, da je bil Dolec naiven, da ni prav ocenjeval ljudi, daje bil napr. dekan Erker velik nacist in i tislovenec itd. Tem a je dr. Baraga zametil menda zadržanje Dolence ob njegovi aferi

»Obnoviti pasijonske igre«

UPRIZORITVE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA MED LETOMA 1945 IN 1991

Škofjeloškega pasijona po Debeljakovi zadnji uprizoritvi leta 1937 med drugo svetovno vojno ni bilo mogoče uprizarjati. Ločani, ki so jih Nemci izselili v Srbijo, so se zaobljubili, da ga bodo v primeru srečne vrnitve iz pregnanstva ponovno uprizorili. Loški predvojni igralci na čelu z gledališčnikom Poldetom Polencem so hoteli pritegniti vplivnega gledališkega igralca, režiserja in scenografa Bojana Stupico (1910–1970), prvega povojnega direktorja ljubljanske Drame, a so ugotovili, da to za novo oblast ni sprejemljivo.¹ 103

Med slovenskim pasijonsko omrtvelim časom, ki je z redkimi skromnimi poskusi trajal vse do demokratičnih sprememb in osamosvojitve Slovenije leta 1991, se je tradicija pasijonskih uprizoritev odvijala pri Slovencih onstran meje, na Tržaškem, v Benečiji in na avstrijskem Koroškem ter celo onstran oceana, v Argentini. Vendar dovolj, da je pasijonsko upanje tlelo tudi doma v Sloveniji.¹

¹ France Štukl, Drobižki k Škofjeloškemu pasijonu, *Loški razgledi* 46, Škofja Loka 1999, 105

Foto NŠK – Narodna Študijska Knjižnica v Trstu, Ikonoteka SLOGI – Slovenski gledališki muzej v Ljubljani

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PRIREDBA SNG TRST

Mirko Mahnič, priredba in režija
1919–2018

105

Mirko Mahnič, prvi profesionalni režiser Škofjeloškega pasijona. Bil je slavist, prešernoslovec, pisatelj, lektor, dramaturg, gledališki režiser, predavatelj odrskega jezika. Z njim je doživelo Romuadovo dramsko delo svojo prvo dvoransko uprizoritev s profesionalnim gledališkim ansamblom.

Igramo neprekinjeno – le tu in tam z zatemnitvami. Za režijsko knjigo sem si zapisal 14 prizorov:

// 1. Greh Adama in Eve in izgon iz raja /
/2. Angelci z znamenji trpljenja (Arma Christi) / troje sem jih zaradi premajhnega
števila sodelujočih otrok moral črtati: steber, krvavo suknjo, lestev) /
/3. Mrtvaški ples in obup pogubljene Duše / 4. Cvetna nedelja /
/5. Zadnja večerja /
/6. Judas se sestane s hudiči (nema slika) /
/7. Jezus poti krvavi pot, Judas ga izda, Judje ga zgrabijo /
/8. Jezus pred Kajfo / 9. Jezus pred Pilatom /
/10. Jezus pred Herodežem / 11. /Jezusa bičajo /
/12. Jezusa s trnjem kronajo / 13. Ecce homo /
/14. Križev pot s smrtjo na križu in poveličanjem //.«¹

»Mahnič je svojo priredbo osnoval na (Mantuanijevem, *op. avtorja*) diplomatičnem prepisu tega dela in obdržal prve tri podobe: *Pradisus* – Raj, *Mors* – Smrt, *Coena Domini* – Gospodova večerja, v skoraj neokrnjeni obliki. Tudi *danse macabre* – mrtvaški sprevod se je na odru odvijal po predlogi, medtem ko je v naslednjih podobah režiser besedilo močno skrajšal in ohranil v enajstem prizoru le prve štiri verze, v katerih Marija izpove svojo žalost, celoten pasijon pa zaključil z Janezovo izpovedjo vere. Mahnič je izvirno besedilo ugledališčil po odrskih zakonitostih in z nekoliko prirejenim potekom dogajanja dosegel prepričljiv prikaz. S precejšnjim realističnim čutom je ostal zvest starodavnemu pasijonskemu izročilu. Verjetno se ni zmotil. Tudi tako zasnovana uprizoritev je uspela, saj smo dobili ljudski pasijon, kakršnega so naši predniki lahko občudovali pred več stoletji.«²

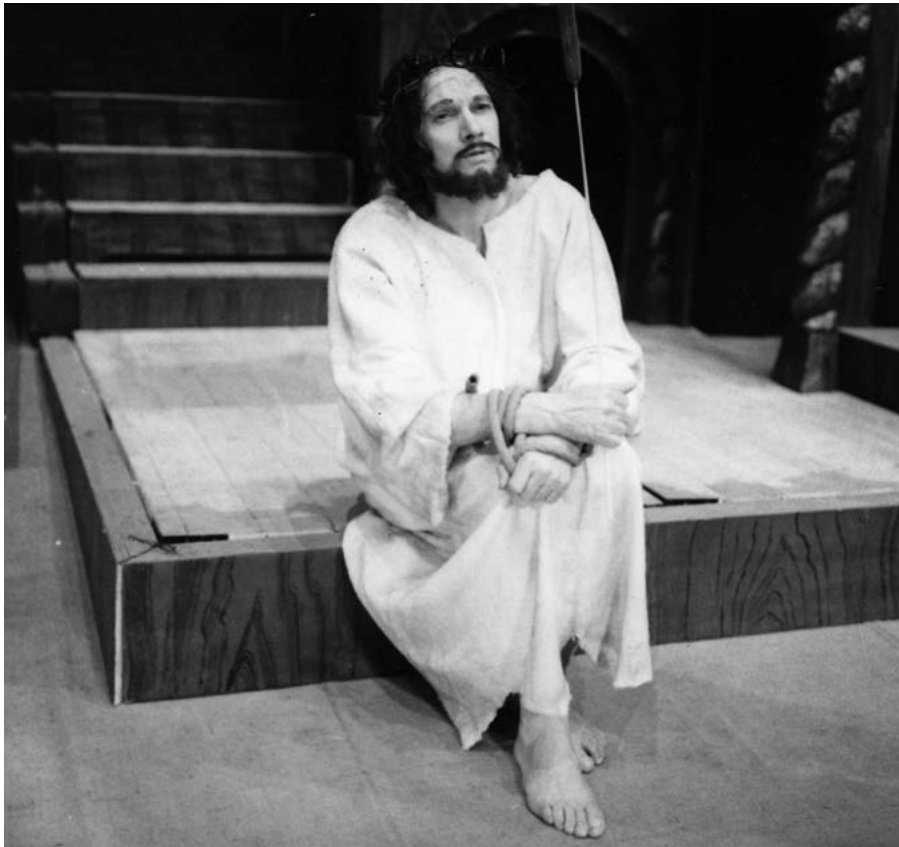
Skratka, prva profesionalna odrska uprizoritev Škofjeloškega pasijona je zelo uspela. O tem priča tudi sedemnajst uprizoritev, česar niso pričakovali niti največji optimisti.

¹ Mirko Mahnič, Veliki slovenski pasijon, v: *Gledališki list*, Slovensko gledališče v Trstu, Trst 1965, 7

² Bogomila Kravos, Tržaška uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1965, v: *Škofjeloški pasijon 2006, Katalog potujoče razstave Škofjeloški pasijon*, Škofja Loka 2006, 45

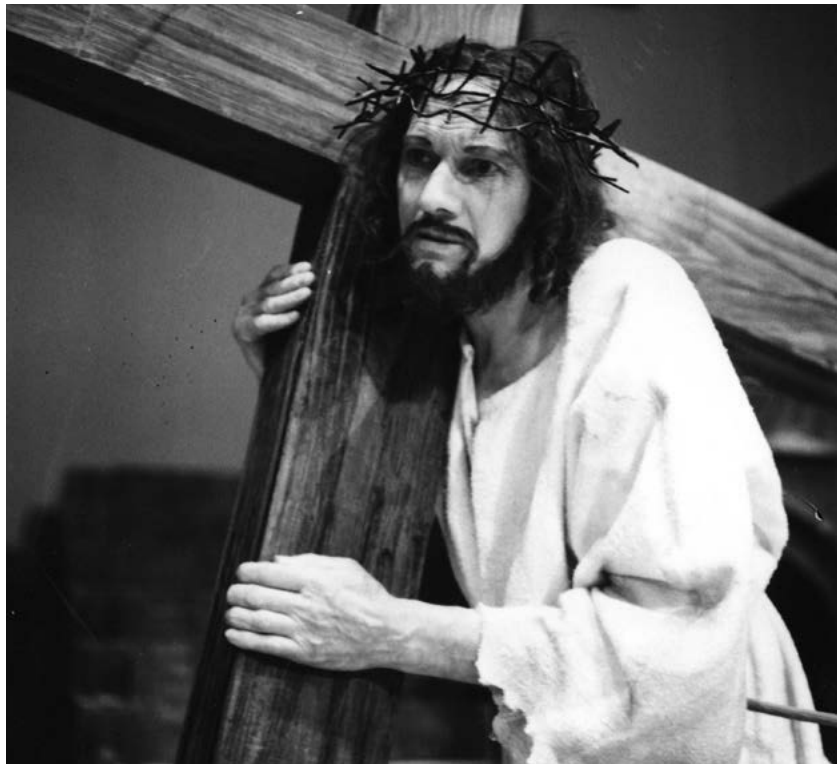

111

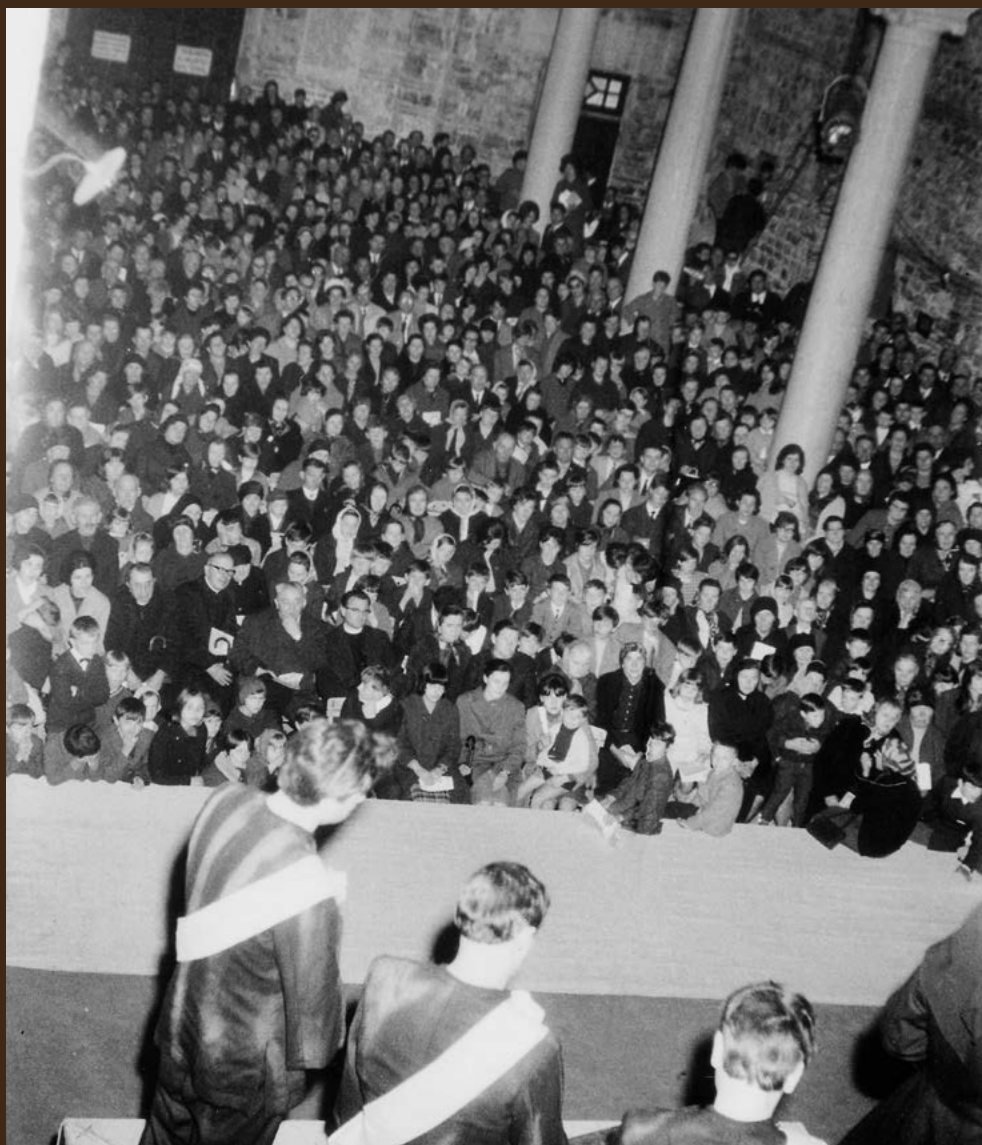
112

113

Tisočglava množica je napolnila cerkev sv. Lenarta v Podutani v Beneški Sloveniji.
Foto Ikonoteka SLOGI – Slovenski gledališki muzej v Ljubljani, arhiv SNG v Trstu

1968

18

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PRIREDBA SV. LENART, BENEŠKA SLOVENIJA

Mirko Mahnič, priredba in režija
1919–2018

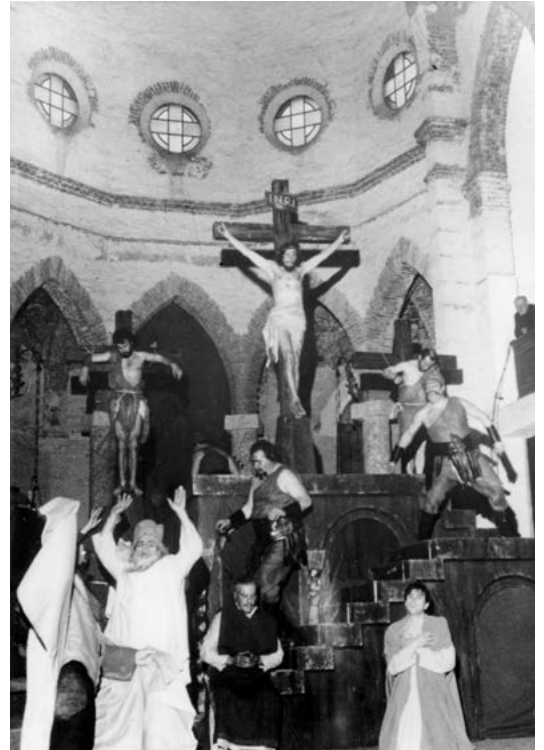
115

Vsestranski gledališki ustvarjalec Mirko Mahnič je bil tudi gledališki zgodovinar, kritik in kronist

Slovensko narodno gledališče v Trstu je z Mahničevim Velikim slovenskim pasijonom gostovalo na cvetno nedeljo leta 1968 še pri rojaki v Benečiji. Množica ljudi iz vseh krajev Beneške Slovenije in najvišjih predstavnikov javnega življenja je do zadnjega kotička napolnilo mogočno notranjost cerkve v sv. Lenarta. Mol-kova scena je domiselno, neagresivno po celi višini prekrila oltarni del prezbiterija. Ljudje so v zamaknjenju in pretreseni celi dve uri zbrano spremljali Kristusov pa-sijon. Pol ure pred začetkom je zmanjkalo tisoč natisnjenih izvodov gledališkega lista. To je bila občuteno verska ter velika kulturna in narodna manifestacija naših čezmejnih rojakov, hkrati tudi prva profesionalna uprizoritev Škofjeloškega pa-sijona v cerkvi.

Fotografije uprizoritev iz leta 1965 so iz Ikonoteke SLOGI – Gledališkega muzeja v Ljubljani, in iz NŠK – Narodne in študijske knjižnice v Trstu

Ana Štrekelj kot Pogubljena duša. Fotoarhiv Lojzeta Malovrha; posredovala gospa Sara Zavec

1973

19

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – RECITAL LOŠKI GRAD

Janko Krek (1932–1981), avtor recitala

119

Janko Krek, slavist, bibliotekar, kulturni delavec, je bil tudi glasbenik, igralec in režiser na Loškem odru.

Leta 1973 so na Škofjeloškem praznovali tisočletnico prve pisne omembe sedanje Škofje Loke in njene okolice. Prav za ta namen so po načrtih arhitekta Toneta Mlakarja na vrtu Loškega gradu zgradili sodobno letno gledališče, kot naročeno za uprizoritev Romualdovega pasijona. Že leta 1936, ob veliki škofjeloški obrtno-podjetniški razstavi, so se trije znameniti Ločani, »podnunci«, dr. Pavle Blaznik, dr. Tine Debeljak in prof. France Planina, domenili, da bodo čez 37 let ob tisočletnem loškem jubileju obnovili Škofjeloški pasijon v vsej njegovi veličini. V letih priprav na tisočletnico, med dopisovanjem – seveda skrivno, s poštnimi kurirji prek Avstrije – pa so se odločili, da tega v tedanjih razmerah pri nas ni mogoče izvesti brez tveganja profanizacije, norčevanja ali celo blasfemije, sramotitve častitljivega Kristusovega pasijona. Da bi »Neznani Ločan« – tako je bil naslovljen razstavljeni portret dr. Tineta Debeljaka, avtorja akademskega slikarja Franceta Koširja, v Loškem muzeju na Loškem gradu – prišel postaviti »svoj« Pasijon, je bilo popolnoma iluzorno, saj je bil Debeljak politično *persona non grata*.

Hkrati je Peter Jamnik, sposoben in inovativen režiser ter ustanovitelj in vodja *Ekperimentalnega gledališča Oder – Galerija*¹, ponudil tedanji Občini Škofja Loka svoj projekt uprizoritve Škofjeloškega pasijona, kar pa, žal, ni bilo sprejeto. Na novem odru na vrtu Loškega gradu so tako premierno uprizorili Tavčarjevo *Visoško kroniko* v priredbi Poldeta Polenca in *Ravbarskega cesarja* v režiji Igorja Torkarja. Ločan Janko Krek, dolgoletni ravnatelj loške knjižnice, je na slavnostnem večeru 30. junija 1973 vendarle uspel vstaviti kratek monolog iz besedila Škofjeloškega pasijona v zgodovinski recital Škofja Loka skozi stoletja, in sicer monolog *Pogubljene duše* in del monologa *Smrti*, pa še to je bilo izvedeno kot kratek dramski vložek iz *Vesele ekloge* dramatika Ivana Preglja.

Smrt je interpretirala Nuša Komatar, *Pogubljeno dušo* Ana Štrekelj (Pusteževa), *hudiča* Franc Jesenovec, *očeta Agatangela* Janez Debeljak, *Janeza* pa Janez Gaber (slednji sta dve osebi iz Pregljeve ekloge).

Celoten recital z odlomki je poleg »Pasijona« vseboval še *Pisma* (darilna listina iz leta 973 ...), *Visoško kroniko*, *Dva bregova*, *V Loških hribih*. Prizore so povezovali Marko Črtalič, Jurij Svoljšak, Marija Lavrinec (por. Lebar) in Nadja Strajnar. Režija Jože Vozny, scena Viktor Molka, kostumi Milena Kumar, maska RTV Ljubljana, zvok (glasba) Peter Jamnik, Marijan Ritonja, šepetalka Mimi Jamnik, odrski mojster Viki Guzelj, inspicient Franci Kežar, produkcija Odbor za prireditve tisočletnice Loke ...²

Zgodovinski recital *Škofja Loka skozi stoletja* Janka Kreka so zvečer mogočno pospremili z baklado, ognjemetom in fanfarami ter ga izvedli na osrednji dan praznovanja tisočletnice Loke. Enkratna priložnost za obuditev Škofjeloškega pasijona ni bila izkoriščena!

¹ Odmevne so bile njegove uprizoritve Sartrovih *Zaprth vrat*, Theotokasovega *Mosta v Arti*, Hofmanovega *Moža brez obraza*, Torkarjevega *Vstajenja Jozefa Švejka*, Majaronovega *Grmenja brez dežja* in drugih sodobnih del, ki so naletele na ugoden in pozitiven odziv v širšem slovenskem gledališkem prostoru ter pri uglednih gledaliških kritikih in ocenjevalcih tistega časa. Vir: Stane Sever, Škofja Loka in Eksperimentalno gledališče Oder – Galerija, v: *40 let Severjevih nagrad*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 2012, 29 – 44

² Škofja Loka skozi stoletja, v: *Gledališki list*, Loško gledališče in Eksperimentalno gledališče Oder – Galerija, Škofja Loka, 1973

Fotografije so iz arhiva Lojzeta Malovrha, tedanjega loškega podžupana, ki je bil glavni nosilec priprave praznovanja tisočletnice Škofje Loke. Posredovala gospa Sara Zavec.

V povojnem omrtvičenem pasijonskem času v Sloveniji se je tradicija pasijonskih uprizoritev odvijala onstran meje, na Tržaškem, v Benečiji, celo onstran oceana, v Argentini, in na avstrijskem Koroškem.

Uprizoritev Visoške kronike Ivana Tavčarja junija 1973 v letnem gledališču na vrtu Loškega gradu. Iz fototeke Lojzeta Malovrha.

Zadnja večerja, foto Ciril Jan

1976

20

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PRIREDBA BUENOS AIRES, ARGENTINA

Ciril Jan, režija
(1938)

125

Ciril Jan, kulturnik in gledališčnik iz Slovenske vasi v Buenos Airesu. Bil je tudi predsednik tamkajšnje Slovenske fantovske zveze (SFZ), ustanovljene leta 1949.

Slovenska dekliška organizacija in Slovenska fantovska zveza, ki delujeta med Slovenci v Buenos Airesu, sta v soboto, 10., in v nedeljo, 11. aprila 1976, pripravila Škofjeloški pasijon patra Romualda v šestnajstih slikah. Režiral ga je tamkajšnji kulturnik in gledališčnik *Ciril Jan*, ki je za predlogo vzel besedilo *Slovenski pasijon*, kakršnega je leta 1932 priredil Niko Kuret v Kranju. Za sceno je poskrbel *Marijan Adamič*, sodeloval je pevski zbor pod vodstvom *Ivana Meleta*. Predstava je bila v cerkveni dvorani Marije Kraljice v Slovenski vasi v Buenos Airesu.

V nadaljevanju je navedenih nekaj ocen iz tamkajšnjega tiska: »Režiser Ciril Jan se je z vso samozavestjo vrgel na delo, navdušil in pridobil je mladino ter ji razdelil vloge. Skoraj večer za večerom se je mladina zbirala v društvenem domu k vajanju. Po resnih pripravih je režiser Ciril Jan postavil igro, pri kateri je sodelovalo 45 oseb, na oder, ter jo je v veliko presenečenje vseh speljal s pretresljivim uspehom.

Predstava, v celoti gledano, je bila uspeh za režiserja in igralce, ki so bili, z izjemo nekaterih starejših, sami mladi fantje in dekleta, od katerih so mnogi prvič nastopili na odru. Zares lahko rečemo, da so vložili vse svoje moči v igro in kljub velikim starostnim razlikam z zgodovinskimi osebami iz evangeljskih poročil, so se skušali vživeti v težke vloge nastopajočih oseb. Ves potek prikazovanja posameznih slik se niti enkrat ni ustavil. Igra je potekala gladko in brezhibno.

Množični nastopi, kot je bil v prvi sliki nastop otrok in kasnejši nastopi v slikah *Jezusov slovesen vohod v Jeruzalem*, *Jezus pred Poncijem Pilatom*, *Jezus oprtan s križem po jeruzalemskih ulicah na poti na goro Golgota*, v katerih so sodelovale velike množice, so bili spretno in mogočno izpeljani.

Dobro so obvladali dolga besedila tudi vsi trije angeli (*Zorka Gris*, *Marta Rozina in Marta Šmalc*), ki so pričali in razmišljali ob dogodkih na odru ter pozvali poslušalce k pokori.

Druge bolj težke, kočljive in pretresljive slike, ki lahko postanejo neokusne, če niso pravilno zajete, kot npr. *Zadnja večerja*, *Kristusov smrtni boj* in *Osamljenost na vrtu Getsemani*, *Jezusovo bičanje* in *Sramotenje po rimski soldateski*, *Jezusovo umiranje na križu*, so bile zaigrane z vso resnostjo in dostojanstvom, brez vsakega pretiravanja.

Ostale nastopajoče osebe, če omenim le nekatere, npr. Pilat (*Tone Novljan*), Veliki duhovnik Kajfa (*Jože Črnak*), Herod (*Blaž Miklič*), Judež lškarjot (*Franci Sušnik*), so svoje vloge primerno odigrale.

Predstavo si je ogledalo okrog 350 oseb, med katerimi je bila zastopana številna mladina iz posameznih krajev velikega Buenos Airesa. Lepa skupina je prišla iz Carapachaya, ki je s svojim obiskom hotela dati priznanje svojim mladim vrstnikom.«¹

Ta pasijonski podvig je doživel naslednje leto svojevrstno mogočno nadaljevanje s *Slovenskim križevim potom*, v katerem je Ciril Jan tokrat igral razbojnika. Avtor živega križevega pota je bil uspešen gledališčnik *Lojze Rezelj* (1933–2018). Iz Teatra Colon v Buenos Airesu (osrednja argentinska opera) mu je uspelo dobiti garderobo in kakovostne gledališke pripomočke. Verjetno je bilo v slovenski skupnosti v Argentini prvič, da je slovenski režiser pripravil predstavo, namenjeno argentinski publiki, izključno s slovenskimi igralci. Igrali so na prostem, v španskem jeziku. Režiser Rezelj je uspel narediti sodobno, živo, atraktivno in uspešno predstavo z učinkovitimi svetlobnimi in zvočnimi efekti.

»Takoj po Jezusovi obsodbi, še preden je začel svoj križev pot, so biriči oba razbojnika napodili okoli trga. Ko sta se vrnila na oder pred stolnico, so ju križali, medtem ko je Jezus šele začel svojo pot. Razbojnika sta tako visela na križu že dolgo pred Jezusovim križanjem (približno polovico predstave). Ko je Jezus prišel pred cerkev, kjer sta na križu že visela razbojnika, so križali še njega.

V Argentini je veliki teden največkrat pozno jeseni. Igra se je vedno začejala v nočnih urah (okoli sedme ali osme ure). Tako so Jezus in razbojnika kar nekaj časa viseli na križih praktično goli, izpostavljeni mrazu in vetru, včasih tudi rahlemu dežju. Velikokrat so jih sneli s križa otrple, tudi pljučnico so dobili, pa vendar se nikoli niso pritoževali. Vsi nastopajoči, prav posebno pa ti trije, so svoje igranje vedno dojemali kot globoko pričevanje vere in slovenstva. Predstava je trajala

¹ I. G. Pasijon v Slovenski vasi, *Svobodna Slovenija*, leto 29, št 6, Buenos Aires, 22. 4. 1976

približno dve uri, argentinska publika se je množično udeleževala, vedno je prišlo nekaj tisoč ljudi. Na prvi uprizoritvi (1977) je nastopilo okoli trideset igralcev; to število je v naslednjih trinajstih uprizoritvah postopoma naraščalo, največ do sto devetintrideset nastopajočih. Vse predstave so bile skoraj izključno na veliki petek v nočnih urah, in sicer z eno samo uprizoritvijo. Prva uprizoritev je močno odmevala, kritike so bile tako dobre, da se je že naslednjega leta ponudila priložnost za nastop v glavnem mestu province San Luis, oddaljenem kakih tisoč kilometrov od Buenos Airesa, naslednje leto pa v glavnem mestu province Salta, tisoč štiristo kilometrov od glavnega mesta Argentine. Za oba nastopa so dobili veliko vojaško tovorno letalo, s katerim so lahko prepeljali vse igralce, kostume in opremo. Z igro so uspešno nastopali vse do leta 1996.

Križev pot, ki ga je kot gledališko predstavo pripravil Lojze Rezelj s skupino mlajših, že v Argentini rojenih rojakov, in s pomočjo slovenskih gledališnikov prvega rodu, je gotovo veliko pripomogel k razpoznavnosti in priznanju slovenske dejavnosti v Argentini, ki je lahko v ponos vsem Slovencem po svetu.²

² Slovenski križev pot v Buenos Airesu, leto LXXX, št. 1, *Svobodna Slovenija*, Buenos Aires, 30. 3. 1995, [<http://svobodnaslovenija.com.ar/12140-2/>]

Jezus nese križ, Križev pot v San Isidru, foto Jure Vombergar, vir: dr. Štefan Godec, uprizoritve križevega pota iz Argentine, *Pasijonski doneski* 14/2019, Škofja Loka 2019, 157.

Na slovesnosti ob 70-letnici množičnega prihoda Slovencev v Argentino so 25. novembra 2018 v veliki dvorani Slomškovega doma v Buenos Airesu uprizorili velikotedenski muzikal *Kerigma* Martina Sušnika. Režiser je bil Marcelo Brula, pevski zbor *Ex Corde* je vodila Marta Selan Brula. Večina igralcev je bila stara od 19 do 23 let. V treh mesecih so imeli več kot sto vaj. Uvodni nagovor je v imenu nastopajočih in sodelujočih imela Andrejka Vombergar, vnukinja dr. Tineta Debeljaka, ki je priredil in režiral Škofjeloški pasijon v letih 1936 in 1937 v Škofji Loki. Slovenska tradicija Škofjeloškega pasijona je doživela onstran oceana svojo apoteozo na posebej velik ali vzvišen način. Kot bi slutili, da ga mi v matični Sloveniji čez tri leta zaradi pandemije covid 19 ne bomo mogli izpeljati. Hvala Slovincem v Argentini za njihovo pomembno dejanje!

129

Žalostne judovske žene po Jezusovi smrti, foto Aleksander Igličar. Vir: Aleksander Igličar, Slovenci v Argentini uprizorili velikonočni muzikal, v: *Pasijonski doneski* 14/2019, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2019, 161-171

Bičanje in S trnjem kronanje, molilni kor cerkve sv. Ane kapucinskega samostana v Škofji Loki. Foto A. P. Florjančič, Zvone Pelko

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PRIREDBA KAPUCINSKA CERKEV, ŠKOFJA LOKA

p. Karel Gržan,
avtor priredbe 1958

Kapucin in duhovnik Karel Gržan, vodja, režiser in scenarist duhovnih iger, teolog, pisatelj, publicist, zgodovinar in raziskovalec kartuzije Jurklošter ter doline Gračnice.

¹ Kronika kapucinskega samostana v Škofji Loki, IV. del, 11, in Marko Črtalič, Gledališko življenje v Škofji Loki v 70. letih 20. stoletja, v: *40 let Severjevih nagrad*, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2012, 31-32

² Karel Gržan, Škofjeloški pasijon po 266 letih od nastanka ponovno uprizorjen, *Pasijonski doneski* 9, 2014, 175

³ Loški oder je v Knjižnici Ivana Tavčarja po zamisli Janka Kreka izvedel literarni večer z recitalom izbranih vsebin Pasijona. Gosta večera sta bila Filip Kalan Kumbatovič in pesnik Tone Pavček. Vir: A. P. Florjančič, Novejše pasijonske uprizoritve na Slovenskem, *Pasijonski doneski* 5, 2010, 78

⁴ Ohranilo se je njegovo poslednje pismo svoji namestnici Ani, ki ji naroča, kako naj poskrbi za izvedbo literarnega pasijonskega večera: predavanje o pasijonu s Filipom Kalanom in o nastopu Janeza Debeljaka z odlomki Pasijona.

V kapucinsko cerkev sv. Ane v Škofji Loki se je po štiriinštiridesetih letih Škofjeloški pasijon tiho in skromno vrnil na cvetno nedeljo, 12. aprila, 1981. To je bila njegova vrnitev v svoje matično mesto, vendar takrat lahko le v cerkev. Tega se je zavzeto lotil mladi kapucin *Karel Gržan*, strokovno pa mu je pomagal režiser *Peter Jamnik* iz sosedstva. Jamnik je priskrbel vse tehnične potrebščine, *pater Rafael* pa je organiziral moški pevski zbor.¹ Za glasbeno opremo je z avtorsko glasbo na orglah poskrbel *Andrej Misson*. Posebnih kostumov in scene niso pripravili, a so nastopajoči nosili izbrana oblačila, kute in kostumi angelov pa so bili izposojeni z Loškega odra. Vseh nastopajočih skupaj z zborom je bilo 16. Med bralci izvirnih Romualdovih replik vemo za *Edija Severja*, *Valerijo Pretnar*, *Ivana Božnarja* in *Ceneta Božnarja*. Izvajalci so v prezbiteriju (statično) predstavili besedilo izbranih delov Škofjeloškega pasijona. »V ozadju je vsebino podkrepila diaproyekcija in s pesmijo zbora budila v prisotnih potrebno pasijonsko razpoloženje. Mladi glasbenik *Andrej Misson* je igral na orglah delno svojo avtorsko glasbo, pel je moški pevski zbor«.² Kapucinski kronist dodaja: »Pri naši prireditvi je bila cerkev izredno lepo obiskana, bilo je znatno intelligence, ki seveda niso vztrajali do konca. (Zaradi maše! *Op. avtorja.*) Nekaj prizorov so zatem predstavili še v loški župnijski cerkvi sv. Jakoba. Takoj zatem je tudi loška Kulturna skupnost izvajala neki krajši odlomek, in sicer na veliki petek«.³ Velja pripomniti, da se je za ta pasijonski dogodek še posebno potrudil tedanji direktor knjižnice prof. Janko Krek. Mesec dni pred tem pasijonskim večerom je Krek iz bolnišnice, dobesedno na smrtni postelji, pisal namestnici Ani Florjančič, kako naj to izpelje.⁴

Slike iz kapucinskega samostana v Škofji Loki. Foto Zvone Pelko

Oltar cerkve Vseh svetnikov na Žalah z velikim mozaikom p. Marka Ivana Rupnika. Foto Jože Šenk

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – PRIREDBA V CERKVI VSEH SVETIH, LJUBLJANA, ŽALE

Peter Jamnik, priredba in režija
(1932–1994)

135

Peter Jamnik je bil sposoben, inovativen in prodoren režiser. Leta 1969 je ustanovil gledališko skupino Eksperimentalno gledališče Oder – Galerija, bil je njen motor in umetniški vodja. Njegove uprizoritve Sartrovih Zaprtih vrat, Theotokasovega Mosta v Arti, Hofmanovega Moža brez obraza, Torkarjevega Vstajenja Jozefa Švejka in druge sodobne kritične drame so doživele velik odziv v širšem slovenskem gledališkem prostoru. V »njihovo« dvorano na Loškem gradu so prihajale profesionalne in ljubiteljske gledališke skupine iz cele Slovenije. Igralec Stane Sever, ki je bil tudi ljubitelj tega teatra, je prav tu 4. decembra 1970 s svojim Gledališčem enega prvič uprizoril Krotko dekle F. M. Dostojevskega.

Škofjeločan Peter Jamnik je svojo preprosto priredbo Škofjeloškega pasijona iz leta 1981 okrepil z igralci iz svoje skupine *Eksperimentalnega gledališča Oder - Galerija*: Jankom Hvastijem, Igorjem Žužkom, Jelko Štular, Matjažem Erženom, Marijo Lebar, Ivanom Erženom, in jo podprl z okrepljenim glasbenim deležem Andreja Missona. Ohranil je celotno uprizoritveno strukturo iz leta 1981. Zadnji, dodani deseti prizor, si je zamislil kot zvočno kuliso, ki jo je domiselno uglasbil Andrej Misson.

*// Prolog / 1. Raj / 2. Smrt / 3. Gospodova večerja / 4. Krvavi pot /
/ 5. Bičanje / 6. Kronanje / 7. Glej človek / 8. Kristus na križu /
/ 9. Mati sedem žalosti // 10. Vstajenje //*

Pasijon so izvedli ob posvetitvi nove cerkve Vseh svetih na ljubljanskih Žalah. Generalka je bila 21. aprila, premiera pa 22. aprila 1987. Zanimivo, da je za to izvedbo Škofjeloškega pasijona Peter Jamnik v svoji režijski knjigi uporabil za predlogo kopijo Romualdovega besedila že iz zbirke Kondor, ki je izšel natanko dva meseca pred tem in mu je bil dostopen tudi v loški mestni knjižnici Ivana Tavčarja!

Večerne, »skrbno pripravljene komorne izvedbe Škofjeloškega pasijona prijateljev iz Škofje Loke se je udeležilo veliko ljudi, vendar večina gostov in malo domačih faranov«, je v farnih oznanilih zapisal župnik. On in njegov kaplan sta bila nekoč kaplana v Škofji Loki in sta tako osebno poznala režiserja Jamnika ter ga povabila, da z izvedbo Škofjeloškega pasijona poudari veliko pridobitev Žal. Prostovoljne prispevke so Ločani namenili za novo cerkev.

Ti dve skromni postavitvi Škofjeloškega pasijona v dveh slovenskih cerkvah imamo upravičeno za začetek povojnega loškega pasijonskega gibanja, ki je čez osemnajst let, leta 1999, pripeljalo Škofjeloški pasijon zopet na mestne ulice v vsem svojem duhovnem in dramaturškem veličastju. Ti prvi malce ambicioznejši pasijonski dogodki so bili za čuvaje politične korektnosti kaplja čez rob družbeno sprejemljive čaše sodobnih, zlasti slovenskih kritičnih dramskih del Odra – Galerije. Eksperimentalno gledališče so samoupravno priključili Loškemu gledališču, nastal je skupni Loški oder, kmalu brez Petra Jamnika.

Prizorišče B pod Grabnom. Foto Jure Nastran

1991–1999

ŠKOFJELOŠKI PASIJON V ŠKOFJI LOKI ALI V LJUBLJANI?

V osemdesetih letih so arhitekti Jurij Kobe, Aleš Vodopivec in Meta Hočevnar začeli pripravljati projekt svečane osvetlitve Ljubljane. Hočevnarjeva, režiserka in scenografka v Mestnem gledališču Ljubljana in ljubljanski Drami, je razmišljala o oživitvi starega dela mesta od Ribjega trga, Novega trga in drugih zanimivih uličic ter trgov z igrami na prostem, predvsem s Škofjeloškim pasijonom, a slednje v tistem času ni bilo mogoče.¹ Konec osemdesetih let so se začele nakazovati družbenopolitične spremembe režima. V tedanjih družbenopolitičnih organizacijah, Socialistični zvezi delovnega ljudstva (SZDL) in Zvezi kulturnih organizacij Slovenije (ZKOS), so »vrgli oči« na Škofjeloški pasijon, da ne bi slučajno pristal pri »neposvečenih«. Pri založbi Mladinska knjiga je leta 1987 v priljubljeni zbirki Kondor izšla gledališko pripravna knjižica *Škofjeloški pasijon* s vsemi Romualdovimi replikami.² Kot mogoče izvajalce so omenjali: Ljubljanski festival, SNG Dramo, RTV Slovenija in Cankarjev dom. Slednji je sodeloval pri izidu tega dramskega pasijonskega priročnika. Aktivirale so se gorenjske družbenopolitične organizacije; Socialistična zveza delovnega ljudstva, Zveza komunistov Slovenije (ZKS), Zveza sindikatov, Zveza socialistične mladine Slovenije (ZSMS), ZZB NOV; verjetno tudi v Škofji Loki. Kazalo je, da bo Škofjeloški pasijon pristal v Ljubljani, Škofji Loki pa bi ostala kakšna podoba. Temu sta se v tistem kritičnem času energično zoperstavila prof. dr. Marko Marin, umetnostni in gledališki zgodovinar, ugledni teatrolog, dolgoletni član Mednarodne zveze za gledališke raziskave (FIRT), in prof. dr. Metod Benedik, OFM Cap, duhovnik, teolog, poznavalec kapucinskih procesij, še posebno Škofjeloškega pasijona, ko so ju leta 1992 z občine Škofja Loka vključili v priprave za izvedbo Škofjeloškega pasijona v domači Škofji Loki.³

Po osamosvojitvi so namreč začeli tudi v Škofji Loki resno razmišljati o ponovni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona. Marca 1991 je imel loški kapucinski gvardijan prof. dr. Metod Benedik v župnijski cerkvi sv. Jakoba predavanje o Škofjeloškem pasijonu.

2. oktobra 1991 se je režiser Peter Jamnik s svojo gledališko sodelavko Fani Božič na škofjeloški občini zanimal za uprizoritvene in finančne dimenzije uprizoritve Škofjeloškega pasijona ter za morebitni najem kostumov in rekvizitov. Za samo izdelavo projekta je predvideval tri do štiri mesece dela. Scensko delo Aljoše Souček Sotler je ocenil na 500.000 tolarjev, potrebovali bi okoli 400 kostumov, samo uprizoritev pa bi organizacijsko izvedli prek Loškega odra. Jamnik je predstavil svoj koncept izvedbe, pri čemer je očitno izhajal iz projekta, ki ga je ponudil loški občini za otvoritveno gledališko delo na novem odru, ki so ga postavili ob praznovanju tisočletnice prve omembe Škofje Loke leta 1973. Zgledoval se je po Debeljakovi priredbi v letih 1936 in 1937, ki je simulirala procesijo. Izvajali bi ga na

¹ Rok Andres, O treh pasijonih, s tremi režiserji, *Pasijonski doneski* 13, 2018, 141

² Oče Romuald – Lovrenc Marušič, *Škofjeloški pasijon, Prečrkovanje slovenskega besedila in fonetična transkripcija*, Kondor, zvezek 238, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1987

³ Metod Benedik, 300 let Škofjeloškega pasijona 1713 – 715 – 1721 – 1999 – 2015, v: *Pasijonski almanah* 4-5, Škofja Loka 2020-2021, 257-293

letnem odru na vrtu Loškega gradu. Škoparjeva hiša v neposredni bližini bi služila za tehnično podporo in garderobo. Pasijon bi izvajali kot procesijo, ki bi prihajala iz Škoparce, uprizorila ustrezno podobo in se v loku vrnila do garderobe, od koder bi brez pavze prišla naslednja podoba. Procesija bi lahko (pri večjem obisku) naredila večji krog skozi lipov drevored vzdolž grajskega vrta. Tam bi lahko uporabili tudi odre na vozilih, na primer kamionih.⁴ Skratka, Jamnik se je izkazal za pro-nicljivega in iznajdljivega režiserja, ki zna izkoristiti dane možnosti. Tako bi se ob razširitvi procesije skozi lipov drevored odločil še za dve ali tri alternacije Kristusa. V elaboratu bi lahko kasneje upošteval tudi konjenico. Peter Jamnik je kmalu po tem informativnem, a tehtnem pogovoru zbolel, moral v oskrbo v Dom starejših v Stari Loki in tam leta 1994 umrl. Morda je že takrat čutil, da se mu čas izteka in ne bo mogel opraviti tega svojega življenjskega dela. Zato je na pogovoru z Vincencijem Demšarjem predlagal, naj se za pomoč pri načrtovanju pasijona povežejo s prof. dr. Markom Marinom, in opozoril tudi na režiserja Lojzeta Domanjka, ki se je čez eno leto – leta 1992 – res prijavil na razpis.

Muzejsko društvo Škofja Loka je 27. februarja 1992 na Blaznikovem večeru organiziralo pasijonski simpozij. Predavali so: prof. dr. Metod Benedik o nastanku Škofjeloškega pasijona, prof. dr. Marko Marin o njegovi dramaturgiji in mag. France Križnar o glasbi v njem. V drugem, osrednjem, delu večera so poslušalci prisluhnili prirejeni *ad hoc* izvedbi pasijona. Jamnikova igralska skupina ter glasbenika, čembalist Andrej Misson in trobentač Matjaž Križnar, so se dobro ujeli in dosledno sledili natančnim in glasbeno apostrofiranim navodilom režiserja ter prav dobro opravili svojo nalogo. Uprizoritev Jamnikove priredbe Škofjeloškega pasijona je bila zelo odmevna in je povzročila v Škofji Loki močan, morda celo odločilen pasijonski sunek.⁵

⁴ Vinko Demšar, *Osebna zabeležka*, pisni zapis hrani avtor, 1. 7. 2021

⁵ Prav v tem času so se tudi na Radiu Ljubljana (Slovenija) odločili, da bodo posneli radijsko izvedbo Pasijona.

Štefan Šubic, Pieta, iz poljanske pokopališke kapele, sedaj v Loškem muzeju.

1992 / FEBRUAR /

23

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – KONCERTNA IZVEDBA LOŠKI GRAD

Peter Jamnik, priredba in režija
(1932–1994)

143

Peter Jamnik se je po nekaj letih gledališke odsotnosti v Škofji Loki, ko je deloval v Šentjakobskem in Mladinskem gledališču ter bil komercialist na Kemijskem inštitutu v Ljubljani, spet znašel v svojem nekdanjem gledališkem prostoru v galeriji Loškega gradu. To je bil njegov pasijonski labodji spev.

Škofjeloški pasijon

Vabimo vas na predstavitev Škofjeloškega pasijona,
ki bo na "Blaznikovem večeru" v četrtek,
27. februarja 1992, ob 18. uri
v Galeriji na Loškem gradu.

Sodelujejo:

Dr. Metod Benedik, profesor Teološke fakultete v Ljubljani:
"ZGODOVINSKI OKVIR NASTANKA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA"

Peter Jamnik, režiser s svojo skupino:
"KONCERTNA IZVEDBA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA"

Dr. Marko Marin, profesor AGRFT v Ljubljani:
"DRAMATURGIJA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA"

Mag. Franc Križnar, muzikolog:
"GLASBA V ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU".

Vabi:

Muzejsko društvo Škofja Loka

Janez Jocif, Letak za Blaznikov večer

Na Blaznikovem večeru Muzejskega društva Škofja Loka v Loškem muzeju je Peter Jamnik po pasijonskem simpoziju še tretjič izvedel pasijon, tokrat v koncertni izvedbi v galeriji Loškega muzeja. Pomagali so mu: lektor *Ludvik Kaluža*, glasbeni opremljevalec in čembalist *Andrej Misson* ter *trobentač Matjaž Križnar*. Za sceno sta skrbela *Franci Prosen* in *Bojan Hribernik*. Besedila so interpretirali: *Ivan Eržen, Matjaž Eržen, Janko Hvasti, Jelka Štular, Marija Lebar in Igor Žužek*. Jamnik se je dramaturško oprl na svojo prejšnjo izvedbo iz leta 1987. Ker je imel omejen čas, je izpustil dva prizora, *Prolog* in *Križanje*, namesto z *Vstajenjem* pa končal z *Božjim grobom*:

// 1. Raj / 2. Smrt / 3. Zadnja večerja / 4. Krvavi pot /
/ 5. Bičanje. / 6. Kronanje / 7. Ecce Homo / 8 / Veronika s prtom /
/ 9. Kristusova smrt / 10. Žalostna mati / 11. Božji grob //

Jamnik je prizore še bolj »filmsko rezal« na kratke kadre, jih močneje podprl z zvočno kuliso in z glasbo povezoval posamezne recitacije kratkih sekvenc besedila. Med prizora *Kronanje* in *Smrt na križu* je vstavil kratko repliko z *Veroniko s prtom* in tako kljub okrnjenosti Romualdovega besedila dosegel ustrezno dinamiko, ki je prepričala poslušalce. S premišljeno in natančno glasovno modulacijo je dosegel dramatični vrh s *Kristusovo smrtjo*, nato pa z *Božjim grobom* in zaključno zvočno kuliso *Amen* glasbeno preludiral »odsotno« sliko *Vstajenje*. (*Nota bene*: Tudi predvideni režiser Škofjeloškega pasijona 2021 Borut Gartner je podobno kot že prej režiser Milan Golob leta 2015 za zaključno podobo predvidel prizor s pevci, ki bi peli Händlovo Alelujo).

Škofjeloški pasijon, Dvojna zvočna kaset, RTL 1992, Križanke 1992

146

Premiera radijske izvedbe Škofjeloškega pasijona in vseslovenska okrogla miza o njem je bila oktobra 1992 v Viteški dvorani ljubljanskih Križank. V tej dvorani je bil tri desetletja kasneje, leta 2021, ob tristoletnici Škofjeloškega pasijona božični koncert Glasbene šole Škofja Loka, katere učenci so tradicionalni (glasbeni) steber njegovih uprizoritev. Foto Simon Podgoršek

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – RADIJSKA IZVEDBA LJUBLJANSKE KRIŽANKE

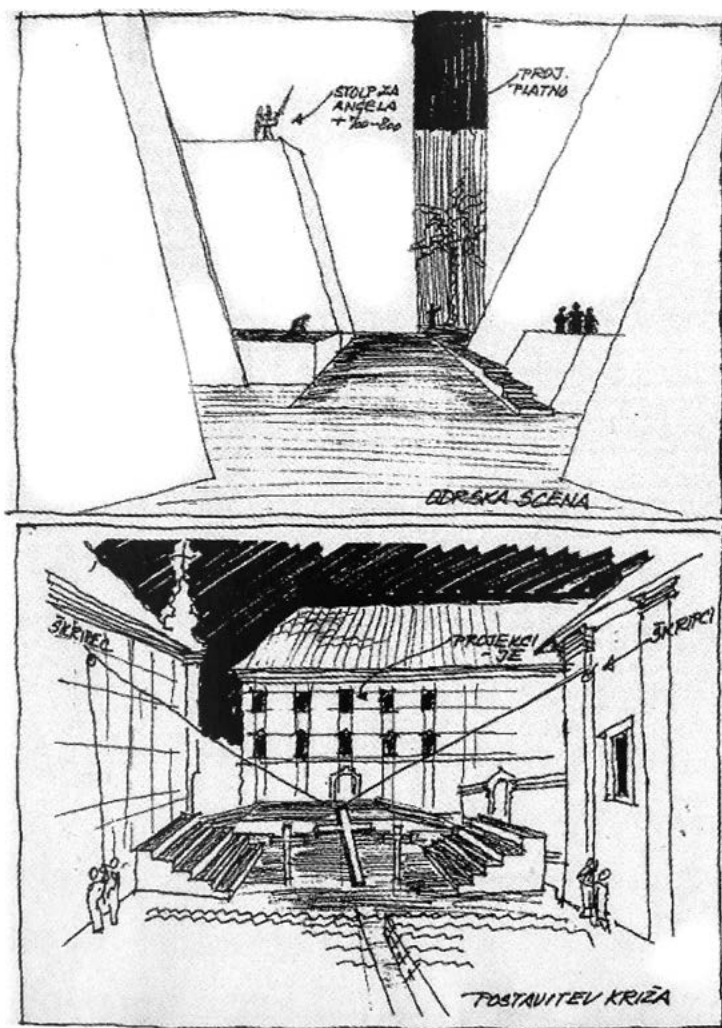

Aleš Jan, priredba in režija
(1942)

147

Aleš Jan, plodovit radijski in gledališki režiser, dramaturg, urednik, producent, profesor na AGRFTV, pogost žirant, dobitnik številnih nagrad, priznanj doma in v tujini.

Ustvarjalni akademski gledališčnik Aleš Jan, urednik in režiser na Radiu Slovenija (takrat še Radio Ljubljana), si je radijski Škofjeloški pasijon zamislil že leta 1991. Zastavljen je bil tako, da bi ga bi ga lahko hkrati snemali za televizijski program. Spomladi 1992 je začel pripravljati zvočno predstavitev integralnega Romualdovega besedila. Lektor je bil *Jože Faganel*, za izvirno glasbo je poskrbel *Jani Golob*, asistentka režije in organizatorka je bila *Daša Dovžan*, dramaturginja *Vilma Štritof*, tonski mojster pa *Metka Rojc*. Režiser Jan je angažiral impresivni korpus profesionalnih izvajalcev, 71 igralk in igralcev iz vseh slovenskih gledališč ter sedem pevskih solistov iz ljubljanske opere. Skupaj z orkestrom, zbori, otroki ter avtorsko in izvedbeno ekipo je bilo 272 sodelujočih ustvarjalcev, kar je primerljivo z izvirno

Skica scene v Križankah. Vir: Aleš Jan, Škofjeloški pasijon v slušnem mediju. Radio kot ustvarjalec in posrednik slovenske besede, v: *Pasijonski Almanah 3*, str. 182, Občina Škofja Loka, Škofja Loka 2019.

Romualdovo pasijonsko procesijo. Po štirih mesecih intenzivnega dela na terenu in v studiu je bila 7. oktobra 1992 premiera v Viteški dvorani gledališča Križanke. Obenem je bilo celotno besedilo posneto na dvojni zvočni kaseti. Premiere se je udeležilo tudi veliko Ločanov. Po izvedbi, neposredno prenašani prek radijskih valov, so za okroglo mizo poleg režiserja Jana sedli še poznavalci Škofjeloškega pasijona – dr. Metod Benedik, dr. Jože Faganel, dr. Niko Kuret, dr. Marko Marin in dr. Jože Pogačnik ter Vladimir Kocjančič, ki je vodil pogovor. Škofjeloški pasijon je suvereno vstopil v slovensko uprizoritveno javnost in odmeval tudi širše.

Teden dni po radijski izvedbi pasijona v ljubljanskih Križankah, 15. oktobra 1992, je Občina Škofja Loka objavila javni razpis za izbor režiserja Škofjeloškega pasijona v Škofji Loki. Prijavili sta se dve skupini: skupina Aleša Jana in Lojzeta Domanjka.

ALEŠ JAN / RTV SLOVENIJA IN FESTIVAL LJUBLJANA

Po Janovi integralni radijski izvedbi Škofjeloškega pasijona »se je pojavila želja, da bi projekt prenesli tudi v vidne medije, na TV in v gledališki svet«. ¹ RTV Slovenija in Ljubljanski festival sta Škofjeloški pasijon načrtovala za začetek sezone 1993 v drugi polovici junija in naj bi nato postal tradicionalna ljubljanska kulturna manifestacija. Avtorsko ekipo je vodil režiser Aleš Jan s scenografom Andrejem Stražišarjem in kostumografinjo Marijo Kobi (Jambrek). Pripravili so tudi scenske in kostumske skice. Glavno prizorišče bi bilo v ljubljanskih Križankah, kjer bi najprej izvedli celoten pasijon, zatem pa bi se posamezne slike (prizori) premikale po ljubljanskih ulicah in trgih in se vrnile v Križanke:

// 1. Veliki oder Križank / 2. Trg z vodnjakom pri Zlati ladjici /
/ 3. Šušarski most / 4. Mestni trg / 5. Magistrat / 6. Prešernov trg na Tromostovju // 7. Kongresni trg / 8. Vegova ulica / 9. Zaključek v Križankah //

Predvideno je bilo tudi snemanje za TV Slovenija. Navezali so stik z občino Škofja Loka, jim predstavili celoten projekt in jih povabili k sodelovanju. Razmišljali so tudi, da bi uprizoritve potekale izmenjaje, eno leto v Ljubljani, drugo v Škofji Loki. Na natečaj za loško uprizoritev Pasijona so poslali ponudbo in sinopsis. Dobili so drugo nagrado, do scenske realizacije pa ni prišlo. ²

¹ Rok Andres, O treh pasijonih, s tremi režiserji, *Pasijonski doneski* 13, 2018, 148

² Aleš Jan, Škofjeloški pasijon v slušnem mediju. Radio kot ustvarjalec in posrednik slovenske besede, v: *Pasijonski almanah* 3, Škofja Loka 2019, 173-216.

LOJZE DOMANJKO / LOCOPOLIS

Ad hoc umetniško skupino *Locopolis* je vodil profesionalni režiser *Lojze Domanjko* iz Kranja. Njegovi sodelavci so bili: dramaturg *Janez Vencelj*, lektor *Ludvik Kaluža*, glasbeni opremljevalec *Franc Križnar*, scenograf *Vili Eržen*, kostumografinji *Mihaela Žakelj Ogrin* in *Irena Pajkič*. V natečajnem elaboratu so predlagali trinajst prizorišč s tremi stalnimi in štirimi pomičnimi odri, vozovi. Procesija bi se začela in končala pri loških kapucinih.

Slike:

- // 1. *Raj* – stopnišče kapucinskega samostana /
- / 2. *Smrt, Pekel* – Cankarjev trg /
- / 3. *Gospodova večerja* – pred cerkvijo sv. Jakoba /
- / 4. *Samson* – peš po Mestnem trgu /
- 5. *Krvavi pot* – pred Marijinim znamenjem na Mestnem trgu /
- / 6. *Bičanje* – Mihol / 7. *Kronanje* – Mihol II /
- / 8. *Hieronim* – Mihol III /
- / 9. *Ecce Homo* – kašča na Spodnjem trgu /
- / 10. *Kristus na križu* – parkirišče za avtobuse pod Tehnikom /
- / 11. *Mati sedem žalosti* – glavna avtobusna postaja /
- / 12. *Skrinja Zaveze* – vznožje stopnišča kapucinskega samostana /
- / 13. *Božji grob* – vrh stopnišča kapucinskega samostana //

Sodelovalo naj bi 461 igralcev in statistov, do 20 konjenikov in en osel. Igralci bi bili predvsem amaterji »naturščiki«. K sodelovanju so nameravali povabiti učence, dijake in študente iz Škofje Loke in okolice. Predviden je bil poletni uprizoritveni čas, premiera naj bi bila leta 1995. Prva ponovitev bi bila leta 1998 ob 1025-letnici prve pisne omembe Škofje Loke, naslednja leta 2000, nato pa bi sledile uprizoritve na vsakih pet let. Oddan je bil dobro pripravljen, strukturiran in obširen elaborat s scenskimi prikazi, kostumskimi skicami, z dobro razdelano glasbeno opremo, vključno z zasnovo marketinga in okvirno finančno konstrukcijo (200.000) DEM.³ Dobili so prvo nagrado.

Nova škofjeloška občinska oblast je oba elaborata sprejela in ju nagradila. Obenem je bila previdna in rezervirana do uveljavljene gledališke srenje in profesionalnih režiserjev, tako da z angažmajem katerega od obeh ni prišlo. Res je tudi, da sta bila predložena elaborata težko izvedljiva, saj sta imela preveč prizorišč. Ni bilo mogoče pričakovati, da bi bili vsi gledalci vključeni v procesijo. Dejansko gledališčniki niso imeli izkušenj s takimi deli, saj pol stoletja pasijona ni bilo mogoče javno izvesti izven cerkve. V repertoarju slovenske povojne dramatike pač ni

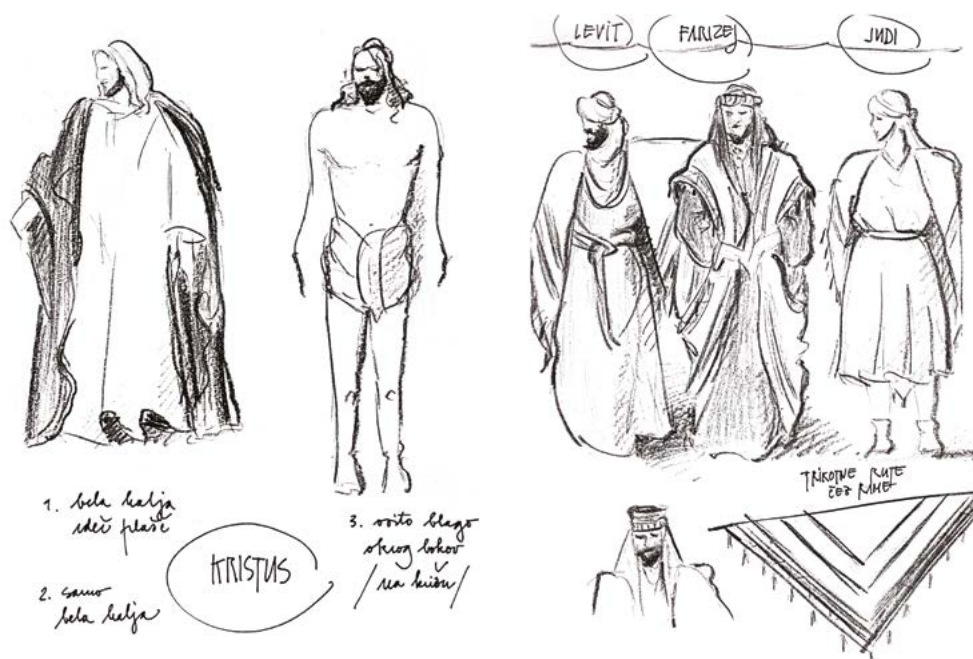
³ Vili Eržen, Zmagovalni predlog prvega natečaja Občine Škofja Loka za ponovno uprizoritev Škofjeloškega pasijona (1992) in umetniška skupina LOCOPOLIS, v: *Pasijonski almanah 4-5*, Škofja Loka, 2021, 322-373

bilo mesta za verske igre s tradicionalnimi krščanskimi vsebinami, kar je veljalo še posebej za pasijon. Oboji so se ob zahtevnem gledališkem projektu učili in privajali na velike stroške, ki so jih čakali. Prepričan sem, da je bil v tistem času le Peter Jamnik sposoben uprizoriti primeren Pasijon. Občinski pripravljalni odbor za izvedbo Pasijona v Loki tako leta 1993 ugotavlja, da bo zelo težko dobiti primernega režiserja, ki bi se projekta upal ustrezno lotiti.⁴ Želeli so tradicionalno ljudsko duhovno igro, pravi Kristusov pasijon. Čas je tekkel, stanje je postajalo vedno bolj zagatno, ustreznega režiserja nikakor niso uspeli najti, saj se je projekt Pasijona po prispeli bogati dokumentaciji izkazal kot zelo zahteven in drag. Ob tem so se sami učili. Profesionalnih svetovalcev, ki so povečini pripadali nasprotnemu svetovno nazorskemu in ideološkemu polu, pa so se izogibali. Šlo je tudi za tekmovalnost in za politični prestiž. Zaradi vseh teh težav je bilo zgubljenih vsaj pet let. V tem času so drugje po Sloveniji nadaljevali ali začeli uprizarjati pasijonske igre: v letih 1985 in 1989⁵ 1992–1993 Mrakov *Proces* (Človek iz Kariota, Veliki duhovnik Kajfa, Prokurator Poncij Pilat) v Mengšu, Breznici, Komendi, Logatcu, Velesovem, Bohinjski Beli in leta 1998 Gržanov *Razborski pasijon* v Razborju pod Lisco.⁶

⁴ Metod Benedik, 300 let Škofjeloškega pasijona 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2015, v: *Pasijonski almanah 4-5*, Škofja Loka 2021, 282

⁵ Vir: Laški pasijon 2015, župnija sv. Martina in KD Koral Laško, brošura, na <http://zupnijalasko.si/phocadownloadpap/LaskiPasijon/brosuraweb.pdf>

⁶ Alojzij Pavel Florjančič, Novejše pasijonske uprizoritve na Slovenskem, *Pasijonski doneski* 5, 2010, 83-84

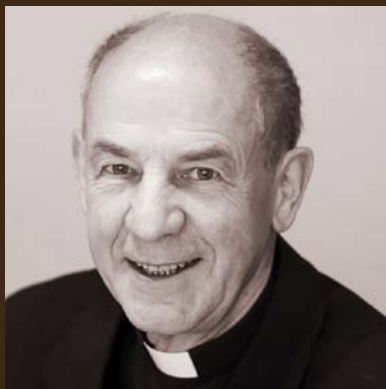

Zgoščenka Passion Globasnica 1996

1996

25

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – ODRSKA IZVEDBA GLOBASNICA NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

Peter Sticker, priredba in režija
(1940)

153

Peter Sticker, globaški župnik, dekan, škofijski konsistorijski svetnik, kulturni delavec in režiser ljudskih iger.

Odrska izvedba odlomkov iz prirejenega besedila Škofjeloškega pasijona v župnijskem domu v Globasnici na avstrijskem Koroškem spomladi leta 1996. Pasijon s petjem ljudskih pasijonskih pesmi iz Podjune, ki jih je zbral *Bertej Logar* in so jih peli štebenski ter globaški cerkveni in posvetni pevski zbori pod vodstvom *Nadice Srjenc*, *Janeza Petjaka* in *Stanka Polznerja*. Režiser *Peter Sticker*; konzultant *Mirko Mahnič*; scena *Breda Varl*; kostumi *Alenka Bartel*; luč *Rado Markitz*; organizacija *Inge Koren* in *Lena Gregorič*. Romualdovo besedilo je devetnajst igralcev podajalo v domačem narečju. Deset prizorov:

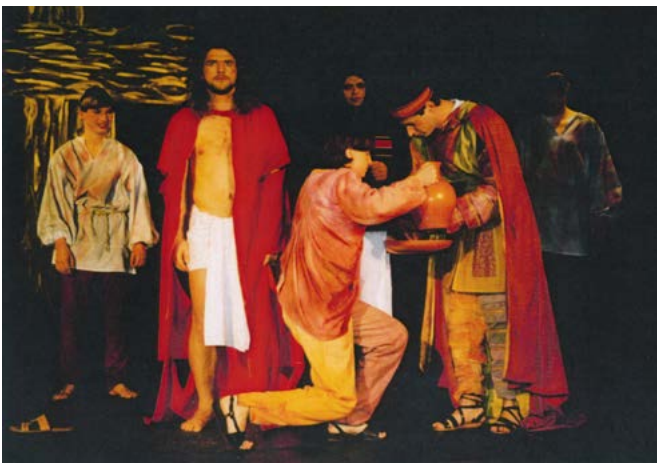
// Prolog / 1. Zadnja večerja / 2. Oljska gora /
/ 3. Zaslišanje (pri Kajfi, Pilatu, Herodu) /
/ 4. Bičanje / 5. S trnjem kronanje / 6. Pilatova sodba /
/ 7. Veronika obriše Kristusu pot / 8. Tri Marije pod križem /
/ 9. Stotnik prebode Kristusovo stran, spreobrnjenje /
/ 10. Pieta in apostol Janez //

Odperto sceno s križem na sredini odra je odpiral in zapiral petdesetčlanski mešani pevski zbor, spremljan s klavirjem in čelom. Dobro izbrana in izvedena glasba je bila enakovreden korpus igralskemu. Uprizoritev si je ogledalo okoli tisoč gledalcev. Na prvo izvedbo je prišlo za dve dvorani domačinov, tako da je polovica počakala v gostilni na takojšnjo ponovitev. Na tretjo uprizoritev, 24. marca, smo prišli iz Škofje Loke s polnim avtobusom v organizaciji Zveze kulturnih organizacij Škofja Loka.

Slike so iz zgoščenke *Passion Globasnica 1996*, posredoval Peter Stiecker.

Po ogledu globaškega pasijona so v Škofji Loki začeli razmišljati, da bi tudi sami pripravili njegovo uprizoritev z domačimi kulturnimi in prosvetnimi društvi iz nekdanje občine Škofja Loka, ki je vključevala občine Škofja Loka, Gorenja vas – Poljane, Železniki in Žiri. Režijo naj bi prevzel neprofesionalni režiser. Jeseni 1996 se je na vabilo občine v Martinovi hiši na Mestnem trgu od 28 naslovnikov odzvalo osem predstavnikov kulturnih društev. Eden od njih je bil Marjan Kokalj iz KUD Janez Evangelist Krek iz Selc, ki je čez leto dni postal *magister processionis*. Kokalj je pred tem poleti 1997 v Selcih režiral ljudsko igro *Turški križ* Janeza Evangelista Kreka. Zelo uspešno in odmevno predstavo na prostem in celo s konjeniki si je ogledal Jure Svoljšák, ki se je leto pred tem seznanil s pasijonom v Globasnici. Župan Igor Draksler ga je namreč v začetku leta 1997 povabil, da pripravi temelje za uprizoritev Pasijona v Škofji Loki. Ker se je Svoljšák znašel pred »prazno pasijonsko mizo«, je že razmišljal, da bi se v skrajni sili morda kar sam lotil tega velikega dela, saj mu je bil gledališki oder zelo pri srcu. Študiral je namreč na akademiji za gledališče v Ljubljani in bil iskan gledališki igralec, povezovalc in napovedovalec. Ogledal si je igro v Selcih in županu Igorju Drakslerju za režiserja Pasijona predlagal Marjana Kokalja iz Topolj nad Selci.¹ To je bila pravilna, pravzaprav ključna odločitev. Kokalj se je med študijem slovenskega jezika s književnostjo in etnologije s kulturno antropologijo zanimal za gledališče, ki mu je bilo vedno blizu. Prav takrat je pripravljaval diplomsko delo o Škofjeloškem pasijonu.² Zaposlili so ga na občini in diplomsko delo je nastajalo iz njegove delovne režijske, pravzaprav inspicientske knjige, prav po gorenjsko praktično. Čutil je, da je bil poklican za to delo.³ Res je imel posebno razvit tako dramaturški čut kot igralski instinkt. V primerjavi s prvima dvema natečajnima gledališkima projektoma izpred sedmih let je za polovico zmanjšal število prizorišč, z osmih na štiri, se odpovedal nepotrebnim scenskim instalacijam, razen odrov in bakel, saj je staro mestno jedro najboljše in avtentično dramsko okolje. Z ljubiteljskimi igralci se je najbolj približal Romualdovi ljudski spokorni procesiji, ki ni samo atraktivno gledališče s katarzično vsebino, pač pa globoko duhovno, versko doživetje. Pri tem so mu bili v oporo najboljši strokovnjaki in poznavalci tako gledališča kakor tudi pasijona samega. Tukaj omenjamo le dva, domačega kapucinskega gvardijana, cerkvenega zgodovinarja prof. dr. Metoda Benedika z veliko pasijonsko avtoriteto na matični občini in gledališko avtoriteto, kozmopolitskega teatrologa in profesorja na Akademiji za gledališče, radio in televizijo dr. Marka Marina. Slednji je mladega režiserja podprl v trenutkih odločitve, mu svetoval najprimernejše gledališke izvedence in ga s praktičnimi nasveti vpeljeval v primerne dramaturške rešitve. S temi stebri in svojo racionalno, odločno in premočrtno držo je Kokalj več kot uspešno izpeljal projekt Pasijona. Dodajmo, da je bil režiser Kokalj obenem tudi organizator projekta, kot nekoč *magister processionis*, česar v naslednjih uprizoritvah ni bilo več. Zato kasneje ob režiserju vedno postavijo še vodjo projekta.

Jurij Svoljšák je kot Vodja družbenih dejavnosti skupaj z režiserjem Marjanom Kokaljem in županom Igorjem Drakslerjem v »pasijonski triadi«, ki je najbolj zaslužna, da se je Škofjeloški pasijon leta 1999 ponovno rodil. Jurij Svoljšák kot Romuald. Foto Marjan Koplan.

¹ Jurij Svoljšák, Svetloba v temi, v: *Škofjeloški pasijon 2006, Katalog potujoče razstave Škofjeloški pasijon*, Muzejsko društvo Škofja Loka, 2006, 91

² Marjan Kokalj, *Škofjeloški pasijon kot ljudska igra v današnjem času, od teorije do praktične eksperimentalne rekonstrukcije*. Diplomsko naloga, Maribor 2002 [COBISS .SI – ID 20330338]

³ Marjan Kokalj, Osebo pričevanje ob uprizoritvah Škofjeloškega pasijona enega od režiserjev, *Loški razgledi* 66, 2020, 345

Škofja Loka in njen pasijon fotografa Petra Pokorna. st.

ŠKOFJELOŠKI PASIJON ŠKOFJA LOKA

Marjan Kokalj, *magister processionis*
(1969)

159

Marjan Kokalj je leta 1997 uprizoril ljudsko igro Turški križ Janeza Evangelista Kreka. Kot študent slovenistike ter etnologije in kulturne antropologije se je posvetil režiji Škofjeloškega pasijona. Že pred uprizoritvijo je izšlo njegovo delo Uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 1999. Opravi je epohalno zgodovinsko delo in s tem kanoniziral nadaljnje uprizoritve. Marjan Kokalj, magister processionis II, je vreden naslednik patra Romualda. Kasneje je vstopil k jezuitom, postal je duhovnik, teolog in filozof.

Marjan Kokalj, režiser milenijske uprizoritve Škofjeloškega pasijona, v svojem osebnem pričevanju pravi: »Moja vloga je bila vsekakor dati prvi impulz k oživitvi pasijona, mu dati osnovno strukturo, ga popularizirati in speljati uprizoritev ter dogodke ob njem.«¹ Enostavno rečeno, vendar realizirano neverjetno zanesljivo, tako da je bil s tem postavljen temelj za vse nadaljnje uprizoritve.

Po nasvetu dr. Marka Marina je režiser za izgovorjavo besedila povabil *Jožeta Faganela* z lektoricami, za igralsko interpretacijo pa igralko in profesorico *Metodo Zorčič* s sodelavkami, za vokalno glasbo *Toneta Potočnika*, za instrumentalno pa *Andreja Missona*, slednja sta se naslonila predvsem na koral. Za kostumografijo je skrbela inovativna in izkušena *Nada Slatnar*, ki je pripravljala skice za kostume, zanje izbirala in poiskala primerno blago ter inštruirala številne domače šivilje. Za masko je skrbela *Vanja Krmelj* s sodelavkami. Sceno je načrtoval sam režiser, za izdelavo stabilnih in mobilnih odrov, nosil in vozov ter rekvizitov je poiskal njemu znane domače izvajalce. Njegov pomočnik je bil Borut Gartner, vodja pasijonske skupine iz Reteč.

Marjan Kokalj je temeljito preučil razpoložljivo literaturo, pripravil sezname nastopajočih in uporabil tako imenovani »folklorno-znanstveno-rekonstrukcijski pristop« do izvirne Romualdove loške spokorniške procesije. Tako je ohranil tudi uprizarjanje v velikonočnem času, za razliko od predhodnih natečajnih režiserjev, ki so izvedbo načrtovali v turističnih poletnih terminih. Zaradi boljše razumljivosti in praktične izvedljivosti je opravil nekatere reze v podobah in jih trinajst dramaturško razčlenil v dvajset prizorov², ki so jih igrali na štirih prizoriščih³ kot pravo spokorniško procesijo. Na vsakemu od njih so odigrali vse prizore:

// *Predigra* / 1. *Raj* / 2. *Smrt* / 3. *Pekel* / 4. *Cehi* / 5. *Vhod v Jeruzalem* /
/ 6. *Gospodova večerja* / 7. *Samson in krvavi pot* / 8. *Judež in sodba* /
/ 9. *Herod* / 10. *Bičanje* / 11. *Kronanje* / 12. *Hieronim* / 13. *Glej človek* /
/ 14. *Razbojnika* / 15. *Križev pot* / 16. *Kristus na križu* /
/ 17. *Mati sedem žalosti* / 18. *Skrinja zaveze* / 19. *Božji grob* / 20. *Godba* //

Kokaljeva komparacija podob oziroma prizorov kaže na izredno dramaturško študioznost in obvladovanje gledališča. Ker so kapucinski vrt po drugi svetovni vojni pozidali, je v opuščeni loški vojašnici dobil primerne prostore za tako imenovani *pasijonski tabor* za igralce, tehnično in pomožno osebje, skladišče za rekvizite, garderobo za kostume in celo za konjenico v boksih in zunanjih privezih. Konje je planinski polk jugoslovanske armade po drugi svetovni vojni še vedno imel – na koncu »sposojene« od kmetov, poklicanih z njimi na orožne vaje – vendar v Kokaljevem času že dolgo ne več. Pa tudi kmetje nimajo več konj za delo. K sreči so se prav tedaj začeli pojavljati mnogi konjeniški klubi in Kokalj je skoraj v celoti zapolnil Romualdov seznam konj oziroma jezdecev. To še toliko raje, ker je bil konj vaje z domače velike kmetije, jih cenil in imel rad.

¹ Marjan Kokalj, Osebno pričevanje ob uprizoritvah Škofjeloškega pasijona, *Loški razgledi* 66, 2020, 345

² Marjan Kokalj, Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu, *Loški razgledi* 46, 2000, 115-165

³ Prvo na Glavnem trgu, drugo na Poljanskih vratih, tretje pod Grabnom, četrto pred Gasilskim domom na Studencu (samo nekaj predstav) in peto pred Kaščo na Lontrgu, ki je dokončno postala četrta.

Tako je režiser Marjan Kokalj kot vredni naslednik patra Romualda v vlogi *magistra processionis* zbral in nagovoril množico amaterskih igralcev in razpoložljivih konjenikov s celega območja nekdanjega loškega gospostva freisinških škofov ter poiskal vrhunske gledališke strokovnjake. Vsi so se navdušeno priključili brez pričakovanja honorarja.⁴ Priprave so potekale od oktobra 1997 in po osemnajstih mesecih, **28. marca leta Gospodovega 1999**, se je po več kot dveh stoletjih skozi loško mesto zopet vila Romualdova spokorna pasijonska procesija. Kristusa je v desetih prizorih odigralo deset nastopajočih, neupoštevajoč še enajstega, ležečega v Božjem grobu.

Foto Peter Pokorn st. 2009

Tudi druge pomembne vloge so bile podvojene zaradi morebitne nerazpoložljivosti igralca. Sodelovale so igralske družine oziroma skupine iz Crngroba, Gorenje vasi, Hraš, Pevna, Poljan, Puštala, Reteč - Gorenje vasi, Selc, Sv. Duha, Sv. Jošta, Sore, Sorice, Suhe, Škofje Loke, Virmaš, Visokega, Žabnice, Železnikov, Žirov, iz Društva Sotočje in nekateri člani Loškega odra. Nastopajočih je bilo več kot 600, vključno z glasbeniki, pevci in ljudstvom, po številu primerljivo z izvirno Romualdovo procesijo iz prve polovice 18. stoletja. Igrali so na štirih prizoriščih, opremljenih s fiksnim odrom in tribunami za gledalce.⁵

Leta 1999 je bilo sedem uprizoritev, leta 2000 pa osem. Skupaj si je Škofjeloški pasijon ogledalo 53.000 navdušenih obiskovalcev iz cele Slovenije in iz zamejstva. Pasijon je začel osvajati duše in srca pasijoncev, Ločanov in Slovencev. Fotografije uprizoritve iz leta 1999 so iz arhiva Petra Pokorna starejšega.

Ob izrednih prizadevanjih Marjana Kokalja, ki je nabiral igralce praktično od hiše do hiše, se je močno okrepila pasijonska zavest prostovoljcev na vseh področjih. S tem je nastala pasijonska skupnost, ki je gibalno škofjeloškega pasijona. Ta pionirska vloga Kokalja, ki je naslednji režiserji niso več imeli, je zares izjemna, tako zgodovinsko kot osebno.

⁴ Vredno je prebrati osebno pričevanje Marjana Kokalja po dveh desetletjih od njegove režije Pasijona. Vir: *Loški razgledi* 66, 2020, 345-349

⁵ Za pasijonski tabor požrtvovalno skrbita Tomaž Paulus in Marija Krajnik, slednja za garderobo.

163

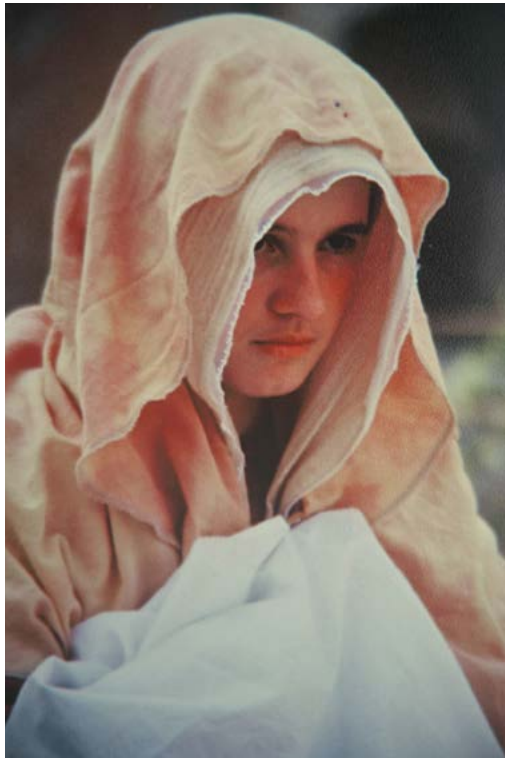
165

167

Raj, foto Jure Nastran

ŠKOFJELOŠKI PASIJON ŠKOFJA LOKA

Marjan Kokalj, *magister processionis*
(1969)

169

Marjan Kokalj je leta 2000 diplomiral z delom *Duhovnozagodovinski pogled na slovensko dramatiko in gledališče od nastanka Slovencev do profesionalizacije*, nato pa še leta 2002 z delom *Škofjeloški pasijon kot ljudska igra v današnjem času: od teorije do praktične eksperimentalne rekonstrukcije kot aplikacije kulturne dediščine*. Kokalj predava in objavlja prispevke o Škofjeloškem pasijonu ter o umetnosti in kulturi na sploh ter je kritik slovenskega laganovstva.

Zaradi velikega uspeha Kokaljeve uprizoritve Pasijona in velikega zanimanja zanj so ga v predvelikonočnem času ponovili leta 2000, enako kot ga je leta 1937 tudi tedanji režiser Tine Debeljak. Režiser je bil vnovič Marjan Kokalj, vodja projekta Škofjeloški pasijon 2000 pa je postala Tina Oblak, ki se je že leto prej izkazala pri organizaciji, tržnem komuniciranju in stikih z javnostjo.

Tretje prizorišče (C) izpred gasilskega doma so prestavili pod klanec na dnu Grabna. Prejšnji sistem dviganja in spuščanja mikrofонов s prenašalci mikrofонов na odrih so leta 2000 nadgradili s kombinacijo stacionarnih mikrofонов na odru in mobilnih, ki so jih imeli tisti igralci z besedilom, ki niso prečkali odra. Dramaturško so izvedbo izpilili, izpopolnili igralsko zasedbo, predvsem konjenico, obnovili so kostume ter izdelali nove, izboljšali so masko, naredili nove rekvizite ...

Skratka, na prehodu stoletja smo dobili »kanonizirano« Romuald-Kokaljevo postavitev Škofjeloškega pasijona.

Slike uprizoritve Pasijona 2000 so delo loškega fotografa Jureta Nastrana.

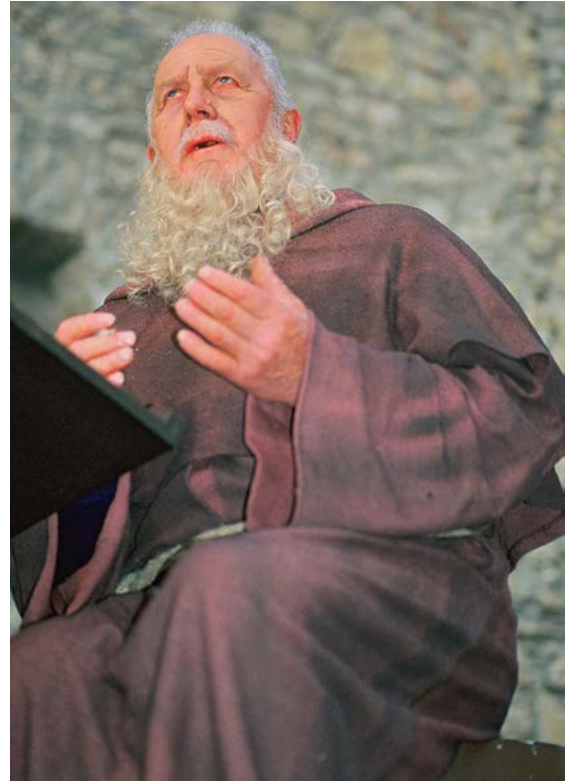

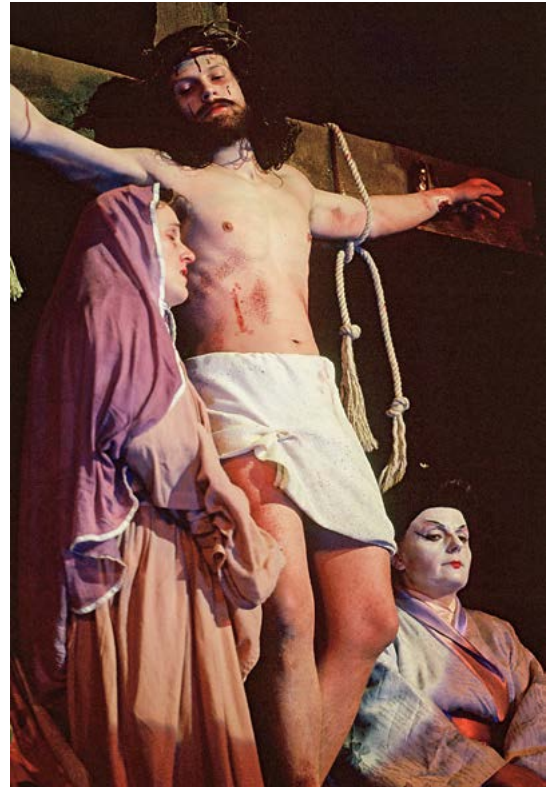
171

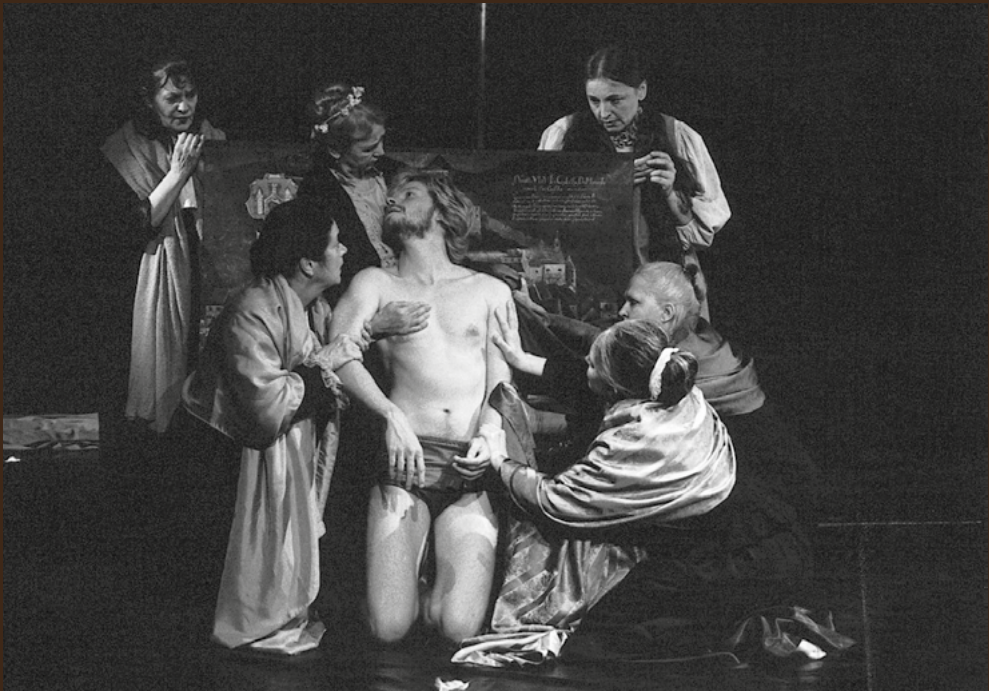

Foto Peter Uhan

2000/2001

28

**ŠKOFJELOŠKI PASIJON
PRIREDBA V SNG DRAMA LJUBLJANA**

Meta Hočevar
(1942)

177

Režiserka, scenografka, kostumografka, publicistka, redna profesorica na AGRFT, dobitnica Prešernove nagrade za gledališko dejavnost.

Apostolski zbor so sestavljali štirje moški in šest ženskih igralk. Foto Peter Uhan

Odrsko priredbo Škofjeloškega pasijona si je Hočevarja zamislila kot »igro v igri« in s svojo štirinajstčlansko »igralsko bratovščino« izbrala le nekatere od prvotnih slik. V predstavi so uporabljeni tudi stavki iz dram Ivana Cankarja (Pohujšanje v dolini Šentflorjanski, Lepa Vida), Slavka Gruma (Dogodek v mestu Gogi), Gregorja Strniše (Samorog) in Dominika Smoleta (Krst pri Savici, Zlata čeveljčka, Antigona).

Dramaturg je bil Igor Lampret, koreografinja Tanja Zgonc, avtor glasbe Aldo Kumar, jezikovni svetovalec pa Jože Faganel. Izbor in interpretacijo slovenskih ljudskih pesmi je opravila Ljoba Jenče.

Premiera je bila 16. dec. 2000 na velikem odru SNG Drama v Ljubljani. V sezoni 2000/2001 je bilo 22 uprizoritev s 6200 gledalci, z eno predstavo so gostovali tudi v Kranju.

Marijana Brecelj - Marija Kleopova, Angel, Peklešček, Apostol
Petra Govc - Smrt

Foto Peter Uhan

Katja Levstik - Angel, Apostol
Jerica Mrzel - Marija Magdalena, Angel, Hudič, Apostol
Mojca Ribič - Marija, Eva, Angel, Žalostna mati, Apostol
Neža Simčič - Magdalena, Angel, Veronika, Apostol
Alenka Vipotnik - Marija Saloma, Angel, Apostol
Polde Bibič - Lucifer, Judež, Hudič, Jud, Cupido
Zvone Hribar - Duša
Boris Juh - Adam, Kaifa, Apostol Janez, Jud, Farizej
Andrej Nahtigal - Pilat, Angel, Apostol, Jud
Marko Okorn - Herod, Apostol Peter, Angel, Jud
Vojko Zidar - Angel, Apostol, Jud
Matija Vastl - Jezus Kristus (AGRFT)
Ljuba Jenče - izbor in interpretacija slovenskih ljudskih pesmi

Avtor transkripcije Jože Faganel, avtor glasbe Aldo Kumar

Potujoča razstava Škofjeloški pasijon 2006 je bila prirejena tudi za slepe in slabovidne s talno vodilno linijo, z dvema izvodoma Pasijona v Braillovi pisavi. Urednik Jure Svoljšák in Beno Virt, tajnik Medobčinskega odbora slepih in slabovidnih Kranj, s prirejenim računalnikom za slepe s posebno »Brajevo vrstico«. Foto Marjan Koplan

2006

ŠKOFJELOŠKI PASIJON (NEODIGRAN) ŠKOFJA LOKA

Tadeja Primožič, etnologinja,
nesojena voditeljica projekta Škofjeloški pasijon 2006

¹ Alojzij Pavel Florjančič, *Potujoča razstava Škofjeloški pasijon, Loški razgledi 12*, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2006 (135 strani). To je bil začetek redne letne pasijonske serijske publikacije *Pasijonski doneski*.

Leta 2004 so se začele priprave za uprizoritev Pasijona v letu 2006, ki naj bi obeležil 300-letnico prihoda kapucinov v Škofjo Loko in 400-letnico prihoda v Ljubljano. Strokovni odbor je izbral režiserja *Boruta Gartnerja*, ki je bil pomočnik prejšnjemu režiserju, in ob njem *dr. Tadejo Primožič* za vodjo celotnega projekta Pasijona, saj so ob prejšnji uprizoritvi Pasijona ugotovili, da sam režiser ne bo kos tako velikemu in zahtevnemu projektu. Šele ob pripravah na Pasijon 2006 se je pokazalo, za kakšno epohalno dejanje je dejansko šlo ob Kokaljevi postavitvi Romualdovega dela na prelomu stoletja in tisočletja na Loškem pa tudi širše. Če je šlo pri slovenski osamosvojitvi leta 1991 za simbolično dejanje demokratizacije političnega sistema, je šlo pri loškem pasijonskem scenariju simbolično za kulturno in duhovno normalizacijo, vsaj na lokalni ravni. Oboje je bilo trn v peti politični in tudi umetniški kontinuiteti. Politčne karte so se na občini malo premešale in se leta 2004 za malenkost prevesile na stran kontinuitete. Pa vendar dovolj in občinski svet je za polovico zmanjšal načrtovana finančna zagonska sredstva za Pasijon in spomladi leta 2005 prestavil njegovo uprizoritev na leto 2007. Prišlo je do odstopa režiserja Boruta Gartnerja, strokovnega odbora in s tem tudi do odhoda Primožičeve. Načrtovana in realizirana *Potujoča razstava Škofjeloški pasijon* je naslednje leto na dan načrtovane prve uprizoritve Pasijona, 27. aprila 2006, postala odmevna javna protestna manifestacija za zaščito Škofjeloškega pasijona. Pred Rotovžem na Mestnem trgu so se v hladnem večeru zbrali številni podporniki Pasijona. Na pasijonsko sceno je bobnar pripeljal bele, rdeče in črne kutarje. Stoglavo množico so nagovorili kapucinski provincial br. Primož Kovač, prof. Marko Marin, prvi režiser Marjan Kokalj, nesojeni režiser Borut Gartner, prof. dr. Metod Benedik, urednik kataloga razstave¹. Poslušali smo

besede podpore z Univerze v Ljubljani, Akademije za gledališče, radio, film in televizijo. Navzoči so bili številni javni delavci v kulturi in politiki, med njimi dr. Marjan Prelovšek, župan Igor Draksler, občinski svetniki in drugi. V Galeriji Ivana Groharja je bila odprta razstava, ki smo jo teden pred tem predstavili v parlamentu, kjer smo poročali o pasijonskem zapletu. Razstavo smo pripravili za slepe in slabovidne, jo dali na svetovni splet, romala je še v Zagreb k *Pasijonski baštini*, v Staro Loko in na koncu pristala v Kapucinskem samostanu v Škofji Loki. Zvečer je bil v Uršulinski cerkvi koncert Koralnega zbora Akademije za glasbo pod vodstvom prof. Toneta Potočnika. Da je bil protest smiseln in potreben, se je pokazalo kmalu. Kljub sklepu, da bo Pasijon izveden leta 2007, to ni bilo mogoče. Potrebna so bila kar tri leta, da se je zopet vzpostavilo normalno pasijonsko vzdušje in obnovila pasijonska mreža. Občinski svet je nato 15. novembra 2007 sprejel odlok o gledaliških uprizoritvah Pasijona v letih 2009, 2015 in 2021.² Čez eno leto, 15. decembra 2008, je bil Pasijon kot prvi vpisan v Slovenski register nesnovne kulturne dediščine in bil leta 2009 vendarle uprizorjen. Leta 2012 je bil razglašen še za živo mojstrovino državnega pomena in končno 1. decembra 2016 vpisan v Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Kapucinski samostan Škofja Loka je bil 3. julija 2018 uradno vpisan kot (so)nosilec enote nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona v Registru nesnovne dediščine Slovenije, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, strokovno pa zanj skrbi Slovenski etnografski muzej. Vse to pove, kaj zmore velika duhovna moč in poslanstvo Pasijona. Ta je vnesla med pasijonce tudi primerno samozavest, ki navdihuje širše loško in slovensko občestvo. Dogodek je z dokumentarnimi posnetki zabeležil loški fotograf Marjan Koplan.

183

² Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021, *Uradni list RS* 5452, 15036

Z leve, dramska igralka in interpretacijska voditeljica igralcev Metoda Zorčič, dr. Metod Benedik, kostumografinja Nada Slatnar, dir. Občinske uprave Jernej Prevc in ljudski umetnik Vinko Mohorčič.

Foto Marjan Koplan

ŠKOFJELOŠKI PASIJON ŠKOFJA LOKA

Borut Gartner, režiser
(1963)

187

Borut Gartner je formiran igralec in režiser ljudskega ljubiteljskega gledališča z dolgoletno prakso. Težave zaradi triletnega zamika izvedbe je uspel preseči s svojo predanostjo duhovnemu sporočilu pasijona in z njemu lastno neposredno dinamično komunikacijo z ansamblom in tehnično podporo na terenu. Ohranil je Kokaljev dramaturški koncept, povečal igralski ansambel in posodobil tehnični korpus.

Pred premiero so bili na Občino Škofja Loka povabljeni člani častnega odbora Škofjeloškega pasijona 2009, ki so se ga udeležili tudi loški pasijonci. Na sliki z leve: Tomaž Paulus; loški župnik Matija Selan; dekan AGRFT Aleš Valič; akademik, entomolog prof. dr. Matija Gogala; provincialni minister slovenskih bratov kapucinov br. Štefan Kožuh; dekan Teološke fakultete prof. dr. Stanko Gerjol; poslanec Državnega zbora Republike Slovenije Milenko Zihertl; predsednik Državnega sveta Republike Slovenije mag. Blaž Kavčič; župan Občine Škofja Loka Igor Draksler; ljubljanski nadškof in metropolit msgr. mag. Alojzij Uran; starološki župnik ddr. Alojz Snoj; apostolski nuncij v Republiki Sloveniji msgr. dr. Santos Abril y Castello; vodja organizacije Romana Bohinc; poslanec Državnega zbora Republike Slovenije in župan Občine Gorenja vas - Poljane Milan Čadež; gvardijan škofjeloškega kapucinskega samostana p. Robert Podgoršek; prof. dr. Janez Bogataj; predstavnik Ministrstva za kulturo Republike Slovenije Silvester Gabršček; mag. Andreja Ravnihar Megušar in režiser Borut Gartner. Foto Marjan Cerar

»Odločil sem se, da se poskušam kot režiser odpovedati vsem komoditetam režiranja, da sprejemem le najnujnejše stvari za delo in da vse temelji na trdem poštenem delu.«

Tako zapiše režiser Borut Gartner, ko v svojem režijskem delu razmišlja o uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 2009.¹

Borut Gartner je bil izvrsten režiser KUD Janko Krmelj iz Reteč, vodja igralske skupine iz Reteč pri Kokaljevi pionirski uprizoritvi in Kokaljev pomočnik. Izkazal se je kot njegov vredni naslednik. Za pomoč pri organizaciji so mu na Občini izbrali požrtvovalno *Romano Bohinc* kot voditeljico projekta. Gartner je predhodnikov vsebinski koncept in strokovne sodelavce prevzel v celoti, popolnil konjenico, uvedel častno konjenico, združeno častno godbo, dodal nove pasijonske pesmi - Avizo, Burdon in Tolminski rožar - predgovornike kot kapucine, povečal število nastopajočih - Adamovih otrok, bičarjev, križenoscev, puščavnikov, pevcev, gimnazijcev kot nekostumiranega ljudstva. Z baletnim koreografom *Henrikom Neubauerjem* je obogatil, podvojil podobo *Samsona* z njegovim atraktivnim spopadom s Filistejci, s koreografijo izpilil gibe mrtvakov *Pekla*, dovršil masko, namesto fiksnih mikrofонов ozvočil igralce. Vključeval je širše pasijonsko občestvo, uvedel številna pasijonska romanja po Sloveniji in v zamejstvu, ki jih je zelo podpiral in se jih po možnosti tudi udeležil. Peš romanja so se začela, da bi romarji Prosvetnega društva Sotočje nesli županovo povabilno pismo v Štandrež, v kraj rojstva očeta Romualda, da bi tamkajšnje prebivalce spodbudili k ogledu pasijona. Gartner je bil zelo dojemljiv za dobre pasijonske pobude, zato se jim je pridružil. Romanja so se nadaljevala v vsa škofijska mesta, v Celje, Celovec, Ljubljano, Maribor, Mursko Soboto, Novo mesto in kasneje še v slovenska pasijonska in druga mesta, na Brezje, v Predvdor, Ribnico, na Svete Višarje, v Štandrež ... Ta pasijonska kondicija je še vedno zelo živahna.

Gartnerjeva uprizoritev Škofjeloškega pasijona še bolj izhaja iz usmeritev ljudskega ljubiteljskega gledališča in je bila še večja in sijajnejša od prejšnje. Izvajalo jo je blizu tisoč nastopajočih. Gartner je mednje vključil tudi Slovence z avstrijske Koroške. Tako je v pasijonu povezal vse Slovence zunaj meja, saj so že leta 1976 prekomorski Slovenci v Argentini, potomci naših povojnih beguncev, uprizorili Kuretovo priredbo pasijona. Temu je potrebno dodati še približno 200 strokovnih in tehničnih sodelavcev. Med 28. marcem in 26. aprilom 2009 si je Pasijon na osmih predstavah ogledalo 24.000 gledalcev iz Slovenije in tujine. Stroški izvedbe so z davkom na dodano vrednost znašali 510.605 evrov.²

Posebno odmevna je bila režiserjeva zaključna človekoljubna akcija z delom izkupička, ki je bil namenjen humanitarni pomoči skupnosti Akamasoa na Madagaskarju, ki jo je oblikoval argentinsko-slovenski lazarist in misijonar Pedro (Peter) Opeka .

Avtor fotografij uprizoritve Škofjeloškega pasijona 2009 je Marjan Koplan.

¹ Borut Gartner, Romualdov Škofjeloški pasijon 2009, Ljudsko ljubiteljsko Pasijonsko gledališče (LLPG), *Pasijonski doneski 5*, Muzejsko društvo in Lonka, Škofja Loka, Stara Loka 2010, 124

² Romana Bohinc, Zaključno poročilo projekta Škofjeloški pasijon 2009, *Pasijonski doneski 5*, 2010, 183-211

191

193

195

Vsebina:

Heker z vzdevkom Jezus in njegov najbližji prijatelj z vzdevkom Juda, neke vrste urbana boema, snujeta akcijo, s katero želita vsem uporabnikom računalnikov pokazati, kako vlada, obveščevalne službe in korporacije zbirajo in zlorabljajo osebne podatke ljudi. Skupaj s svojo hekersko skupino, imenovano Apostoli, bodo Herodu in Pilatu, še-foma obveščevalne službe, pokazali, da tudi kapital multimedijskega korporacijskega mogotca Farizeja ni dovolj za omejevanje in zbiranje ljudi.

Režiserju, ki je igral tudi vlogo apostola Janeza, je pomagala igro postaviti na oder dramaturginja Sandra Ržen. Ansambel nekaj deset prijateljev, amaterskih ljubiteljskih igralcev, je izvedel dve predstavi 24. in 25. septembra 2009 na vrtu Loškega gradu in še dve 30. in 31. oktobra 2009 v Izbruhovem Kulturnem Bazenu v Kranju.

Predstava s trinajstimi prizori se je v nasprotju z Romualdovim Pasijonom začela s prizorom Pekla na Placu med trinajstimi inštalacijami panojev Nataše Benedik, nato pa se kot procesija v trinajstih slikah vila skozi mesto, skozi Poljanska vrta na grad in se končala s prizorom Raja na letnem odru Loškega gradu ob glasbi in plesu. Vse štiri predstave si je ogledalo okoli tisoč gledalcev. Slednji so dogodek dobro sprejeli, prav tako mediji.

Predstavo so omogočili in podprli Klub škojeloških študentov, Zavod O škojeloške mladine, Občina Škofja Loka in je bila vključena v Dneve evropske kulturne dediščine v koordinaciji Ministrstva za kulturo RS.

Hekerja Jezusa igra Jure Fortuna

[ŠKOFJELOŠKI] PASIJON – VERZIJA 2.0

MULTIMEDIJSKA PRIREDBA ŠKOFJA LOKA, KRANJ

Jakob Drmota (1984)

197

Takrat študent sociologije in zgodovine, sedaj učitelj, organizator glasbenih dogodkov, vodja teniške šole ...

Drmota si je spomladi ogledal uprizoritev v Škofji Loki in za jesen pripravil svojo: *Pasijon-verzija 2.0*. Svojo sodobno uprizoritev loške spokorne procesije si je zamislil multimedijsko z likovno instalacijo na Mestnem trgu, s procesijo z gledališčem, filmsko projekcijo, sodobnim plesom, z elektronsko glasbo in svetovnim spletom. Za iztočnice replik je uporabil izvirne Romualdove stavke ali povedi. Iz spoštovanja do avtorja in zaščitene mojstrovine svojega dela ni imenoval Loški pasijon.

Kupido, apostol Janez, Božja mati pod križem. Foto Peter Pokorn, ml.

*Iz paradiža, tega veselega, luštnega kraja,
poberita se, Adam in Eva, poberita iz raja!*

*Saj tukaj vaju je kača močno zapeljala
in vaju z velikimi nadlogami obdala.*

*Tukaj je samo prebivališče nedolžnosti,
ki sta jo vidva s svojim grehom izgubila.*

priredil Ludvik Kaluža

ŠKOFJELOŠKI PASIJON ŠKOFJA LOKA

199

Milan Golob, režiser (1980);
Rok Andres, dramaturg (levo), in Matjaž Košir, vodja prizorišča A (desno)

Milan Golob je temeljni analitičnohistorični pristop do pasijona še poudaril, ponekod razširil in ga nadgradil s sodobnim pogledom na poslanstvo duhovne drame ter s primernim odzivom nanjo. Ta trend velja upoštevati pri izbiri prihodnjih režiserjev, tako da bi prišli do najboljših, enako kot pri »velikih« pasijonskih igrah, npr. v Oberammergau, Erlu, Sankt Margarethenu ali Esparregueri.

Prokula ob Pilatu (na mestu nekdanjega prizorišča C). Foto Aleš Jezeršek

Berač in Smrt z zvočnim kolesom. Foto Jana Jocif

Ribič med Celinami. Foto Marjan Koplan

»Režijski koncept Škofjeloškega pasijona 2015 je bil zasnovan okoli sintagme *Ecce homo*. Osrednja pozornost režijskega dela je bila namenjena igralskemu vidiku uprizoritve, kar izhaja iz predpostavke, da je bil prvoten namen uprizarjanja Škofjeloškega pasijona predvsem duhovno izkustvo (pred npr. kulturnim, umetniškim ali estetskim). To nadalje pomeni, da je imelo sporočilo prednost pred obliko in nadalje, razumljivost pred posnemanjem ali zahtevo po spektakelskem ...«¹

Novopečeni gledališki diplomant, režiser *Milan Golob* je pristopil do režije Škofjeloškega pasijona z velikim spoštovanjem do Romualdove dragocenosti in z upoštevanjem njegove dediščine, predvsem pa strokovno in odgovorno. V uprizoritev je vnesel nekatere praktične izboljšave, povečal igralske alternacije, za igralske replike je uporabil jezikovno posodobljeno besedilo Škofjeloškega pasijona p. Romualda, kot ga je pripravil slavist, bibliotekar, gledališki režiser in lektor za zborni jezik *Ludvik Kaluža*², ki je tudi svetovalec in dramaturg na področju ljubiteljskega gledališča. Štirinajst dni pred premiero so na javni »bralki« v Sokolskem domu skupinsko jezikovno preverili celotno jezikovno podobo. Večina igralcev je takrat prvič slišala vse besedilo Pasijona. Golob je angažiral tudi dramaturga *Roka Andresa*, za duhovnega vodjo pa izbral gvardijana loških kapucinov br. *Jožka Smukavca*, da je z njim hodil k pasijonskim skupinam. To subtilno in koristno dejavnost smo poimenovali *Pasijonski veter*.

Omenimo nekaj njegovih opaznejših izvedbenih sprememb. K *Celinam* (Evropa, Azija, Afrika in Amerika) je vrnil Romualdovega *Ribiča*, pri *Mrtvaškem plesu* je beraču dodal *Smrt* z zvočnim kolesom, ki ponazarja neskončno gibanje življenja, ob konjenika Pilata je postavil jahalko Klavdijo Prokulo, ki je omenjena v Novi zavezi. Iz konjeniške enote je nastala pehota oziroma častna četa, ki deluje zelo urejeno in disciplinirano, ko se zvrsti v častno stražo pred Božjim grobom. S pesmijo, ki izvira iz 14. folija »Slavo Kristusu skažimo«, ki zaključuje postavitev, je na umetniški način izpostavil vstajenjsko bistvo pasijona. Tega ni v Romualdovi spokorniški procesiji, ki se je odvijala na veliki petek.

V uprizoritev je bilo ponovno vključenih okoli tisoč nastopajočih, ki so na osmih predstavah od 21. marca do 12. aprila 2015 igrali skupno več kot 23.000 gledalcem. Predhodno sta bili izvedeni predgeneralka 15. marca ter pet dni kasneje generalka. Pasijonski korpus je skupaj štel nekaj čez 1200 sodelujočih, med njimi 80 konjenikov. Stroški uprizoritve so znašali 471.156 evrov. Skupnih prihodkov je bilo 493.196 evrov, razliko je pokrila Občina Škofja Loka.

V nadaljevanju so štiri fotografije uprizoritve Škofjeloškega pasijona 2015 Petra Pokorna, ml., zaključne fotografije te uprizoritve pa predstavlja avtorski Križev pot poklicne fotografinje Tatjane Splichal.

¹ Milan Golob, Pasijonski paberki, *Pasijonski doneski* 11, 2016, 15

² Ludvik Kaluža, P. Romuald, Škofjeloški pasijon, Jezikovno posodobljeno dramsko besedilo, *Loški razgledi* 65, 2018, 19-46

203

I. II.

III. IV.

V. VI.

205

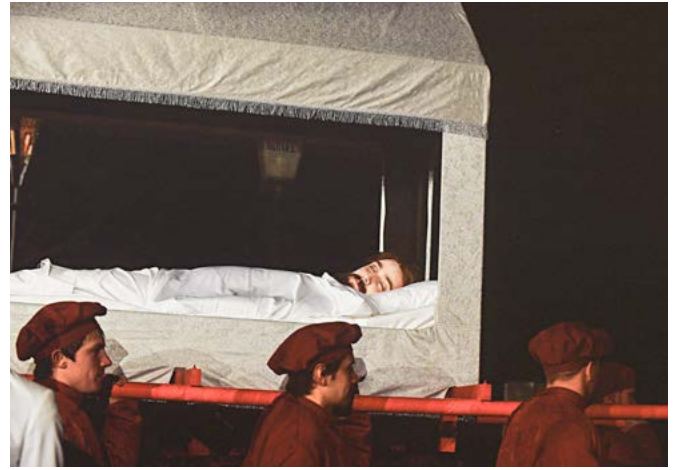
VII. VIII.

IX. X.

XI. XII.

XIII. XIV.

207

Profesionalna fotografinja Tatjana Splichal, rojena v Retečah pri Škofji Loki, je leta 2015 iz svojih fotografij tedanjega Škofjeloškega pasijona ustvarila križev pot za cerkev sv. Rešnjega Telesa v Ljubljani - Podutik. Nekatere manjkajoče postaje so prav za ta namen postavili v avtentičnih kostumih. Božidar Kolarič je na slikah delno pozlatil krono Trpečega Kristusa. S to slavno priklonitvijo in blagoslovitvijo križevega pota aprila 2016 smo dobili fotografski križev pot z realnimi, živečimi protagonisti; verjetno svetovni unikum.

Trije režiserji Škofjeloškega pasijona: Marjan Kokalj, Borut Gartner in Milan Golob. V ozadju Križev pot Tatjane Splichal.

Prešernovo gledališče Kranj, 2022. Foto Nada Žgank

2020, 2021, 2022

32, 33, 34

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – ODRSKA PRIREDBA PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ IN MESTNO GLEDALIŠČE PTUJ

209

Jernej Lorenci (1973), priredba in režija

Dobitnik prestižne nagrade Evropske komisije za gledališče Premio Europa leta 2017

2020

Premiera 10. septembra v Prešernovem gledališču Kranj, skupaj je bilo sedem predstav.

2021

29. avgusta - gostovanje v Požarevcu, Srbija, ena predstava
1. septembra 2021 - premiera Mestnem gledališču Ptuj (MGP je bil koproducent), ena predstava

2022

2. junija - ena ponovitev v PGK
4. junija - Borštnikovo srečanje v Mariboru

ŠKOFJELOŠKI PASIJON V PREŠERNOVEM GLEDALIŠČU KRANJ IN V MESTNEM GLEDALIŠČU PTUJ

Komorna, subtilna odrska uprizoritev s šestimi igralci je osredotočena na krivdo in trpljenje sodobnega človeka. Nekostumirani igralci so uporabili Romualdovo besedilo, ki ga je Ludvik Kaluža jezikovno posodobil za uprizoritev leta 2015. Kaluža je pri ustvarjanju Lorencijeve gledališke izvedbe sodeloval kot svetovalec za izvirno besedilo.

Lorencijeva kreacija je bila velika gledališka uspešnica. Na 51. tednu slovenske drame je dobila Šeligovo nagrado za najboljšo uprizoritev po izboru strokovne žirije in občinstva ter nagradi za najboljšo igralko, Doroteja Nadrah, in najboljšega igralcva, Blaž Setnikar. Prav tako je na 3. mednarodnem Vinimacium festu v srbskem Požarevcu dobila prvo nagrado za igro in nagrado za najboljšo žensko vlogo.

Leta 2022 je prejel veliko Borštnikovo nagrado (za »silovitost« uprizoritve) za najboljšo uprizoritev v celoti (Škofjeloški pasijon), Branko Rožman pa nagrado za glasbo (Prešernovo gledališče Kranj, Mestno gledališče Ptuj).

Sklepna slovesnost Tedna slovenske drame 2021, Foto Mediaspeed, Nada Žgank

Foto Arhiv Narodnega gledališča Niš

Mestno gledališče Ptuj, 2021. Foto Marko Pigac

Pasijonski večer, Stara Loka, celoten ansambel pred staro dekanijo na generalki, 29. marca 2023. Foto A. P. Florjančič

ZAVOD
973

VENTUS
PASSIONIS
PASIJONSKI
VEČER

ŠKOFJELOŠKI PASIJON – ODRSKA PRIREDBA STARA LOKA

213

Marjan Kokalj, *magister processionis*

Režiser Marjan Kokalj je leta 2022 v Stari Loki pred staro dekanijo na oder postavil sliko Ecce homo. Ker je ta zelo uspela, je za leto 2023 na željo starološke župnije in pasijonske združbe Pasijonski veter pripravil ambicioznejšo uprizoritev Škofjeloškega pasijona v osmih prizorih s pasijonskimi skupinami iz Stare Loke, Poljan in Železnikov. Kokaljev glasbeno-igrani avtorski recital naj bi se odvijal kot procesija na starološkem župnijskem griču na več prizoriščih: pred cerkvijo sv. Jurija, pred stavbo nekdanje dekanije in na zunanjem stopnišču vrtca Sončni žarek. Zaradi neugodnega vremena je nato vse potekalo v bližnji Jurjevi dvorani. Skupinska generalka je bila 29. marca, regularna uprizoritev pa 31. marca 2023. Dobro pripravljen in voden ter prepričljiv stočlanski kostumirani igral-ski in pevski korpus je navdušil obiskovalce v dvorani, ki so zapolnili avditorij do zadnjih kotičkov.

PASIJONSKI VEČER 2023 V STARI LOKI

Glasbeno-igrani recital Marjana Kokalja

Uveljavljenemu režiserju je bila v pomoč organizacijska koordinatorka projekta Urška Florjančič. Avtor je izbral za tradicionalni Pasijonski večer v Stari Loki osem pasijonskih prizorov. Za vsakega je pripravil vstopni nagovor, ki mu je posodil glas njegov sodelavec in tudi režiser Borut Gartner. Kokalj je lahko uporabil obnovljeno, dobro arhivirano občinsko pasijonsko opremo: stacionarni oder, zastave, rekvizite, kostume in glasbeno ozadje. Maskerka je bila Klara Leben Kušar, za ton in luč so skrbeli Matjaž Košir, Andrej Megušar in Walter Rakovec, za klaviaturo je sedel Gregor Voje, za ubrano petje otrok je poskrbela zborovodkinja Lucija Tozon, zagnane domače pevce je kreativno usmerjala pevovodkinja Irena Debeljak.

1. RAJ – Petje Adamovih otrok. Njihove duše trpijo in objokujejo posledice greha prvih staršev. Največje trpljenje je stalno iskanje (simbolizira popotna palica) in umrljivost (simbolizira črn pas).
2. VHOD V JERUZALEM – dečki pojejo Hozana, Kristus in dvanajst apostolov
3. GOSPODOVA ZADNJA VEČERJA – Jezus z dvanajstimi apostoli
4. Angeli iz KRIŽEVEGA POTA in GLEJ ČLOVEK – Jezus pred Pilatom
5. SV. HIERONIM – prvi prevajalec svetega pisma v latinščino kot spokornik premišljuje Kristusovo trpljenje in prosi odpuščanja.
6. KRISTUS NA KRIŽU – petje Marije Magdalene

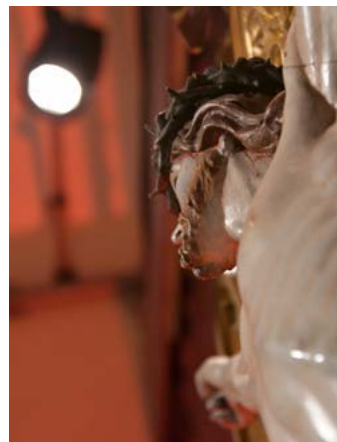
7. MATI SEDEM ŽALOSTI – Marija in Janez pod križem, angela tolažita Božjo mater. Kupido je alegorija Marijine ljubezni.

8. SKRINJA ZAVEZE – Kralj David prosi odpuščanja za svoj greh pred skrinjo zaveze, ki je starozavezna podoba Najsvetejšega med ljudmi.

Zaključna pesem Ker On živi (orig. Because He Lives, Matt Maher), prevod L. Zupančič Kokalj, ki je leta 1999 v popolnosti oživil Škofjeloški pasijon patra Romualda, je optimalno izkoristil dane možnosti ansambla in razpoložljivega prizorišča ter z izborom osmih pasijonskih prizorov ustvaril dramaturško domišljeno, senzibilno in odzivno uprizoritev pasijona, prav v duhu sinodalnosti, to je poti pristne rasti v občestvo in poslanstvo, h kateremu Bog kliče Cerkev v tretjem tisočletju.

N. B. Režiser je starejšemu paru, ki je želel sodelovati, omogočil, da sta na čelu prvega prizora Raja pred zborom pojočih otrok nastopila z lučkama. Marsikomu sta predstavljala Adama in Evo, ki tudi sicer nastopata v začetku izvirnega Romualdovega pasijona.

Za konec velja razmisliti, da bi prav tak ali podoben avtorski Kokaljev glasbeno-igrani recital veljalo uprizarjati redno v vseh tistih letih, ko se pod Unescom zaščiteni Škofjeloški pasijon sicer ne izvaja. Tako bi kar najbolje ohranjali pasijonsko kondicijo tako v matični Škofji Loki kakor tudi drugod z gostovanji doma in v zamejstvu ter s tem skrbeli tudi za njegovo popularizacijo.

Na koncu stopa ljudstvo ...

DEDIŠČINA ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

IV.

Matija Ogrin in Blanka Avguština Florjanovič v knjižnici škofjeloškega kapucinskega samostana. Slednja je leta 2020 restavrirala kodeks Pasijona. Matija Ogrin je s sodelavko Moniko Deželak Trojar odkrival nove poglede na nastanek dragocene arhivalije.

Leta 2022 je bil v Stari Loki odigran prizor *Ecce homo* Škofjeloškega pasijona, ki ga je pred staro dekanijo na oder postavil Marjan Kokalj. V cerkvi sv. Jurija pa se je pasijonski večer nadaljeval s koncertom.

2021

ŠKOFJELOŠKI PASIJON (NEODIGRAN) ŠKOFJA LOKA

Škofjeloški občinski svet je februarja 2019 izbral strokovni odbor za izvedbo Škofjeloškega pasijona v jubilejnem letu 2021:

za duhovno izročilo *prof. dr. Metod Benedik*,
za vsebinsko dediščino *br. Jože Smukavec*,
za organizacijo izvedbe *Tomaž Paulus*,
za kostumografijo *Mojca Bulovec*,
za celostno podobo *Jure Miklavc*,
za jezikoslovni del *Ludvik Kaluža*,
za ekonomski del *Miha Ješe*,
za glasbo *dr. Franc Križnar*
za režijo *Aleš Jan*.

Po predlogu odbora je občinski svet jeseni istega leta izvolil:

Jakoba Vrhovca za organizacijskega vodjo projekta,
Boruta Gartnerja za režiserja.

Sprevod pasijonske konjenice na Mestnem trgu v postnem času 2021

220

Z leve: *porte parole* Jernej Tavčar, predstavnik občine za stike z javnostjo; Miha Ješe, zadolžen za stike s tujino; Agata Pavlovec, kordinatorka za Pasijon; mag. Jože Štukl, predstavnik Občine Škofja Loka v Europassionu; Tine Radinja, župan Občine Škofja Loka; br. Jožko Smukavec, OFM Cap, duhovni vodja Škofjeloškega pasijona; mag. Aleksander Igličar, član razširjenega predsedstva Europassiona; Jakob Vrtovec, vodja projekta Pasijon 2021, mag. Andreja R. Megušar, članica razširjenega predsedstva Europassiona; Borut Gartner, režiser Pasijona 2021

Jakob Vrhovec in Borut Gartner sta naslednje leto začela priprave. Pandemični izbruh bolezni covid 19 je preprečil oziroma prekinil priprave na uprizoritev. Zaradi zahtevnih varnostnih razmer praktično ni bilo mogoče izpeljati vaj z igralci, zato je bila uprizoritev preložena na leto 2022.¹ Če razmere takrat še ne bi bile primerne, pa bi bil lahko zamik dveleten.

Ob *Dnevih Škofjeloškega pasijona* marca in aprila 2021 je bila poleg bogate palete pasijonskih dogodkov na Mestnem trgu postavljena velika panojska razstava o Pasijonu, v oknu Loške hiše pa videoprojekcija Škofjeloškega pasijona. Pripravila sta ju Javni zavod 973 in škofjeloški bratje kapucini. Hkrati je bil na ogled dokumentarni film *Arheologija pasijonske knjige*.

V Škofji Loki bi moralo od 8. do 11. aprila 2021 potekati 37. redno letno srečanje združenja Europassion, ki povezuje okoli 90 pasijonskih krajev iz šestnajstih evropskih držav. Simbol Europassiona, statuo, lesen kipec v abstraktni podobi Marije s stiliziranimi rokami v obliki sklenjenega kroga, ki simbolično obdaja oziroma združuje vse evropske pasijonce, so Ločani zaradi omejitev, povezanih s pandemijo, prejeli po pošti. Člana predsedstva Europassiona mag. Aleksander Igličar in mag. Andreja Ravnihar Megušar sta kipec predala škofjeloškemu županu Tinetu Radinji, predstojniku bratov kapucinov Jožku Smukavcu in uradnemu predstavniku Občine Škofja Loka v združenju Europassion Jožetu Štuklu. Ločani so ob tem prejeli pomembno sporočilo, da so Občina Škofja Loka, loški bratje kapucini, vsi loški pasijonski igralci ter celotno pasijonsko občestvo člani velike evropske pasijonske družine, ki jih združuje in povezuje Jezusovo večno sporočilo ljubezni - »Ista vera, isti ideal«.

Statua je v Škofji Loki gostovala v oknu Loške hiše v času Dnevov Škofjeloškega pasijona in prireditev, posvečenih 300-letnici Škofjeloškega pasijona.

Avgusta 2021 je bila po pošti poslana v katalonsko Esparreguero, ki je marca 2022 gostila 38. srečanje združenja Europassion.

¹ Občinski svet Občine Škofja Loka je na svoji 14. redni seji, dne 22. oktobra 2020, sprejel sklep, da se zaradi višje sile prestavi uprizoritev Škofjeloškega pasijona, ki bi morale potekati v letu 2021, za do 2 leti.

KRIŽEV POT PO MESTU ŠKOFJA LOKA

Enako kot Pasijon je leta 2021 zaradi pandemije odpadel tudi napovedani križev pot na veliki petek po mestu Škofja Loka, ki ga je že drugo leto načrtovala mestna župnija sv. Jakoba. Ta naj bi bil vsako leto in bi se kot procesija ustavljal na izbranih štirinajstih postajah. Križev pot po mestu smo, sicer okrnjenega, kljub vsemu izvedli. Zaradi epidemije in varovalnih ukrepov smo se zbrali v omejenem številu in ga predhodno posneli 2. aprila 2021.

- Župnijska cerkev sv. Jakoba. notranjost / *Uvod* /
- Cankarjev trg pred cerkvijo / *Pilat obsodi Jezusa na smrt* /
- Marijino znamenje na Mestnem trgu /prvo prizorišče Pasijona 1999-2015/ *Jezusu naložijo križ*
- »Pekel«, prehod z Mestnega trga na Spodnji trg / *Jezus pade prvič pod križem* /
- Cerkev Žalostne Matere Božje na Lontrgu (Špitalska cerkev) / *Jezus sreča svojo mater* /
- Pred gasilskim domom (tretje prizorišče Pasijona 1999) / *Simon pomaga Jezusu nositi križ* /
- Ob sotočju (na Studencu) / *Veronika obriše Jezusu obraz* /
- Pred puštalskim mostom (pri mlekarji) / *Jezus pade drugič pod križem* /
- Lepo znamenje (razcep Kopališke in Fužinske ulice) / *Jezus nagovori jeruzalemske žene* /
- Trg pod gradom (Poljanska vrata, drugo prizorišče Pasijona 1999–2015) / *Jezus pade tretjič pod križem* /
- Pod grajskim obzidjem / *Jezusa slečejo* /
- Na grajskem dvorišču / *Jezusa pribijejo na križ* /
- V grajski kapeli / *Jezus umre na križu* /
- V cerkvi Brezmadežne (uršulinska cerkev) / *Jezusa položijo Mariji v naročje* /
- Kapucinska cerkev sv. Ane / *Jezusa položijo v grob* /

Mestni župnik Matej Nastran je v uvodu križevega pota dejal: »Pozdravljeni vsi zbrani v cerkvi sv. Jakoba, ki je zavetnik romarjev in vseh, ki sledijo Jezusu. Prišli smo z mnogih strani, vsak s svojimi križi (tistimi, ki se jih vidi, in tistimi, ki so skriti). Ne bomo samo gledalci in opazovalci, mimo katerih bi se pomikal Jezus s svojim križem in vsa procesija človeštva, obloženega s križi. Ta sprevod sestavljamo tudi mi – je naš sprevod« in nas povabil, »da se združimo ob tej molitvi – tudi z vsemi, ki so kot domačini ali obiskovalci hodili po poteh tega mesta, naše domovine in sveta, pa tudi z vsemi našimi dragimi. Svoj pogled pa vedno znova usmerimo k Jezusu, ki je z nami«.¹

Besedilo za Križev pot so pripravili in uredili: Anja Kastelic, Matej Nastran in drugi romarji na poti vere.

¹ Matej Nastran, Križev pot, zloženska, Škofja Loka, 2. 4. 2021

Ob odkritju obeležja Škofjeloškega pasijona: režiser Borut Gartner, župan Tine Radinja in škofjeloški gvardijan Jožko Smukavec.

ANGELSKI DIH IN TALNO OBELEŽJE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Na Mestnem trgu v Škofji Loki, med rotovžem in Marijinem stebrom, kužnim znamenjem, kjer se vsakih nekaj let pomikajo prizori Škofjeloškega pasijona, so na binkoštni ponedeljek, 24. maja 2021, postavili bronasto talno obeležje tej živi kulturni dediščini. »Vsi vgrajeni vsebinski in likovni elementi imajo močan simbolni pomen. Osrednji del obeležja sestavljata znak Škofjeloškega pasijona in zapis ob tristoletnici najstarejšega ohranjenega dramskega besedila v slovenskem jeziku ter s tem označujeta namen njegove postavitve. Druga dva podolgovata elementa ponazarjata smer ter značilnost pasijonske procesije. Vsebujeta povečan faksimile besedila iz Škofjeloškega pasijona ter omembo Unescove kulturne dediščine. Oba elementa hkrati predstavljata poklon igralcem: grafična tekstura je sestavljena iz osemsto črk iz Škofjeloškega pasijona, vsaka črka je simbol za posameznega igralca. Dodani so tudi odtisi stopal in kopit kot vidni dokaz na samem mestu uprizarjanja pasijona. Vsi glavni elementi so med seboj sestavljeni v nakazanem elementu križa, ki hkrati označuje točko glavnega prizorišča. Obeležje je umeščeno na Mestni trg, med rotovž in kužno znamenje.«¹ Na obeležju je izpostavljen del besedila iz Škofjeloškega pasijona:

»Ah človek, prov tojga Odrešenika pomisli.«

Gre za vrstico, ki je del pete slike Škofjeloškega pasijona – *Krvavega pota*, besede prvega angela. Velik poznavalec Pasijona prof. Metod Benedik pojasnjuje, da to kratko besedilo v strnjeni obliki povzema vsebino in sporočilo Škofjeloškega pasijona in jasno kaže na Kristusa, ki je nenehno v središču pasijonskega dogajanja, ter hkrati tudi na človeka, ki ga Kristus nenehno nagovarja. Pri izbiri besedila je želel, da bi bila izbrana misel kljub jeziku Romualdovega časa čim bolj jasna in razumljiva današnjemu človeku.

Predhodno je bila v atriju in na arkadnem stopnišču nekdanjega župnišča in SDK z znamenito Schwarzevo ploščo na pročelju slavnostna akademija *Angelski dih* režiserja Boruta Gartnerja. V kulturnem programu je na baročno lutnjo igrala Meta Korenjak, obeležje je blagoslovil br. Jožko Smukavec, Vstajenjsko alelujo pa so zapeli solist Marko Fink in pevci mladinskega pevskega zbora Gimnazije Škofja Loka pod vodstvom Žige Kerta.

AH ČLOVEK, PROV TOJGA ODREŠENIKA
POMISLI

Spominsko talno obeležje ob
tristoletnem jubileju Škofjeloškega
pasijona

¹ Jure Miklavc, iz govora na prireditvi
Dih angelov, Škofja Loka.

Instrumentaliska Meta Korenjak

Pasijonsko sporočilo, br. Metod Benedik

Solist, Markos Fink; koreograf, Henrik Neubauer

Škofjeloški pasijon leta 2007 vključen v združenje EUROPASSION

Irma in Štefan Čadež (*1952 – † 2022), vodja mesarskega ceha

227

Loški pasijonci na srečanju dalmatinskih žudij Hrvatske pasionske baštine v Mariji Bistrici leta 2017

Iz Celja v Crngrob leta 2015

PASIJONSKA ROMANJA

- 2008** Škofja Loka–Štandrež (Gorica), štiri dni
- 2008** Škofja Loka (31. oktober)–Novo mesto, tri dni
- 2008** Škofja Loka (21. marec)–Ljubljana, tri dni
- 2009** Škofja Loka (31. januar)–Celje–Maribor–Murska Sobota, Moravske Toplice, devet dni
- 2009** Škofja Loka (12. marec)–Celovec, tri dni
- 2009** Škofja Loka (21. marec)–Ljubljana, en dan
- 2011** Škofja Loka (15. april)–Vir pri Domžalah
- 2014** Škofja Loka (4. april)–Ribnica, tri dni
- 2014** Štandrež (11. oktober)–Celje, šest dni
- 2015** Celje (4. marec)–Škofja Loka, štiri dni
- 2019** Škofja Loka, (14. april)–Preddvor, en dan
- 2020** Škofja Loka (27. februar)–Brezje, en dan
- 2020** Škofja Loka (5. julij)–Celovec, tri dni
- 2020** Škofja Loka(12. avgust)–Svete Višarje, tri dni

*

N. B.: *Nekaj pasijonskih romanj s posebnim namenom*

- 1979** Ljubljana–Kočevje, tri dni (romanje mladih Slovencev iz Argentine)
- 2007** Poljane–Sveti križ nad Srednjo vasjo (na uprizoritev Poljanskega pasijona)
- 2016** Konfin–Kočevje, en dan (na uprizoritev Ribniškega pasijona)
- 2016** Krško–Cerklje, en dan (na uprizoritev Marko – Pasijon ljubezni)
- 2017** Žirovski vrh–Logatec, en dan (na uprizoritev Ribniškega pasijona)
- 2022** Žirovski vrh–Logatec, en dan (na uprizoritev Logaškega pasijona)
- 2023** Žirovski vrh – Škofja Loka (na uprizoritev Štepanjskega pasijona)

229

Pred Štandrežem leta 2008

V Celovcu 2020 pri krško-celovškem škofu Jožetu Marketzu

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Intangible
Cultural
Heritage

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

The Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage
has inscribed

Škofja Loka passion play

on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity
upon the proposal of Slovenia

*Inscription on this List contributes to ensuring better visibility of the intangible cultural heritage
and awareness of its significance, and to encouraging dialogue which respects cultural diversity*

Date of inscription

1 December 2016

Director-General of UNESCO

Irina Bokova

VPIS ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA NA UNESCOV SEZNAM

Na 32. konferenci Unesca¹, organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo, oktobra 2003 v Parizu je bila sprejeta mednarodna Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine. V Sloveniji je bila sprejeta (ratificirana) decembra 2007. Konvencija med drugim določa mehanizme za varovanje nesnovne kulturne dediščine in vzpostavlja različne sezname enot svetovne nesnovne dediščine, med katerimi je tudi reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Predlagateljice za vpis posameznih enot na Unescove sezname so države članice te organizacije. Sanje o vpisu Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam so se v Škofji Loki pričele pojavljati zelo zgodaj.

Že v času priprav na uprizoritev Škofjeloškega pasijona 2006 je bila aprila 2005 na pobudo nekaterih članov tedanjega Strokovnega odbora za izvedbo (B. Gartner, M. Kokalj, T. Primožič in J. Svoltjšak) na Ministrstvo za kulturo vložena pobuda za razglasitev Škofjeloškega pasijona za spomenik državnega pomena, kar je predpogoj za vpis na seznam UNESCO.

Po odpovedi izvedbe Škofjeloškega pasijona 2006 je med loškimi politiki dozorela misel, da je potrebno vprašanje uprizorjanja Škofjeloškega pasijona dvigniti nad vpliv vsakokratnih političnih razmerij, in novembra 2007 je občinski svet Občine Škofja Loka sprejel Odlok o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana – v Škofji Loki v letih 2009, 2015 in 2021. Odlok je določil, da se Škofjeloški pasijon izvaja na podlagi ohranjenega besedila patra Romualda v izvirni procesijski obliki v postno-velikonočnem času. Glavni nosilec organizacije je Občina Škofja Loka.

Na osnovi sprejetja Unescove konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine je bil leta 2008 v Sloveniji vzpostavljen državni Register žive (maja 2016 preimenovan v nesnovne) kulturne dediščine, ki ga je vodilo Ministrstvo za kulturo, njegov strokovni skrbnik pa je bil Slovenski etnografski muzej. Kot prva enota je bil na pobudo Občine Škofja Loka 15. decembra 2008 v Register vpisan Škofjeloški pasijon².

Po uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 2009 je župan novembra istega leta oblikoval skupino za pasijon, ki je med drugim imela tudi cilj: *priprava vseh aktivnosti in postopkov v zvezi z razglasitvijo enote Škofjeloški pasijon za živo mojstrovino na državni ravni*. Ta je namreč predpogoj za pripravo predloga za vpis enote na Unescov seznam. Skupino je s

¹ UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

² Aprila 2022 je bilo v Registru nesnovne dediščine vpisanih 107 enot in 284 nosilcev nesnovne kulturne dediščine.

strani Občine Škofja Loka vodila mag. Andreja Ravnihar Megušar. Pobuda za razglasitev je bila pripravljena spomladi 2012 in 24. julija istega leta je Vlada Republike Slovenije Škofjeloški pasijon razglasila za živo mojstrovino državnega pomena.

Že spomladi 2011 se je iz skupine za pasijon oblikovala ožja skupina za pripravo dokumentacije za vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam, ki so jo v glavnem sestavljali posamezniki loškega pasijonskega občestva, v njej pa sta sodelovali tudi predstavnici Ministrstva za kulturo (v nadaljevanju MzK) in Slovenskega etnografskega muzeja (v nadaljevanju SEM). S strani loških pasijoncev je bil najdejavnejši neumorni Alojz Pavel Florjančič.

Po razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena je bil izpolnjen še zadnji predpogoj za pripravo uradnega predloga (nominacije) za vpis na Unescov seznam. Tako je župan Občine Škofja Loka novembra 2012 sklical ožjo skupino loških pasijoncev, ki so se jim ponovno pridružili predstavniki MzK in SEM. Osnovni cilj skupine je bila priprava besedila za vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam. Vsebina in dolžina posameznih vsebinskih sklopov je zelo natančno določena z nominacijskim obrazcem ICH-02. Ta tudi določa, da se prijavi predloži fotografsko gradivo in krajša filmska predstavitev enote. Nosilno vlogo pri pripravi besedila je imel Jože Štukl, mag., kustos Loškega muzeja Škofja Loka.

Skupina je imela pred sabo velik izziv, saj je bilo potrebno prijavo oddati na Unescovem sedežu v Parizu do konca marca 2013. Potrebnihi je bilo veliko srečanj, dogovorov,

Začetek priprave nominacije za uvrstitev Škofjeloškega pasijona na Reprezentativni seznam Unesca 6. novembra 2012 pri škofjeloškemu županu. Z leve: Jože Štukl iz Loškega Muzeja, Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva; Metod Benedik, kapucin; Miha Ješe, župan; Špela Spanžel, predstavnica Ministrstva za kulturo RS; Andreja Megušar Ravnikar iz Občine Škofja Loka in Alojzij Pavel Florjančič, urednik Pasijonskih doneskov. Fotoarhiv A. P. Florjančič

usklajevanj, predvsem pa pisanja samega besedila na osnovi poznavanja zapisov sorodnih enot nesnovne kulturne dediščine, ki so bile že vpisane na seznam. Potrebno je izpostaviti, da je bila priprava vpisa Škofjeloškega pasijona prva slovenska enota, za katero se je pripravljala vpis³. Srčna želja in delo loških pasijoncev ter interes slovenskih državnih oblasti sta se uspešno združila in konec marca 2013 je bila prijava vložena.

Po vložitvi vse prijave (nominacije) oceni Ocenjevalna strokovna skupina, svoje delo praviloma zaključi konec oktobra naslednje leto. Potrebno je poudariti, da se člani strokovne skupine odločajo le na osnovi zapisanega v prijavi in ne smejo vzpostaviti dodatnih stikov z državo predlagateljico ali nosilci posamezne enote nesnovne kulturne dediščine.

Konec oktobra 2014 je Ocenjevalna strokovna skupina objavila svoje mnenje in za Škofjeloški pasijon ocenila, da ne izpolnjuje vseh kriterijev za vpis in da so potrebne dopolnitve posameznih zahtev, ter predlagala, da se enota ne vpiše na Unescov seznam. Država predlagateljica ima možnost, da dopolnitve poda na zasedanju Unesca, in upa, da bodo pojasnila ustrezna ter bo enota vpisana. Če s pojasnili ni uspešna, velja najmanj štiriletni moratorij za ponovni vpis enote. Lahko pa država predlagateljica enoto sama umakne in v tem primeru lahko predlog za vpis poda že takoj naslednje leto. Župan Občine Škofja Loka se je s sodelavci MzK odločil, da se pobuda umakne.

Kljub temu so se na pobudo župana Unescove konference konec novembra 2014 v Parizu udeležili mag. Aleksander Igličar ter dr. Nena Židov in Anja Jerin, sodelavki SEM.

³ Hrvaška je imela tedaj na tem seznamu vpisanih že osem enot.

Med predstavitvijo Škofjeloškega pasijona na 11. Konferenci Unescovega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine 1. decembra 2016 v Adis Abebi.
Fotoarhiv Aleksander Igličar

Omenjeni predstavniki so Slovenijo prvič zastopali na Unescovem zasedanju in na njem pridobili veliko izkušenj, kako dopolniti oziroma pripraviti besedilo za vpis predlogov, ter se srečali s predstavniki drugih držav.

Pred delovno skupino so bili novi izzivi in ponovno kratek čas. Ocenjevalna strokovna skupina je menila, da v besedilu ni bilo zadosti pojasnjeno, kako bi vpis na seznam prispeval k splošni prepoznavnosti Škofjeloškega pasijona oziroma k večji ozaveščenosti o njegovem pomenu, ni bilo zadosti pojasnjeno, zakaj med letoma 1936 in 2009 ni bilo uprizoritev, niso bili predstavljeni varovalni ukrepi za zagotavljanje dolgoročnega obstoja Škofjeloškega pasijona in možni negativni vplivi naraščajočega turizma, prevečkrat so bile uporabljene besede avtentičnost, veličastnost, mojstrovina, unikatnost. Ponovno je glavno delo posodobitve besedila izvedel Jože Štukl ob sodelovanju članov delovne skupine in konec marca 2015 je bil predlog za vpis še enkrat vložen. Predlog je s pisnimi izjavami o sodelovanju podprlo okrog 30 loških ustanov in združenj, kar je dokazovalo široko vključenost lokalne skupnosti v uprizarjanje Škofjeloškega pasijona.

Z nestrpnostjo so vsi čakali mnenje Ocenjevalne strokovne skupine, ki je bilo objavljeno 31. oktobra 2016. Ocenjevalna skupina je tokrat menila, da Škofjeloški pasijon izpolnjuje vse strokovne kriterije, edini zadržek je bil pri vprašanju, ali se slovenski Register nesnovne kulturne dediščine redno posodablja. Ocenjevalna skupina je ponovno predlagala, da se vloga dopolni in vloži v naslednjem obdobju.

Hkratno veselje in hladen tuš sta zavladala med loškimi pasijonci. Vzrok za formalni zadržek je bil jasen. Ker je bila maja 2016 sprejeta sprememba izraza živa v nesnovna kulturna

Del slovenske delegacije v etiopskem kongresnem centru v Adis Abebi.
Fotoarhiv Aleksander Igličar

dediščina, je bilo spremenjeno tudi poimenovanje Register žive kulturne dediščine v Register nesnovne kulturne dediščine. Zato je bil spremenjen tudi spletni naslov in člani Ocenjevalne skupine niso imeli elektronskega dostopa do registra. Sprejeta je bila odločitev, da se na zasedanju Unesca zaplet pojasni in predlaga vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam.

11. konferenca oziroma zasedanje Unescovega Medvladnega odbora za ohranjanje nesnovne kulturne dediščine je bilo od 28. novembra do 2. decembra 2016 v Adis Abebi, glavnem mestu Etiopije. S strani Slovenije so se ga udeležili Magdalena Tovornik, nekdanja veleposlanica v Parizu in stalna udeleženka Unescovih zasedanj kot predstavnica CIOFF, mednarodnega združenja folklornih skupin, ter predstavniki Škofje Loke Aleksander Igličar, Jože Štukl in Jernej Tavčar.

Ustrezno pojasnilo slovenske strani je bilo po diplomatskih poteh že pred zasedanjem poslano in predstavljeno večini držav, ki so sestavljale skupino dvajsetih držav, ki na zasedanju sprejemajo odločitve o vpisu posamezne enote. Odzivi so bili spodbudni in z velikim upanjem smo pričakovali razpravo in odločanje o vpisu. Tik pred odločanjem je prišlo do zapleta pri predlogu za vpis enote madžarske manjšine v Romuniji in zasedanje je bilo za nekaj časa celo prekinjeno.

Po nadaljevanju zasedanja je bil kmalu na vrsti predlog za vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam. Magdalena Tovornik je prebrala pojasnilo slovenske strani, sledila je razprava in na koncu odločanje. V četrtek, 1. decembra 2016 ob 18.50 po lokalnem času (ob

235

Slovenski udeleženci z zaslužno pasijonko Magdaleno Tovornik, stalno udeleženko Unescovih zasedanj (CIOFF) in predstavniki Škofje Loke, Jože Štukl, Aleksander Igličar in Jernej Tavčar neposredno po sprejetju Škofjeloškega pasijona v prestižni Unescov klub.
Fotoarhiv Aleksander Igličar

16.50 po slovenskem času) je predsedujoči razglasil odločitev, da je Škofjeloški pasijon vpisan na reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva⁴.

Škofjeloški pasijon je bil kot prva slovenska enota vpisan na Unescov reprezentativni seznam in kot prvi pasijon v svetovnem merilu, s čimer je prehitel mnoge prepoznavne svetovne pasijone oziroma pasijonske igre, ki imajo podoben cilj. Duhovno sporočilo Škofjeloškega pasijona – trpljenje, smrt in vstajenje Jesusa Kristusa – je postalo pomembna sestavina svetovne duhovne dediščine. Z vpisom je pred loško pasijonsko skupnostjo nov izziv – uspešno uprizarjanje Škofjeloškega pasijona v prihodnosti, kar je izziv za vse sedanje in prihodnje generacije pasijoncev.

Prispevek zaključujem z informacijo, da je bil leta 2018 v slovenskem Registru nesnovne kulturne dediščine kot nosilec duhovne dediščine Škofjeloškega pasijona vpisan Kapucinski samostan Škofja Loka oziroma loški bratje kapucini. S tem vpisom je jasno določeno, da je Občina Škofja Loka nosilec uprizoritev Škofjeloškega pasijona, loški kapucini pa nosilci njegove duhovne dediščine, duhovnega in spokornega sporočila patra Romualda izpred treh stoletij.

⁴ Decembra 2016 je bilo na Unescov seznam vpisanih nekaj manj kot 400 enot. Podrobneje o vpisu Škofjeloškega pasijona je zapisano v Pasijonskih doneskih 2017/12.

POVZETEK

Romualdovo besedilo loške spokorniške procesije Velikega petka, ki je nastalo med letoma 1715 in 1727, je danes poznano kot Škofjeloški pasijon in je prvo slovensko ohranjeno dramsko besedilo ter tudi prva ohranjena režijska knjiga v Evropi. Igralske replike so v slovenskem jeziku, dramske didaskalije v nemščini, splošne informacije pa v latinščini, kar kaže na univerzalnost in vseevropskost tega literarno-gledališkega dela. V bogati baročni inscenaciji so ohranjene večstoletne sledi evropskega pasijonskega gledališkega izročila. Te izjemnosti so razpoznali v Unescu, zato je postal Škofjeloški pasijon kot edina pasijonska uprizoritev doslej uvrščen v reprezentativni register nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Poleg tem, ki so bile deležne številnih študij in knjižnih izdaj pri nas, predstavljamo v aktualni historični pasijonski monografiji v besedi in sliki vseh 35 znanih uprizoritev Škofjeloškega pasijona od leta 1713 do leta 2023 v Sloveniji, zamejstvu in tujini. Za prve uprizoritve v 18. stoletju smo za monografijo uporabili razpoložljive likovne pasijonske upodobitve, za uprizoritve v 20. in 21. stoletju pa smo uporabili predvsem razpoložljive fotografije, last muzejev, različnih institucij in številnih fotografov.

Posebno pozornost namenjamo času po drugi svetovni vojni, ko do leta 1991 v Sloveniji ni bilo mogoče javno uprizarjati Škofjeloškega pasijona.

Od leta 1999 se Škofjeloški pasijon uprizarja redno na vsakih šest let. Načrtovana uprizoritev leta 2021 je bila odložena zaradi pandemije covid 19. Namesto tega na koncu monografije predstavljamo bogato pasijonsko produkcijo jubilejnega leta 2021 v Škofji Loki, ki kaže na veliko vitalnost številnega prostovoljnega pasijonskega občestva. Dediščina Škofjeloškega pasijona tako še vedno pomembno zaznamuje slovenski kulturni prostor in odzvanja tudi širše.

SUMMARY

Romuald's text of the Good Friday Penitential Procession in Škofja Loka, which was written between 1715 and 1727, today known as the Škofja Loka Passion, is the first preserved Slovenian drama text and also the first preserved director's book of its time in Europe. The actors' words are in the Slovenian language, the drama didascalia in German, and general information in Latin, which attests to the universality and Europeanness of this literary-theatrical opus. Centuries-old traces of the tradition of European Passion theatre have been preserved in the rich baroque staging.

These exceptionalities have been recognised by UNESCO, which is why the Škofja Loka Passion, as the only passion performance up until now, has been included in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. In addition to these topics, which have been the subject of numerous studies and book editions in Slovenia, in words and pictures, this historical Passion monograph covers all the 35 known performances of the Škofja Loka Passion from 1713 to 2023 in Slovenia and further afield.

For this monograph, we used the available artistic depictions of the Passion for the first performances in the 18th century, while for the performances in the 20th and 21st centuries we mainly used available photographs, owned by museums, various institutions and numerous photographers. Special attention is paid to the period after World War II, when until 1991 it was not possible to perform the Škofja Loka Passion in public in Slovenia. Since 1999, the Škofja Loka Passion has been staged every six years. The planned staging in 2021 was postponed due to the COVID-19 pandemic. Instead, at the end of the monograph, we show the opulent Passion production of the jubilee year 2021 in Škofja Loka, which demonstrates the great vitality of the many community volunteers involved in the Passion. The legacy of the Škofja Loka Passion thus still significantly marks the Slovenian cultural space and resonates even more widely.

V monografiji „Iz paradiža“, pomenljivo naslovljeni po začetnih besedah Škofjeloškega pasijona, je Alojzij Pavel Florjančič zbral podatke o najpomembnejših stopnjah nastajanja znamenitega pasijonskega besedila in o vseh njegovih sporočenih uprizoritvah. Prikaz zaledja, ob katerem je nastal pasijon patra Romualda, je Florjančič dopolnil z zgodovino in likovnim gradivom njegovega odrskega življenja. Tako je oblikoval poljudno zasnovano, a zelo informativno panoramo treh stoletij življenja Škofjeloškega pasijona od najzgodnejših uprizoritev do danes. Ta Florjančičev pregled je odličen dokaz, da je potreba po duhovnosti Škofjeloškega pasijona med ljudmi nenehno živeła, Romualdov Pasijon pa je kot del slovenske literarne klasike tej potrebi odgovarjal in jo skozi tri stoletja izpolnjeval.

dr. Matija Ogrin

Ni kaj, höchst interessant! Sem z veseljem in zanimanjem „prelistal“ celotno knjigo. Bogata predstavitev Škofjeloškega pasijona!

dr. Metod Benedik

Alojzij Pavel Florjančič (1940), rojen na Uršnih selih pri Dolenjskih Toplicah, že več kot petdeset let z družino živi v Škofji Loki. Po izobrazbi je diplomirani geolog in poklicno je deloval v Rudniku urana Žirovski vrh. Bil je dolgoletni mentor geološkim krožkom na gorenjskih osnovnih šolah.

Vse svoje življenje je izjemno dejaven na področju kulture in zgodovine na Škofjeloškem.

Je častni član Muzejskega društva Škofja Loka, v katerem je bil od leta 1999 do 2005 predsednik, in Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka. Objavil je več samostojnih knjižnih del in strokovnih prispevkov ter bil urednik različnih knjižnih izdaj in časopisov. Bil je pobudnik Aleje znamenitih Ločanov v Škofji Loki in Parka škofov v Stari Loki.

Po letu 2000 je njegovo osrednje delovanje povezano s Škofjeloškim pasijonom in širše s pasijoni na Slovenskem in v tujini. Bil je pobudnik in dolgoletni urednik Pasijonskih doneskov. Izraz Pasijonska kondicija in gibanje Pasijonski veter sta otroka njegovega »pasijonskega erosa«, v katerega se bo zapisala tudi pričujoča knjiga.

mag. Aleksander Igličar